

Sarusi Mihály

Hiábahaza

Regény

Öccse nyakára tette a kaszát.

Jani elcserezné jó messzire, a községhatárnál lévő földjét sógornak a kert alatti földjével. Valamit rá kell fizetnie, de megéri! Fölszántja, trágyázza, ám – úgy tűnik – nincs még rá pénze. Erre öccse, Matyi, tán ángyi buzdítására, kifizeti, megveszi a felét. Sőt, részegen rátámad Jani bátyára, hogy meri az ő földjét művelni?!

- Nyakára tettem a kaszát. Nem húztam meg persze – regéli a csárdában, hová hamar hírét viszik.

Matyi asszonya, Julis előtte való nap rákiabált Vojkicára:

- Te bűdös olá kurva!

Mert hogy állítólag. Így, meg úgy.

- Ne bántátok a feleségem! – és egy kicsit még a testvére nyakán tartotta a kasza élit.

Nem tud Jani és oláh felesége sehová elmenni, hogy ángyi, ha ott van, valamilyen módon beléjük ne kössön.

- Elűztök, ha így bántok a feleségemmel! – fakad ki Jani a ki tudja hanyadik bántásra.

- Nem rá mondtam, a kutyára értettem – szabadkozik (s mutat az éppen ott lábatlankodó, kölyökkutya korában Begaminszentről ideszármazott szukára) nagyszájú sógornője, amikor utóbb újra szóba áll egymással a két testvér, a két család.

- Fogtam az asszonyt, beállítottunk Kati húgomhoz. Megkérdeztem tőle, mi baja van velem meg a feleségemmel, mert felénk se néz. Julis az ő fejét is telebeszélte. Húgom elírta magát, hogy neki semmi baja velünk. Behívtam Vojkicát.

Hétvégén, amikor mégiscsak jó kimozdulni egy kicsit. Évekig nem mentek ki a faluba. Nénéd, Rozi néni pityereg fiai háborúskodása miatt.

- Együtt szoktuk a disznót vágni. Ők átjönnek ide, mi hozzájuk, segítünk egymásnak. Láttam, hogy Julisnak valami nem tetszik, de én csak átmegegyek a fiamékhoz! Odamegyek, a menyem meg rám támad, nincs rám semmi szükség, boldogulnak nélkülem is! Na, mondom, én hozzátok többet be nem teszem a lábam.

A két ház közt a Kurucz-köz gyalogútja, valamikor a kettő egy telek volt. A kert, no és az újabban szerzett kis szántó is szomszédos.

- Matyi meg odaszól anyámnak: Ez a vén pina mit keres itt?! Akkor én letettem a kést, otthagytam őket.

A kést, amellyel a hízót bontotta.

Valahogy biztos elváltak bátyus nélkül, csak hát.

Azóta nem köszönnek egymásnak.

- Úgy mennek el a házam előtt, hogy nem köszönnek be!

Idegenre is ráköszön a faluban mindenki, aki meg ismerőssel, jó baráttal, különösen ha testvérral, rokonnal fut össze, biztos megáll egy-két szóra. Nem ritkán néhány fertály órára, hogy alkalmanként fél napig tartó pletykázkodássá, vagy épp borozássá-pálinkázássá, sörözéssé ne fajuljon a találkozás.

- Mit hozzak?

- Ami a-val kezdődik – válaszol a kérdezett városjáró ember.

S már le is telepedtek az eperfa alá. A tornácon. Télen a konyhában.

- Ha meglát a fiam, vagy a lányom, elfordítja a fejét.

Nénétek akkor ugrott először a kútba?

- Én kint vágtam a herét, jön Matyi. Már be volt állítva, meg Julis fölhúzta, hogy a fele az övé, azt ne vágjam! Mondom mész a kurva anyádba, hogy lenne a tied, és csak kaszáltam tovább. Jött nekem, hogy az övé, erre a nyakára tettem a kaszát: Eltakarodsz, vagy vágjam el a torkodat?!

Julis ángyod telekürtölte a falut, piszkos szája van.

Szentjánosháza lenne a falu becsületes neve, csak hát a regáti király birodalmában hogy túrnék el az efféle megnevezést? Az hiányzana, nem egy újabb bécsi döntés. A románok Sintionnak keresztelték el rögvést az ország szétszabdalását követően. A környékbeli románok is Szentjánosházának hívták, míg hívhatták, ma már lassan a helybéliek is Sintionoznak. Magyarja, románja.

Hogy is kezdődött...

Ki tudja! Az Öregisten ha, meg Kovács Sanyi bácsi, akinek táltos híre van. A háborúban ragadt odaát, az ötvenes évek elejétől jár haza, előbb évente, utóbb, halála előtt havonta. Hogy meggyógyított-e egyetlen embert, egy szem lovat vagy gyümölcsfát, megjósolta-e, milyen termést hoz az új esztendő, vagy hogy valaha is táltos paripája lett volna, senki sem emlékszik, de hogy regélni senki sem tud úgy, mint ő, már a betelepülő szomszéd falusiak is tudják. Benéz valahová – mert behívják, vagy mert ott van dolga -, s legyen hivatalos hely, magánporta, ha egyszer rákezd, napestig folytatná, ha valaki be nem rekeszti a meséjét. Regöl? Alig, inkább csak csattanós történeteket mond erről-arról. Vicceket, vagy ahogy a máshonnan idekerült szomszéd mondja: novellákat mond. Sanyi bácsi a családban egyedül maradt, mindenkije meghalt, mire az ötvenes évek elején először hazajöhetett. A falu rokona lett, mindenki hozzátartozóként kezelte, ami nem véletlen, hisz ha nem vérrokona, hát sógora, cimborája, volt iskolatársa, katonapajtása, miegyéb ismerőse Jánosházán mindenki.

Megjött és már be is hívták valahová. Ha nem hívták, ő köszönt be. Ha meg úgy sem, hát a Csárdában kötött ki. Éjszakára valaki mindig befogadta, csak egyszer – a falu tudomása szerint egyetlen egyszer – esett meg, hogy a gyönyörű nyári éjszakát a sírkertben töltötte. Édesanyja hantjánál húzta magára takarónak a csillagos eget.

Még hogy vicceket, történeteket, régi-régi meséket mond, Szentjánosháza igaz történetét sem ismeri senki úgy, mint ő. Nemrég megkereste az iskola román történelemtanára, aki a fejébe vette, hogy megírja végre Sintion igaz dák történetét, hogy szóra bírja, kiszedje belőle a román igazságot a falu múltjáról. Tetszett neki, sebesen le is jegyezte, nemsokára bukaresti szaklapban látott napvilágot a szerinte jó másfélezer éve Decebálék, meg a többiek által alapított ősi település múltját leleplező története. Mert hogy – mondanunk sem kell – a magyar földbirtokos által az osztrák-magyar monarchia idején az ősi román földre telepített gyanús eredetű „magyarok” szerencsére kezdenek ismét visszarománosodni...

Mondta volna, ha valaki meghallgatja ismeretterjesztő előadását, mert a Párt által berendelték inkább elmentek a Kultúrházból a Csárdába az éppen otthon tanyázó Sanyi bácsi meséit hallgatni.

- A szeku sem tudta visszaterelni őket – lódítja utóbb Nagyotmondó Sanyi bátyánk, aki azért abban az időben is elég szókimondó volt.

Tán azért nem bántották, mert gügyének tartották? Annak állította be magát? Bolond likból bolond szél fú? Elhitték az elvtársak.

Persze Sanyi bácsi is megéri a pénzét: úgy alakítja történeteit, hogy teccen a hallgatóságnak! Ha komonisták voltak – ne adj Isten temesváriak, pláne ne bukarestiek – körülötte, adta a nagyromán hazafit, a nemzetközi szocialista dák hogyishívjákot, ha meg piszkos imperialistabérenc kulákfattyakhoz szólhatott, hogy ne adott volna a Csatorna-építő moszkovitáknak és maoistáknak!

Nem vitték el? Mondom, ennek is megvan a sora. Most inkább hagyjuk őt beszélni. Mert arra lennének kíváncsiak, a hunok, vagy a dákok ülték-e meg először e földet? A lényegen nem változtat, de csak izgatja a falubeliek képzeletét... a képzelt, vagy az igazi múlt.

- Ha elmúlt – heccelődik Sanyi bátyád.

Nem kell neki semmiféle ital, anélkül is hamar megered a nyelve. Persze ha elé teszel valamit, észrevétlen – amikor történeteibe merülsz – bekapja. Hogy miért a Csárdában tanyázik? Nyilván mert ott mindig kerül hallgatóság.

- Szentjánosháza? A tudós emberek s könyveik szerint kicsi falunk már Szent István korában létezik, a törökidő idején pusztult el, temploma is volt, majd Pusztaszentjánosháza új tulajdonosa, Szalay 1882-ben magyar parasztokat fogadott föl a határ megművelésére. Köztük volt a dédapám is! A tied, meg a tied, a kenderől nem beszélve. Őseink fölhúzták sárkunyhóikat, nekiveselkedtek és annyit dolgoztak, hogy ha mindezt Amerikában teszik, ma valamennyien földbirtokosok! Hogy lettek volna a Temesközben, de mire kiütött az első háború, volt miért harcolniuk a szentjánosi férfiaknak: a gazdának a földért, a cselédnek a saját föld reményéért! Nem rajtunk múlt, hogy ez lett a vége.

Erre inni kell.

- Hogy ne vezett volna meg itt mindenki, amikor bejöttek az első regáti katonák! Bocskorban, hogy azon nyomban rabolni, asszonyt erőszakolni ne kezdjenek. Az első ellenállót, Nagy Ferit, kivégezték, akkor elcsöndesedett a falu. Öregapám mesélte, micsoda csönd lett itt.

Kusst mondott volna, ha jólneveltsége nem szól közbe.

- Akkor indultak meg az emberek: irány Amerika! Néhány falubeli a század első éveiben már kimenekült a tengerentúlra, a legtöbben Észak-Amerikába, de az egyik család meg sem állt Brazíliáig. Ők biztatták föl a rokonságukat, levelükben ingyen földről, ingyen kocsiról, lóról, szerszámról írtak, hogy aki oda kimegy, mindent megkap ahhoz, hogy a maga ura legyen, megálljon a saját lábán!

A maga ura... - sóhajt a Csárda hallgatózó vendégsereglete az Úr Jézus Krisztus akárhanyadik évében.

- Hogy Vargáék mért futottak New York-ba, tudjátok.

Erről beszélni sem érdemes. Olyan szomorú. Bicskanyitogató.

Bicska? Kasza-egyenestű – volt, valaha. Ma?...

Sem kasza, sem ahhoz való ember.

Varga Pityu, Jani húgának, Katyusnak az embere – amellet, hogy iszik, mint a gödény, s néha már attól kell tartani, hogy összepiszkolja magát – dédunokája Amerikás Varga testvérének, aki Kurucz Jani nagybácsija. Fogy a falu, mármint a magyarság, az üres házakba beköltöző románság és cigányság sem pótolja a veszteséget: a fiatal itt alig talál munkát, irány a város! A Város, Temesvár, Lugos, néhányan Aradnak vették az irányt, újabban meg a közeli kisvárosba, Begamindszentre mennek. Mindszent román hely, meg különben sem nagyon kínál munkát, a kollektív szétesett, a néhány kisüzem tönkrement, újat még nem telepítettek, csak terveznek valami „ipari parkot”. Állítólag a franciák építenék; ma is nagyon bíznak bennük, bíznak, mint száz éve is tették. Meg ha benősül egy jánoszi valami mindszenti román családba. Eddig alig fordult elő, ma annál gyakrabban. Még hogy idehozzon valakit, Jánosházára, legény, leány, olyan férjet, menyecskét, aki nem tud a nyelvünkön?! Elképzelhetetlen volt. Ha idevetett a sors – vagy épp a szerelem – román, svábot, szerbet, szlovákot, egy-kettőre beolvadt. Megtanulta a nyelvünket, alkalmazkodott szokásainkhoz, előbb-utóbb átvette hagyományainkat, a végén többnyire jó magyar emberekké, tisztességes magyar asszonyokká váltak ők is, akik a gyermekeiket magyar szóra tanították, magyarrá nevelték. Pontosabban: jánosivá!

Erre még visszatérünk.

Az öreg Varga, akiből a falu száján – annak ellenére, hogy soha többé nem látták, tehát felőlük akár Jappánhoni Varga is válhatott belőle - Amerikás Varga lett, egykor az uraság gulyása volt. Mít gulyása, számadója, ami akkor – az 1800-as évek végén, nem akármi

lehetett. Elképzelni sem képes a kollektív nevű kolhozban kínlódó ember, mit jelentett Szalay számadó gulyásának lenni. A brigádos, ha. Ha. Mert a brigádos sem szerzett annyit a közösből, mint szerzett volna, ha nem szól közbe az élet, az öreg Varga a munkájával! Vince, Vince bácsi. Mert már kezdett gyarapodni, amikor egyszer csak kapta magát és a tengerentúl termett. Vitte kicsi családját, asszonyával az akkor még csak egy szem gyermeket, a kis Lacust. Állítólag nagy ember lett belőle! Másoktól, jánosi amerikasoktól hallottunk még róla ezt-azt. Hogy – mondják – Vince bácsi megtagadta magyarságát.

Attól, amit itt látott? Ki tudja.

Az első háború után valami ügynökféle csalogatta a népet Latin-Amerikába.

- Testvér! Szalaytól semmi jót nem várhattál, ettől az oláhtól még annyit sem remélhetsz! Se földed, se semmid, lassan megszólalnod sem szabad anyanyelveden. Gyere velem, hív Latin-Amerika, a végtelen lehetőségek hazája! Brazíliában télen is nyár van, téli ruhára semmi gondod, fűtened sem kell! Kapsz az államtól vagy harminc hold földet, amit neked kell feltörnöd, megművelned, termőre fordítanod, ingyen adnak hozzá szerszámot, bármit, hogy boldogulj! Brazília tárt karokkal várja a romániai magyarokat!

Hogy romániait mondott erdélyi – netán bánási, temesközi, temesvármegyei – helyett, szinte vesztett ügye lett Jánosházán.

- Hogy mi haszna volt, hogy így beszélt velünk, ki tudja. Aztán – regélte a Csárdában a mindent tudó, mindenről értesülő, minden hírt és álhírt továbbadó Táltos Kovács -, aki kicsalta az embert Amerikába, Brazíliába, az első kikötőben jó pénzért továbbadta, és a szerencsétlen magyar, családjával, feleségével, pulyáival magára maradt. Kivonatoztatták őket a végállomásra, az őserdő közepébe, s kitették őket, boldoguljanak! Ott álltak magukra hagyatva, minden segítség nélkül, csak az Úrban bízva.

Jóval később írt levelekből tudták meg, mi történt azzal a pár családdal, amely mégiscsak nekivágott az útnak. A pusztaságon háláltak, majd nekiálltak kalyibát építeni. Irtották az erdőrengeteget, kígyóval viaskodtak. Kis pénzükből vettek maguknak vetőmagot, facsemetét, s kézzel, ásóval-kapával művelték a sajátjuk hitt földet, mígnem rájuk nem talált az állam: hogy merészelik az ő földjét elrabolni? Bizonygathatták, hogy ők azt megérkezésükkor a Sao Pauló-i kikötőben megvásárolták. Részletre, az elsőt ott fizették ki, a többivel még valóban adósak, nem és nem, az állami ember nem hitt nekik, takarodjanak onnan. Nem, a szentjánosiak egy tapodtat sem, ha már egyszer oda vetette őket a élet, nem mennek sehová!

Szapó!?

Nem, Sao Paulo, magyarán Szentpál! Az első levél írója még így nevezte meg a hatalmas dél-amerikai kikötővárost.

- Szentpál? Hallod, ott is van, nem csak nálunk!

Még hogy Szentpál, az esőerdő kellős közepén született kicsi falut Új-Szentjánosházának keresztelték el a jánosiak! San Juan, vagy mi lett mára belőle, magyarul meg a legöregebbje, ha tud még néhány szót.

Maradhattak, derül ki a későbbi kusza sorokból, és fölvirágoztatták az őserdőt!

Hogy a csudába ne.

Jánosiaktól mi ki nem telik. Ha beledöglük is.

- Ők sem jártak jobban, mint mi!

Sokkal nem, alig.

Templomukat ugyanúgy, mint itt az ősök, Szent Imre herceg tiszteletére szentelték föl már a harmincas években.

Jó hogy. Jó hogy nem San Juan, vagy Sao Paulo.

Tengerszentpál.

Sanyi táltos épp rákezd, nagyon Csucsuzik! Mást rég elvittek volna, ő nem, megteheti, papír van róla.

- Leszerelték a seregből, mert olyat csinált.

- Olyat én is, mégsem!

Te nem, ő igen.

Persze Sándor bátyát a királyi román haditörvényszék menesztette, mint lükét, mert annak tetette magát!

- Úgy könnyű.

Kísérelted volna meg.

- Az a királyi román lüke-igazolvány már különben sem érvényes!

Ha nem az is kitalálás!

Maga gyártotta Hódmezővásárhelyen.

Jani rájuk hagyja. Vége a dolognak. Eleget gürcölt, ezért a két üveg sörért nem szólhat az anyja!

Nem fog.

Kovács Sanyi bácsi nagyon mondja!

A falu főfő besúgója legyint. Annyiszor jelentette már, mindhiába. A milícián néhányszor megkenték az öreget – persze, fiatalember korában, mert most mint magyar állampolgárral hogy mernék –, ma már nem vergődnek vele. Szinte befogják a fülüket, amikor megszólal! Legyintenek, védi Magyarország, Kádár! Csucsut azért eddig békén hagyta! Csak most valahogy kezd megsűrűsödni a levegő. Kezd az embereknek nagyon elegendő lenni. A spion is érzi, jobb, ha most meg sem hallja.

- Spion hazament, mondhatod!

- Az úgy volt.

- Még hogy volt, van!

A múltkor Jani, meg két ivócimbora úgy megkente Spiont, hogy egy hétig nyomta az ágyat. Fejükre húzták a kacabajkát, föl nem ismerte őket. Utána hónapokig járt a falu nyakára a szeku. Ott egye meg a fene őket, ahol vannak.

- Az első vicc, amit az öregektől hallottam.

1941-ben utazik két székely a vonaton. Odaér a kalauz. Kérem a jegyeket. – Gergő, vettél jegyet? – Nem vettem, Áron. És te vettél, Áron? – Én nem vettem, Gergő. – A kalauz jegyzőkönyvet vesz föl. – 260 pengőt fizetnek. – Gergő, akkor mink van? – Hát bérletünk, Áron.

- 1944-ben, amikor már a túloldalon éltem, a hatóság bizalmas körlevélben szólítja föl a helyi előljáráásokat, hogy akadályozzák meg a rémhírek terjedését. Az egyik torontáli faluban a kishíró kidobolja: Közhírré tétetik: jönnek az oroszok, de tartsuk titokban, ne adjuk tovább!

- 1947-ben hallottam a mesteremtől: Mi a különbség a 18 éves SZU és a 20 éves USA között? – Két év, Szibériában.

1948-as vicc.

- Honnan tudod, mikori?

- Fölírtam.

A két jó barát, Kohn és Grün szerencsésen megúsza a háborút. A járda széléről figyelik a május elsejei fölvonulást és egymás szavába vágva hüledeznek. – Te, odanézz! Aki ott elől viszi a vörös csillagot, nemrég még a vasgárdisták közt feszített! – Mögötte, aki a jelszót cipeli, az jelentett föl engem! – Aki a Marx-képet viszi, az ellenőrizte a gettót! – Hát ez már mégiscsak disznóság! Mindennek a teteje! Nekünk is tennünk kellene valamit.

Ez meg pesti történet, 1949-ben vagyunk. Latabár kiáll a színpadra, mutatja az üres bal karját. – Jöttek az amerikaiak, azt mondták, Davaj csasz! – Nem amerikaiak, oroszok voltak azok! – szólt vissza valaki a nézőtérről. – Nem én mondtam.

1956? Jobb, ha meg se nyikkanunk.

1957. lehetett, amikor bement az orosz baka a szegedi kocsmába. Bort kér. A csapos felsorolja az összes borfajtát: - Kövidinka, ezerjő, bikavér, kadarka. – Megszólal erre nagy mérgesen a ruszki: - Nye harasó Kadar, Nagy Imre harasó!

- 1958-ban vagyunk, vajon most éppen min töprengenek a marxista filozófusok? – Min, min: Van-e élet a halál előtt?

1959-ben is otthon járt Táltos. Akkori meséi közül erre emlékszik legjobban a hallgatóság. Egy fáraó tevével záratta be magát a piramisába. Amikor a régészek felbontották a piramist, élve találták meg őket. Megkérdezték tőle, hogy történhetett ez meg? A fáraó elmondta, hogy amit ő szart, megette a tevé, amit meg a tevé, azt ő. Erre összeültek a bölcsek és megalapították a KGST-t.

- Volt ezeknek eszük, hogy kiugrottak belőle!

1965-ben meg mivel nem áll elő.

- Amikor Pesten jártam, hallottam: - Miért állították Lenin szobrát háttal a Városligetnek? – Hogy ne lássa a proletárok egyesülését.

Tudjátok, mint nálunk a Kiserdőben majáliskor, jobb arra nem menni, oda nem nézni!

1968-ban sem adta alább: Mi a különbség a kapitalizmus és a szocializmus között? – A kapitalizmus ember ember által való kizsákmányolása, a szocializmus pedig éppen fordítva.

1969: Mi a különbség a komonista és a között, aki szívből utálja őket? – A komonista elolvasta Marx, Engels, Lenin és Sztalin művet, az antikomonista meg is értette.

- Ne csiklandozz.

1970-ben beleesett a maga ásta verembe, ugyanis ebben az évben innen vitt adomát Csonka-Magyarországra! Hogy azt mondja Csucusu ellátogat egy közeli kollektívba. Elég nagy szegénységet talál! Megkérdi egy paraszttól, mikor kelnek föl. Csucusu rögtön fölvilágosítja, hogy korábban kell fölkelni, akkor meggazdagodnak! A parasztember megfogadja és már másnap reggel nagy korán fölkel. Elsőnek a kollektív elnökével akad össze, aki disznót rak föl a kocsira. Megkérdi a paraszt, hová viszed, Jóska? Mert hogy amúgy pertuban volt vele. Azt feleli az elnök, vigyen ő is haza egyet! Legközelebb is korán kel, most meg a mérnökkel találkozik, aki szénát visz haza. Vele ugyanúgy jár. Aztán egyszer csak személyautót vesz. Elmegy Bukarestba Csucusuhoz és a földszintről fölkiáltja az eredményt. Mire szétnéz, a kocsija már eltűnt. – Mi korábban kelünk – próbálja megnyugtatni a pörül járt parasztot a pártfőtítkár. A főnökötök.

- A Tied!

- A tietek.

Befogod.

- Képzeld, Bátya ezeket a vicceket odaát minden megbízható ismerősének elmondja! -

- Nálunk nem úszná meg szárazon.

- Te megúszod?

- Az más.

Hogy a pokolba ne.

1972., János bácsi ki akar lépni a tszcs-ből. Elmegy a téeszelnökhöz s seggbe rúgja: - Ki akarok lépni a tszcs-ből! – Kis pont vagyok én ahhoz, János bácsi! Menjen el a párttitkárhoz. A párttitkárral is ugyanígy jár, a megyei párttitkárhoz küldi, aki meg Kádárhoz. Kádár háttal áll, el van foglalva. János bátyátok jól seggbe rúgja őt is, mire Kádár megfordul: Mi az, kimentek az oroszok?!

- Ha nálunk kapná meg ugyanezt a megyei titkár, azt hihetné, visszajöttek a magyarok.

1976-ban megint innen visz odaátra viccet, amely valahogy így hangzik: A bukaresti pártkongresszuson egy nő egeret lát beiszkolni a széksor alá. – Üssük agyon, üssük agyon! – kiáltja rémülten. A mellette szunnyadozó székely atyafi fölriad: - A feleségit is, a feleségit is!

Ez még jobb! Falun szekerezik át két székely, úgy belemerülnek a beszélgetésbe, hogy elütnek egy disznót. Egyikük lekászálódik és bemegy a legközelebbi házba, hogy megkérdezze, kié volt és kifizesse az árát. Jó sokáig van bent, a koma, amelyik a lovakkal maradt, már kezd nyugtalanodni, mi történt a pajtásával, amikor váratlanul dülöngélve kijön a házból a másik.

- Hol a fenébe voltál? Mennyit kértek a disznóért?

- Nem fizettem én egy fityinget sem, nem hogy lejt! Amikor belépek a házba, éppen Csucsut éltették, én meg csak annyit tudtam kinyögni, hogy megdöglött a disznó! Erre a háziak csapra verték a boros hordót, még most is duhajkodnak. Azért jöttem, mert téged is odavárnak a multságba!

1980, mondhatni tűz, tűz! „Hogyan oldható meg az afgán kérdés? – Ha az afgánok kivonulnak Afganisztánból.”

- Mint az erdélyi kérdés.

- Mért, van erdélyi kérdés?

1987., meghalt Reagan, fölkerült a Jóisten elé. Megkérdi a Jóisten Reagent: - Tudod-e, ki vagyok? – Igen, te vagy a Jóisten! – Akkor gyere, ülj ide mellém! – Meghal Gorbacsov, ő is a Jóisten elé kerül. Megkérdi a Jóisten? – Tudod-e, ki vagyok én? – Hogyne, te vagy a Jóisten! – Úgy bizony, gyere, te is ülj mellém. – Meghal Csucsu, ő is fölkerül. Kérdi tőle a Jóisten: - Tudod-e, ki vagyok én? – Azt nem tudom, hogy ki vagy, de hogy a helyemen ülsz, az biztos!

- Hallották, emberek? A dákokról azt állítják a románok, hogy az ő nyelvükön beszélt Éva nagyszony és Ádám nagyságos úr!

A tavalyi pesti pártértekezlet után terjesztették: Grósz utasítására új elakadásjelzőt kell használni, az ötágú csillagot.

- De elfogadnánk Csucsu Romániájában azt a magyar elakadásjelzőt!

Jani? Nagyhangú, de szemérmes. Éppen hogy eléggé tartózkodó a természete. Félénk! Nagy hanggal ilyen gyámoltalan legyen valaki. Még ha nagydarab lenne, húsba-zsírba beágyazott idegekkel. Nem. Sovány, inkább közepes, mint apró termetű, vagy jól megtermett lenne. Jani? Arany ember. Abban az értelemben, amilyenben a legtöbb magafajta, ha el nem rontják – el nem rontja a világ, a család, azaz az asszony, a pénz utáni hajsza, a politika, akármicsoda -, ha tönkre nem teszik, le nem rombolják benne mindazt, amitől oly arany kisgyermek, kisfiú, legény és ifjú férfiember volt! Jani.

Neked könnyű, te szereted, hisz együtt nőttél föl vele. Utca porában, gyöp zöldjén, érpart jó levegőjén, kiserdő hűvösén ütve el együtt annyi szép időt. De ha nem ismerted, akkor is, ha összekerültél vele, összehozott benneteket a jó, vagy a balsors, hamar rájöhetted, mit ér a barátsága, mit a hangoskodása, magába zárkózása, alkalmankénti durvasága ellenére való szemérmessége. Jani.

Nem hölgyíró vagy, mégis. Elérzékenyülsz, ha szóba kerül. Mert szóba hozod.

Hogy ne tennéd, ha egyszer: így hozta a sora.

Minek is a sora?

Jani világgá ment. Nem azonnal, valamivel később.

Mi volt az oka? Nem vallja be, de mert az apja – aki annál erősebb természetű ember volt, míg el nem távozott a földi létből valamikor a romániai forradalmat követő évek elején -, mondom, nem az édesanyja, az atyja volt az, aki le nem szállt volna róla! Ha gyengén tanult, az volt a baj. Verte a fejét az asztalba:

- Nem igaz, hogy nem érted!

Ő értette, fölfogta, mi a házi föladat lényege, fia nem. Igaz, románul volt, de mit tesz az, apja segítségével csak elboldogulhatna az idegen nyelven írt tankönyv nyomán írt, szintén nem anyanyelvén fogalmazott házi föladdal!

Ez abban az időben volt, amikor még működött Szentjánoson magyar iskola. Ami annyit tett, hogy néhány tárgyat magyarul, a többit románul tanították. De mondhatta a tanító néni, majd a tanár bácsi Janitoknak, annyit értett az egészből, amennyi épp az elégségeshez elég volt. Tízest álmában ha kapott!

- Egyest, egyest kaptál volna! – piszkálta az öregapja, aki akkor már újfent a magyar időkben érezte magát agyának meszesedése miatt.

Jani nem, Janinak nem ment! Verhette apja a fejét a konyhaasztalhoz, ríhatott az édesanyja, ne bántsa, nem látja, hogy nem tehet róla!? Legföljebb ő is kapott egyet, hogy elkotródjék. Hiába, Janinak nem fogott az agya. Pontosabban fogott neki, hogyne fogott volna! Úgy tanult, hogy öröm volt nézni, amikor olyasmi került szóba, amihez tehetsége volt. Zene, tánc, ének, minden finomabb dolog. Több sem kellett a szülőatyjának, még jobban elrakta, az asszony pedig már meg sem mert szólalni. Magába fojtotta a választ, fia védelmét, takarodott az istállóba tehenet fejni.

- Ott a helyed.

Ott volt. Ott ríhatott tovább, hogy a tejátvevő a csarnokban leshette, mitől nőtt így meg a Zsuzsi tehen tejhozama.

Honnan tudták volna, amire Sanyi bácsi később jött rá. Sanyi bácsi a Csárdában jegyezte meg egyszer:

- Most hallottam Szegedében. Olvasási zavar, ha az embernek jó az esze, mégsem tud tanulni.

Jani is ott volt. Hallotta, de hogy megértette volna? Sógora, Nagy Imrus – kisebbik húgának, Mariskának az ura - csóválta a fejét. Ránézett, Janira, aztán elírta magát. El nem árulta volna Janinak, mire gondol, de eszébe jutott, mit kínlódott az iskolában padtársa, későbbi sógora. Tudton tudták az osztálytársak, barátok, milyen jóra való, ügyes fiú, csak hát. A tanítók, tanárok honnan tudták volna?! Csak be a rossz jeggyel a kiskönyvbe. Hogy valami nincs rendben.

Az olvasás zavara? Ki halott olyat az Úr Jézus Krisztus 1950-es, 1960-as éveiben? Apja különösen nem: tovább verte. Azahogy egy darabig ütötte, amiért ilyen rossz jegyeket hoz haza, aztán békén hagyta. Különösen azután, hogy azért kellett szétütnie, mert élete párja, Rozi be akarta adni az iskolai énekkarba.

- Nem engedek buzit csinálni a fiamból! – harsogott a falu azon utcája, amely otthont adott a Kurucz családnak.

Lehet, hogy csírárt mondott, utóbb emlékeznek így.

És nem is engedte. Később néptáncre íratna volna be az anyucija, oda sem mehetett. A kezébe nádsíp termett? Mert nagyfiúként maga készített. Apja kiverte a kezéből.

- Menj verekedni, az való egy fiúnak! – és jól fenéken billentette.

Tiszta szeretetből, mert Öreg Kurucz – a falu száján Öreg Kuci, de ezért ölni tudott a lassan mázsás ember – mindene a család volt. Szüleivel ugyan nem bánt túl szépen, mennyit megríkatta édesanyját! Apja aprította egy darabig, aztán rájött, sokra nem megye vele, hát ráhagyta: csináljon, amit akar. De az asszonykáját, majd a sorra születő gyermekeit, mind a négyet – két fiát, két leányát – úgy babusgatta, hogy a falu a csodájára jár.

- Hallod, Kuci megjavult.

Ő meg. Ám amikor nagyfia, Jani olyan tíz éves lehetett, megkergült. Illetve hát visszajött a régi természete. Az eredeti? Amelyet csak kurta ideig tudott legyőzni, leplezni? Mert a példás apából, férjből egy idő után dúvad lett. Aki veri a családját, elissza-elkártyázza, elbiliárdozza-eltekézi, elnözi a pénzét, aki csak enni, aludni jár haza.

- Mit főztél?

Főtt tésztára futotta. Egy kis friss túróval, tejföllel.

Maga készítette Zsuzsi tehén tejéből.

Puff neki. Úgy elfenekelte, mintha kétfenekű dob lenne.

- Húst lökj elém! Húst, vagy kibebelezlek.

Húst hússal enne.

Úgy kellett lefogni, különben elvérzik az asszony.

- Hazajövök, agyondolgoztam magam, hogy legyen mit zabálnia a családomnak, reggeltől estig gürizem, fölszántom a fél kolhozot, aztán ilyen szemetet vet ide! Ha még egyszer meg mered tenni.

Többet nem, másnap hazahurcolkodott.

Micsoda szégyen! Ilyen még ebben a faluban nem fordult elő! Már mint válás. Szóval hogy szétmenjen egy család. Túrnek, ha beledöglenek is, de a családnak egyben kell maradnia.

Öreg Kurucz Matyi addig könyörgött, mígnem asszonya visszajött hozzá. Maga ment érte.

Egy ideig megint – mintha – a tenyerén hordozta volna, aztán csak kitört belőle az a bitang vér. Az asszony vissza, anyjához, Matyi kocsmáról kocsmaára.

Ebbe halt bele. Alig múlt hatvan, amikor érte jött a kaszás.

Még hogy ő. Sorra halnak bele a férfiak – hogy az emberek, ma már nem nagyon firtatják –, belefulladás az italba.

Jani nagy nehezen elvégezte az általános iskolát. Úgy érte, hogy a nem régi kötelező hét, az újabb nyolc, majd állítólagos tíz helyett a tanköteles időben hatot tudott bevégezni.

Gata! – mondta az apja és beadta a kollektívba, ahol előbb a lóistállóba került, majd ki a veteményesbe, a végén ő is gépre ülhetett.

Jani nehezen boldogul a nővel. Nem biztos, hogy tehet róla. A világ változott meg? A leányok, asszonynak való nők lettek mások, mint öreganyáink voltak? Aligha. A nyámnyila alakokért a nagyfülű világban sem kapkodhattak a menyecskévé tételükért bármire kész nagylányok!

Ne csodálkozz! A nő mindig az erőshöz vonzódik. Ahhoz, akitől támaszt remél. Akivel biztonságban érezheti magát. Ösztönösen ahhoz vonzódik, aki mellett biztosítottnak érzi a születendő gyermekek fölnevelését.

Apja, Öreg Matyi – valaha – ilyen volt, hogyne lett volna kapós a faluban, hogy aztán ángyod pórul járjon. Jani nem kellett az eladósorban lévő leányoknak! Pedig milyen jó apa lett belőle. S a kenyér sem hiányzik sosem az asztalukról.

Ez már későbbi történet. Ott tartunk, hogy.

Ég a keze alatt a munka! Hogy nem tanulhatott, hát a dologban éli ki magát. Már amennyire ezt megteheti. Kicsit durva neki ez a munka – minden, ami a parasztélettel jár, de erről jobb nem beszélni -, csak hát meg kell kapaszkodni. Dolog a hetedik határban, mert hogy a végén ő is gépre ült, viszik őket a hetedik, nyolcadik, sőt, a kilencedik határba aratni, szántani, vetni. Egyszer még Herkulesfürdőre is eljutott, úgyhogy világgjárt embernek számít. Azon túl, hogy katona Bákó megyében volt, de arról jobb hallgatni. Arról inkább hallgasd meg a Táltos meséit!

Majd legközelebb.

A lányok Janit mintha elkerülnék. Nem mondom – te pláne ne mondd -, egyet-kettőt a végén haza mert kísélni, de valahogy minden udvarlása balul végződött. Nem sült el balul, egy leány nem terjesztett rosszat róla, egy vénasszony a szájára nem vette volna, de. Valahogy mind elhúzódott tőle.

Már a fiatalabbja! Különösen amelyik városba, ne adj Isten a Városba vágyott! Temesvárra, hajaj, álmaiban Szegedébe, ahonnan ez a fajta kirajzott.

Bálba persze hogy rendbe szedte magát, persze hogy nem tehénszarosan állított oda! Se olajosan, se italosan! Rendesen, ahogy való.

Rendesen... Rendesen „úgy” látták a falubeliek: igyekeznek a dologba, hazatart a dologból. Persze hogy nem flancosan, városiasan, vagy ahogy a temesvári gyári munkás fiatalember mégiscsak felöltözik, amikor hazajön.

Janiról valahogy messziről lerí a dolgossága, meg persze a szegénysége. Hogy mellette az asszonymak, ki majd az asszonya lesz, a gyermeknevelés mellett helyt kell állnia a disznóól, a tehénistálló, a tyúkól, a kacsák és a lúdak mellett, a veteményes kertben (a gyümölcsös, valóban, inkább az ő – Jani - dolga marad). Cipekedhet boltból, városból jövet, ha jut egy kis idő – és miért nem jutna -, beállhat az asszonyok közé a szövetkezet valamelyik csapatába. Hogy csak a javát említsük.

Kér ebből nagylány az Úr – Teremtőnk – 1970-es, 1980-as éveiben? Nem hogy városon, egyre kevésbé az erdélyi falvakban, pláne nem a Bánságban, Nyugat-Romániában.

Jani.

Jani viaskodik.

Jani.

- Janikám, kerüld el.

Anyja mondja neki.

Anyja nem engedi.

Jani – mit lehet tenni, südőlny aligha fog már beleszeretni! – egy idő után vénebbet választana. Csak hogy asszonya legyen! Nagyon vágyott már valami nőre. Nőt, asszonyt ölelni.

Mert csak úgy tisztességes. Másképp hogy tehetné. Előbb a pap, aztán.

Jani – a Bánság szívtől úgy 35 kilométerre balra (másfelől nézve: jobbra) – ilyen szigorú ember. Szigorú erkölcsre nevelték? Társait is, de a többről valahogy lepereg. Első az élet!

Janinál is. Csak valahogy.

A természete ilyen. A szerénysége. Tisztessége teszi oly tisztává?

Mást ne mondjunk: szüzességét az a belevaló román nő vette el a papi áldás napját záró – valóban első - éjszakán.

Az első, akinek megkérte volna a kezét, özvegy volt. A nő kínálta magát Janinknak. Láta, kicsoda, micsoda, miféle ember, kellett volna neki! Jani elvette volna, apja nem engedte. Azt mondta, nem akar szégyenkezni, rajta röhögne a falu, ha a fiának csak özvegyasszony jutna! Egy Kuruczna... Venne róla példát – és már meg is fogta az első mellette, közelében elhaladó nőszemély mellét.

- Ne beszélj te nekem arról, hogy nincs egy fiatal nő, aki hozzád illene! Elkapod, be a ágyba, vagy az első szalmakazalba, aztán másképp beszél a nőszemély!

Másképpnek másképp, biztosan, de hát Jani másféle. Hogy bána ő így bárkivel? Akinek ilyen jó anyát adott az Ég, csakis ilyen nőtisztelő fiú lehet? Nem biztos, mert öccse már hajlik – hajlott legénykorában – úgy venni a lányokat, ahogy apjától tanulhatta.

A következő vénlány volt. Jani már huszonhat, ő is kezd benne lenni az időben, a vénlánynak vehető, amúgy igen dolgos nőszemély meg kerek egy évvel idősebb nála.

- Még hogy vénlány, hagyjuk, de hogy idősebb legyen nálad?! – harsogott az öreg.

Nem. Ha nem, hát nem.

Ekkor már majdnem elírta magát Jani.

Könnyet a szemében ember még nem látott. De ez már kezdett neki is sok lenni. Ki nem mutatta, atyja észre nem vett volna rajta bármi változást – hogy lett volna rá ideje? -, csak az anyja érezte, ebből baj lehet.

Akkor még nem. Később.

Azt már meg sem merte kérdeni, mit szólnának Juliskához. Julist otthagya az ura, meg sem állt a brassói traktorgyárig. Ott volt katona, ott fogta valami olá fáta.

- Oláh fáta? Vígözvegy százné!

Julis fiatalabb nála, de már van egy gyermeke. Tetszik neki. Tetszik a magára maradt fiatalasszony, tetszik a kis lurkó. Mért ne, majd fölnevelik együtt! Úgy fogja szeretni, mint a sajátját. A sajátjait, mert három-négyig meg sem áll! Ők is négyen testvérek, akörül gondolná. Julis majdnem elkezdett örülni.

Jani bemutatni sem merte. A másik kettőt elvitte haza, odaállt velük a szülei elé. Az elsőt az apja úgy utasította el, hogy otthon sem volt, csak kiüzent a Csárdából:

- Ezt ne!

A másodiknál Jani ügyesebb volt, gondolta, megfogja az apját, ha kedveskedik neki a menynek való, csak nem fog ellenkezni. Kezdi magát maga is öreglegénynek érezni, ideje megházasodni! Apja csak megérti.

Páros lábbal rúgta ki őket az öreg. Pedig meleg túrós bélest vitt a jóraivaló, de Janinknál egyetlen esztendővel mégiscsak idősebb volt nagylány.

- Ne akarjatok engem lekenyerezni! Tudjátok, hogy örök életemben utáltam a korupciót – avval sipirc, mehetnek.

Ilyen szavakat is ismert az öreg! Korupció, mondta, ahogy a temesvári megyei lapban olvasta. Mert amúgy tanulékony ember lett volna. Csak hát ugye.

Mit lehet itt tenni.

- Szóktess meg! – bátorította a vénlánynak mondott nagylány.

Hogy lehetne.

Mit szól a falu.

- Nem a falu, arra teszek. Apám.

- Anyádat kérdezd.

- Hiába. Nem ő az úr a háznál.

- Vinné el az ördög a gonosz apádat!

Ez volt az a pillanat, amikor Jani kiábrándult a legújabbán párjának választott nőszemélyből. Apjáról így beszélni?

Magában igazat adott neki, dehát. Mégiscsak az apja!

Majd legközelebb.

Legközelebb? Lesz még olyan? Szóba áll még vele ezek után egyetlen nő Temes-Szentjánosházán?

Jani, Jani.

Még jobban nekigyürkőzött, még többet dolgozott. Lassan a téesz legjobb traktoristája lett. Nem a legjobb gépésze, a gépekhez nem ő ért a legjobban, de nála megbízhatóbb munkást nem sokat lelni falujában, hét határban! Ha beleszakad is elvégzi, amivel megbízta a brigádos.

De hogy mire jut így, egymaga. Magával.

A forradalom előtt Jani Temesvárt töltött egy szilvesztert. Nő volt a dologban? Hogy merte volna, katonapajtása hívta meg. Városi fiú, de nem kezeli le, éppen hogy szereti, a seregben ő volt a legjobb cimborája. Együtt szenvedtek, együtt itták Moldvában azt a rossz cujkát meg monopolta. Azt hitte, rég elfelejtette, amikor beállított hozzájuk. Erre volt dolga az egyik szomszéd falusi rokonánál, benézett Janiékhoz! Hozott egy kis kisüsti szilvapálinkát, apját ezzel azonnal levette a lábáról. Míg az öreg elvonult a meginni valóval – ritka példány az iszákos embernek: nem társaságban, újabban inkább magában szeret vedelni -, jól elbeszélgettek! Hogy így, amúgy, neki már a harmadik pujája készül a világra, erre a dák

komonista szemétdombra, de hát mit lehet tenni?! Attól meg nem állhat meg a világ folyása. Szereti asszonykáját, aki német származású, de mellette jól megtanult magyarul, úgyhogy a gyermekek odahaza csakis Árpád nyelvén beszélnek!

Árpád nyelvén. Így szokta volt mondogatni a katonacimbora. Ettől vesztek meg a munkaszolgálat román tisztjei.

„Árpád? Ki volt az? Ja, a hétvezér egyike a hunhordából?!” – és fél évig megint nem mehetett haza Temesvárra. Cimborája a katonaság alatt egyetlen egyszer sem volt otthon, mert mindig csinált valamit, ami miatt bent fogták. Jani hozta-vitte a hírt, meg a csomagot a moldvai kaszárnyában sínylődő pajtása és szülei között. Azóta sem járt annyit Temesvárt.

Szilveszterezni?

Rendben. Odahaza úgyis legfőljebb a román tévét nézi, a magyart itt már nem lehet fogni. A bukaresti meg csak arra jó, hogy felejtse az ember a anyanyelvét. Hogy nem jut Kádárék eszébe olyan antennát állítani a legmagasabb magyarországi hegy tetejére, vagy ide Szeged mellé a határhoz, hogy mindenki lássa, hallja a magyar adást Délvidéken, Bánságban egész le a Dunáig?!

Hogy jutna azoknak eszükbe, mással vannak elfoglalva.

Mi mással.

Ha nem az édes hazával – gondolta, de ezt hogy mondhatná hangosan.

Tán nem is gondolja. Érzi.

Ilyesmit gondolni sem lehet. Gondolni sem szabad.

Anyja úgy engedte el, hogy hátha összebarátkozik egy temesvári leánnyal! Persze, hozzávalóval. Nem puccos dámával, csak rendes magyar munkáslánnyal, iparos lánnyal. A legjobb persze az lenne, ha parasztlánnyal hozná össze a Jó Isten az ő drága nagyfiát! Mert hát Temesvárt is kerül földműves család...

Hogy említhetett volna ilyet Rozi néni. Csak átvillant rajta. Hogy annál tovább rágódják a dolgán. Fia dolgán.

Akkor már marékszám ette a nyugtatót. Magyarországi rokon hozta. Csucusu Romániájában hogy lehetne orvosságot kapni a patikában? Lassan olyan üres a gyógyszerár is, mint a mézárászék.

Temesvár; hátha.

Ő a nagyobbik fia, mégis: a gyöngébbik. Hogyne tenne meg érte bármit?!

Tenni... Fél karja alig mozog. Állítólag a veteményesben fázott meg, amikor a földön csúszva-mászva kellett dolgozni. Már a szövetkezetben!

A magáéban sem járt volna sokkal jobban.

Mindegy.

Nem mindegy, de ha az Úr így rendelte. Legyen meg az akarata.

- Nehogy elkezdje valaki éjfélkor a Himnuszt! Tavaly is két hétig a szekura járhattam miattatok! – szólt rájuk a katonacimbora bátyja, tanárember.

Nem volt semmi baj, de két óra tájban valaki csak megfeledkezett magáról. Majd Kölcsey Himnusza után a Székely himnusz.

Semmi gond, csak hát – azt mondják – nincs olyan társaság, amelyben ne lenne besúgó. Baráti, szaktársi, sporttársi, katonacimborasági, bármi! Valaki mocsok mindig kerül. Csak a családokba nem tudtak befurakodni.

- Várd ki.

Az hiányzana.

Az már a világ vége lenne.

- Azt mondják, papjaink közt is van beépített!

- Nálunk nem hiszem. Az erdélyi papok inkább börtönbe mentek, de nem engedtek!

Hányan végezték a Csatornánál, Szamosújvárt!

Mindszenty is vállalta a sorsát.

- Mindszenty igen, de a többi magyarországi pap nem. Legalábbis odaát több a békepap.

- Ne mondd.

- Az egyházat hagyjátok békén.

Jani remélte, hogy összehozza a véletlen valakivel. Jól érezte magát, sok érdekes dolgot hallott. Neki való nőszemély nem volt a szilveszterező társaságban. Cimborája csak erre nem gondolt! Mindenki foglalt, hogy egy-kománk szíve – éjfélkor - összeszoruljon. Jobban, mint ilyenkor szokott.

Mit hoz az új év?

Eltakarodnak-e végre ezek a piszkok?

Neki: jut-e asszony?

- „Csak azt nem értem, hogy tudtak Horthy négy éve alatt így elszaporodni a magyarok!”, mondta egy baragáni évfolyamtársam a kolozsvári kollégiumban. Jó hogy nem jött nekem, amikor magyarázni kezdtem, ki van itt ezer éve.

Ezer év, meg egy hónap és fél nap. Fertály óra!

Ne reménykedj.

- Bandin, hazátlan, ordította. Én meg neki.

- Öregapám az első háborúban a „nustyu regiment”-ben szolgált.

Román katonákból állt, a 14-es háborúban hívták így őket. Nem becsülték őket semmire! Rossz katonák voltak, a nustyukat éppen úgy nem szerették, mint a franciákat, egyformán rossz katonák voltak. Kinevették, csúfolták őket.

- Lehet, hogy rossz katonák voltak, de hát miért haltak volna meg Magyarországért? Öregapám még félig-meddig román volt, de hogy magyar lányt vett el, apámék már magyarnak érezték magukat. Jöhetett Románia, annál inkább.

- Jó, nem azért mondom.

- Nézd meg a dédunokáit. Tud valaki közülük – a te gyermekeiden kívül – magyarul?

- Nehogy már ezen hajba kapjatok.

Nustyu vagy nem nustyu. Tényleg nem ez számít.

- N-am nevoie de voi: Nincsen szükségem rátok. Ezt vágta az erdélyi magyar értelmiségiek szemébe Csucsutok.

- A tied.

- Hallottátok-e, mi történt Tordánál 1940-ben? Így felelt egymással a határvető ünnepség magyar és román tábora. Egymással szemben, az újonnan meghúzott magyar-román határ két oldalán:

Mindent vissza! Mindent vissza!

- Pün la Tisza! Pün la Tisza!

Mindent vissza! Mindent vissza!

- Pün la Tisza! Pün la Tisza!

Ott álltak meg a visszahúzódó románok, odáig meneteltek a bevonuló magyarok. Az új határ magyar és román oldalán is nagy tömeg gyűlt össze s míg a ceremónia zajlott a két hadsereg tisztjei között, a kordonon túl az összegyűlt nép adott hangot nemtetszésének.

Jól telt Temesvárt a szilveszter! Táncolt is egy kicsit, meg-megszorongatott egy-két asszonyt Janitok, jól érezte magát. Embernek érezte magát.

Jobb lenne elmenni otthonról? Otthagyni a falut, elmenekülni apja elől?

Mi lesz anyjával.

Nem teheti.

Pedig érzi, jobb lenne valahol máshol.

Így érezhettek azok az őseik, akik kimentek Amerikába, Brazíliába?

- Amikor anyád született, tata kiásta a tanyát a hóból, hogy bábáért tudjon menni!

Tata a hathalmi tanyavilágban örökölt egy kis földet, tanyával, ahhoz jött mama öröksége, úgyhogy ebből éltek valahogy. Nem könnyen! Eljárt messzire dolog után, hogy megéljenek. Akkoriban csalogatták a népet Brazíliába.

- Varga nagybátyád ment ki elsőnek a faluból Amerikába. Ügyes számadó volt, de még ügyesebb a felesége, Anna néni. Temes vármegye legszebb asszonya volt, persze, az uraság négylovas hintót küldött érte, amikor vendégek érkeztek hozzá, vitte a kastélyba a mulatságra! Másnap egy hízótt küldött a grófi kanász Vargáéknak!

Annus nénének családja Szegedéből jött ide. A nagy árvíz tönkretette őket, akkor húzódtak Szentjánosházára, hogy többet ne kelljen félniük a Tiszától. Folyó, itt, valóban nincs, de annyi megélhetés sem, mint Szeged körül! Később bánták, hogy elmenekültek. Itt mindent újra kellett kezdeni. Módos család volt az övék Szegedében, itt újrakezdheték.

- Annus öccse vadította meg Vincét. Addig hajtogatta neki, hogy gyűjtsák föl a Szalay kastélyt, hogy már-már ráállt az öreg. De míg Pista bátya, Annus öccse ment volna fejjel a falnak, Vince, nem hiába lett belőle számadó, egy lépéssel mindig a többi előtt járt. Mi lesz utána? Fölgyűjtják, jól befűtenek nekik, de aztán?

Vince azt mondta, akkor inkább Amerika! Épp akkoriban jött egy fénykép New Yorkból: Viki, Vince unokahúga gyönyörű díszmagyar viseletben pompázik a Post Card-on. Képeslapot csináltak a fényképből, annak a hátuljára írta a húguk, szeretettel gondol ránk Amerikában! Ő és egész családja. Már ahányan kimentek. Ő és a fivére az özvegy apjukkal.

WENCEL, 13 AVE. N. Y.

Ha ott is megmaradhat az ember annak, aminek született?! És hogy Amerika: maga a szabadság! Kezdett Vincének viszketni a tenyere.

Amerika...

Jó messzire szeretett volna elbújni a világ szeme elől?

Nézegette a New York-i levelet, méregette a képeslapot és úgy döntött, odamennek! Itthon szégyenkezzék? Pedig mit tehet ő erről. Asszonykája sem!

Adta volna föl a biztos kenyérkeresetet?

Szalay azzal kezdte, hogy befogadta őket. Az öreg uraság felfogadta, a gulyás mellett bojtárkodva szépen haladt előre, emberszámba vették. Semmijük sem volt, amikor Annussal összekerültek. Annusék házat a Tisza vitte el, Vince családja meg Nógrádból keveredett ide, hogy otthont alapíthasson. Hogy mondhatott volna olyat, ami az uraságnak nem tetszik? Bojtár korában a számadóval sem szállhatott szembe, ezt tanulta, alkalmazkodni. A jószággal keményen, de azzal is szeretettel, az elöljárókkal meg tisztelettel. Ha nem akar az ember kapcabetyárnak állni, túrnie kell.

De hogy ennyire? Ő sem gondolta volna. Hogy ezt követelje tőle az uraság fia. Mert vele gyűlt meg a baja.

Öreg Szalay összehordta ezt a kis birodalmat, védte a román, sváb, szerb tengerben, fölvirágoztatta az uradalmat. Volt miből nagy lábon élnie a fiának! Amikor apja leesett a lábáról, átvette az irányítást. Azzal kezdte, hogy meghívta a pesti, temesvári, aradi barátait és Herkulesfürdőre kirándultak. Hazajövet a kastélyban folytatták a dorbézolást. Pontosabban: amit Herkulesen tán meg sem mertek volna tenni – amit talán meg sem tehettek -, a környék legszebb nőivel szórakoztak. Annus nénit is rákényszerítették. Vagy velük tart, vagy mehetnek világgá – bátorította az urasági ember.

Vince először nem értette, mire megy ki a dolog. Otthon sem volt, kiment a marhához a Nagylegelőre, amikor először elvitte a hajdú az asszonyát. Annus húzódozott, mi keresnivalója lenne a kastélyban, de hát a parancs az parancs, tudta katonaságot megjárt

urától, mennie kellett. Szép magyarosan fölöltözött – majdnem olyan szépen, mint az a rokonlány a képeslapon Amerikában – és fölült a hintóra, amely másnap visszahozta.

Pista bátya kotyogta el, mi folyik Szalayéknál. És már vitte is volna kastélyt igazítani a sógorát.

Nem úgy van az.

- Ha nem tetszik, takarodj! – adta ki az útját az ifjú uraság.

És hogy súlya legyen mondandójának, elővette a vadászpuskáját.

- Annus néném? Apámék tántinak mondták. Tudjátok, olyan gyöngé teremtés volt, aki nem képes szembeállni az erőszakkal, aki inkább megadja magát, csak hogy békén hagyják. Nem ellenkezett, vagy ki tudja. Aki ott volt a kastélyban, kérdezheted, aki meg csak hallott róla, honnan tudná. Annus néni sosem mondta el, mi történt vele.

Persze, mert mire mi megszülettünk, ő már rég Amerikában volt. Hogy férjének mit mondott, mi sem tudjuk, csak a faluban terjengő mendemondákban hallottunk az egésztől. Titok volt, a család titka.

- Amerika? Túl a tengeren! Jó messzire! Gondolhatta bátya.

Benne volt élet, sokkal több, mint asszonyában. Túrt, amíg túrhetett, hallgatott, amiről hallgatnia kellett, de felesége meggyalázása majdnem gyilkossá tette.

Az utolsó pillanatban tért észhez. Mint az örült vágott neki a sötétnek sógorával a csárdából, hogy leszámoljon Szalayval és egész asszonygyalázó bandájával. Nem ivott elég bort? Mindenesetre mielőtt nekiálltak volna kastélyt fölgyújtani, kijózanodott. A székely Kárpátok felől jövő jó hideg hajnali szél tehetette? Kitisztult.

Amerika!

A világ végére, minél messzebb, oda, ahol a madár sem jár, nemhogy ember! Szentjánosi különösen. Madár sem, legalábbis itthoni nem. Hogy Tengeren-túl is van élet, természetes. De ott idegen lesz, mindent újakezdehet. Tiszta lappal vágott neki az atlanti világtengernek. A legszívesebben fölgyújtotta volna a házat, Annus néni beszélt le.

- A testvéréé lett, így szülehettem én ott.

Vissza nem nézett, soha egy levelet nem írt haza a családnak. A felesége, majd a fia, Laci bátya vette föl velünk a kapcsolatot, ő írt haza az első háború előtt. Tőle tudtuk meg, mi történt velük.

Mi, mi! Boldogultak, ahogy tudtak. Nem irigyelte tőlük senki, aki idehaza maradt. De amikor bejöttek a regáti király katonái és látszott, hogy nem kirándulásra érkeztek, hogy aló mars, néhány nap után irány haza Bukarestbe! Nem, ezek véglegesen igyekeztek berendezkedni. Na, akkor megindult a nép, megindult volna! Hogy román lett az iskola nyelve, románul lett volna csak szabad megszólalni a községében, a megyében természetesen! Hogy román lett a csendőr, a jegyző, román katonának vitték el a fiaikat, hagyják, de amikor elvették Szalayéktól a birtokot, betelt a pohár. A föld egy román emberé lett. Földosztásnak mondták, de valahogy úgy ügyeskedett ez a román földbirtokos, hogy övé lett Szalayék uradalma is. Majdnem az egész, mert valami kicsit kiosztottak a szomszéd román falu szegényeinek. Nekik meg, a nincstelen jánosiaknak – Szentjánosházán, Magyarország, a magyar urak dicsőségére, az emberek több mint fele ilyen földnélküli ember volt – valahol az ötödik határban osztottak néhány hold sovány, gyakorlatilag hasznavehetetlen földet.

Amikor a reménye is elveszett annak, hogy egyszer a magukéban élhetnek, a magukból boldogulhatnak, a magukét gyarapíthatják a jánosiak, azt mondták, vége! Hogy elég volt.

Elég volt a szenvedésből!

Elég az elnyomásból.

„Romániából”!

Nem mondtuk, de amikor bejöttek a regáti katonák, azzal kezdték, hogy lelövöldöztek két embert, mert szembeszálltak a tolvajokkal. Eltemetni sem engedték őket. Napokig légy lepte a főtéren megfélemlítésül kiterített halottakat, mígnem a papunk rá nem beszélte a parancsnokukat a temetésre.

Cudar világ jött! De lesz ez még amolyanabb. Úgyhogy. Úgy vették a jánosiak, otthon nem lehet maradásuk!

Trianon? Hol van, mi fán terem? Kiféle, miféle? Tudták, honnan sejthették volna, kik adták el őket? De hogy a föld így kicsússzon a lábuk alól.

- Eddig sem a kendé volt!

Addig sem. De Szalay meg a többi nagy-nagy uraság csak-csak adott nekik munkát! Aki nem boldogult odahaza, elege volt a földből, a zselléreskedésből, elment bányásznak, vagy városba gyári munkásnak, ha meg nagyon a begyiben volt valakinek a mezei dolog, Szalay és társai úri viselkedése, Pestig meg sem állt. Ne adj Isten Amerikába tette át magát.

Románia?

Jól érted, Románia.

Ráadásul a nyelvvel és a becsülettel a földet is elveszítik.

Innen menni kell.

Az volt Vince bácsi kedvenc nótája, hogy

*Én vagyok a Szalay gulyása,
A gulyámat hét bojtár hajhássza.
Hétbojtárnak vagyok fejedelme,
Úgy tisztelnek: Számadó Kegyelme!*

Öregapám emlékezett rája.

Nincsen csárda spion nélkül; a perzekutor kerülgetni kezdte.

- Ha valaki hozzám nyúl, kibelezem!

Akkor inkább: Amerika.

Hogy hagyná magát Sanyi bácsi? Lepipálja ő a temesvári lapot! Tud ő azoknál is nagyobbat mondani!

Ha megszakad se.

Nyomukba ha ér.

- Harc a falvak ellen! Hallottátok, előbb-utóbb Jánosira is sort kerítenek! Jön a buldózer, betapos bennünket ebbe a jó fekete bánsági földbe!

- Ha hagyjuk magunk.

- Tégy ellene.

Ha tudsz. Ha mersz.

- Persze, majd bolondgombát eszem.

- Azt mondja, korszerűtlen! És az osztrák gazda tanyája? Az újvidéki tévében láttam.

Gondolom nem áll rosszabbul az amerikai gazda tanyájának a szénája sem.

A farm.

- Hallod, ezek is farmnak, fermának hívják! De a kettő ég és föld.

Hogy a francba ne.

- Az Amerikai Egyesült Államok 200 év alatt teremtett olyan színvonalú mezőgazdaságot, mint Csucsú 25 év alatt!

Amerikás Marci tudna róla mesélni.

- „Területrendezési terv”-et készített Csucus. Hallottátok, Jánosházának is annyi! Hatszáz lelkes falu kinek kell ebben a kibalsamozott eredeti román komonizmusban? Bezavarnak bennünket Mindszentre, abból csinálnak New Yorkhoz hasonló nagyvárost!

Persze hogy nem kibalsamozottat mondott.

- Városnak sem nagyon teszi meg. Mezőváros, esetleg. Nagy falu!

Majd fölfogadják pallérnak Amerikás Marcit!

- Hallod, Csucus nagyobb mesemondó, mint Marcitok.

Mindegy az. Lényeg, hogy ne magyar legyen. Be velünk!

A maradékkal.

Na, erre megint inni kell.

Megyéenként száz-száz falut akarnak eltörölni.

- Az teszi be nekünk a kaput, nem a Brazíliába futás.

Ha egyszer itt is ott lehetsz!

Na jó, hagyjuk.

Majdnem. Majdhogynem.

- Csucus atomerőművet épít Temesvár és Arad között!

Az hiányzik nekünk, nem a világgá menés.

Víz kell nekik, valami folyó mellé szeretnék.

Csak nehogy a Begát, vagy a Temest válasszák.

Majd ásnak egyet, mint Dobrudzsában! „Maros-Duna Csatorna”, átvág a jánosi határon!

- Át, én meg kendet vágom kupám, ha ilyen ökörségeket mond.

Csucus meg az ökörség? Jól gondold meg.

A Maros úgy kiapadt, hogy Aradnál a híd alatt át lehet menni, alig merül el a bakancs.

Tán Lippán túl duzzasztják a víztározót! Amiatt nincs víz a Marosban?

Az aszály.

Csucusnak is van elég baja! Akinek három fia van...

- Az egyik megszökött, nyugaton él! A másikat az orosz egy hónapja 18 évre és 1 napra ítélte. Nyikolaj odaadta volna cserébe a Baragánt. Az orosz nem ment bele.

Kár, hogy nem Magyarországnak Erdélyt.

- Ezt többet meg ne halljam.

Tudjátok, hogy van az.

Jani a dologba temetkezett. Jöttek különböző hírek, hogy így, meg amúgy, egyre többen vágnak neki a jugó, meg a magyar határnak, Becskereknek, Szegedének. Egy nap, szántott a negyedik szomszéd román falu kollektívjának a földjén kölcsönben, jön két székely fiú. Hogy magyarul köszönt rájuk, elárulták, kifélék s mit akarnak. Úgy gondolhatták, magyar ember rongy ember nem lehet! Pedig kerül elég. Valamivel tán kevesebb. Szóval, azt szerették volna megtudni, merre a határ. Merre van a legközelebb.

- Én nem mondhatom meg. Vigyázzatok magatokra! – azzal a fejével intett, merre.

Isten álgya, ki tudja, mi lesz velük.

- Aztán látom, hozzák az egyiket, két keze a tarkóján. A begaminszenti kaszárnyában agyonverték.

Az egyik szökevénynek az apja milicista tiszt volt. Jött Székelyből, kereste a fiát. Bement a kaszárnyába is, a parancsnok tagadta. Aztán a forradalom után is megjelent, hogy megköszönje fia gyilkosának, de addigra már eltűnt.

- Tudod, mit csináltam volna vele.

A kapitány adta ki a parancsot, hogy meg kell ölni őket.

Ki tudja, hányat végeztek ki.

- Meglőtték a lábát, de a falun korbáccsal végigverte a szekus. Kikötötték őket, sorra verték agyba-főbe, akik szökni akartak. Akarnak.

- Gondolod?

- Egy leányt a magyar határon a kenderkúpban szitává lőtték. Arra dolgoztunk, öcsémnek segítettem. Előtte láttam, ugyanazon a buszon ültünk. Mondom, ez is menni készül. Pedig olyan volt, mint a lejös csirke!

Elég rosszul nézett ki.

- Elment a kedved, hogy áttedd magad a gránicon?!

Amannak igen, Janinak megjött. Ha amazok ilyen bátrak, ő miért ne?

Lassú ember lett belőle, nem szereti elkapkodni. Legföljebb akkor vakmerő, ha felönt a garatra. Hangja jó erős, a lelke tiszta, de hogy itt hagyja anyját?

Apját hogyan.

- Bozgor! – szólt rá aznap először a brigádos.

Az anyja még magyar volt, az apja nagy román, anyja mindent ráhagyott. Nevelt olyan janicsárt a fiából! Románul alig gagyog, de hogy ő ekkora dákóromán! Feszít, mint szaros Pista a lánya keresztelőjén.

Jani megmarkolta a grabancát.

Csak meg ne fojtsd.

- Elengedtem, hogy utoljára!

Egy menekültet kiszántottak, csak ráhúzták a földet.

Jani beállt a piacozók közé. Nagy nehezen útlevelet kapott, meg sem állt Szegedéig.

- A román nem ad benzint. Van, aki helyette valami diolant tölt a kocsijába, a festők használják állítólag hígításra. Szeretik, mert hamar megszárad tőle a festék. Ebbe olajat vegyít.

Horváth szomszédék fogadott sofőrrel járnak át Magyarországra benzinért. Piacoznak, pénzt csinálnak, abból veszik. Pap bácsink akkor is átjár Mindszentre a magyar kistemplomba misézni, amikor nem volna szabad kocsiba ülni. Egyik nap mehet, másik nem, pap bácsi mégis elment. Jól megbüntették!

Ha tudták volna, hogy magyar benzinnel jár.

- Mit gondolsz, hogy ne tudták volna.

Van azoknak annyi eszük.

Van a bitangoknak.

- Ne beszélj így.

A falnak is füle van, hát még az árokperti bozótnak.

Szegedében éppen március tizenötödike a főtéren. Jani nem érti, mi ez; a saját romániai háromszínű kokárdás dák ünnepekhez hasonlítja.

Nem tudja, mit ünnepel ezen a napon a magyar.

Pedig éppen azért jött, hogy szétnézzon az anyaországban. Ott, ahová vágyik most majd minden jánosi ember. Ahol valóságos Kánaán van a Bánsághoz képest.

Honnan tudná?! Odahaza az iskolában erről nem volt szó!

Ha így halad, Csonka-Magyarországon sem lesz.

Ha Kádárék néptanítóin, bértollnokain múlik.

Jani nem érti, mit szidják a rokonai ennyire ezt a Kádár-rendszert. Ami neki olyan vonzó. Ahol annyira más minden, mint odahaza!

Szabadon megszólalhat a városban magyarul. Mindenki érti!

Rózsi ángyi Jani mellére kokárdát tűzne. Arcán a félelem, ne.

Hol van ehhez képest a mi porció-világunk?! Tele a bolt mindenfélével! Attól elfárad, hogy a kirakatokat csodálja, nem hogy vásárolni benézzen. Vásárolni, az ő kis pénzével? Odahaza porció jár, amit egy hónapra kap az ember: olajat, cukrot, lisztet. Nemrég csak úgy

adták ki, ha vittünk cserébe szárnyast. Azt mondták, utána egész évben nem kell vinni. Apám vitt két kacsát, adtak érte 34 lejt. Most azt mondják, legközelebb megint csak az kapja meg a porcióját, aki lead valamit.

Öccsét kitették az állásából.

Matyi ezen a nyáron is minden vasárnap dolgozott, aztán a búcsú miatt nem ment. Meg nem tartotta, a templomot elkerülte – „Menjen oda az asszony!” –, de a kollektívot is elkerülte. Azt mondta:

- Egy vasárnapot kibírnak nélkülem!

Másnap a brigádos Árpád följelentette, hogy Matyi uszította az embereket, vasárnap senki se menjen be! Nem is volt senki. Erre Matyit büntetésből áthelyezték. Árpád sógor maga vitte ki a papírt a határba Matyinak. Ott volt Jani is, unokanővérük ura mégsem restellte magát. Matyi akkor kezdett el inni. Ivott azelőtt is – ahogy vége a dolognak, a férfiember csak leteszi a kerékpárt a Csárda-oldalnál, fölhajt néhány pohárral, mielőtt hazamenne -, de hogy egyszer is bajba került volna, addig elképzelhetetlen volt. Akkor valami történt vele.

Azon volt köztük vita, hogy Árpai minden nap máshová tette. Ő a legjobb gépész, mégis minden nap új helyen kellett más dolgát folytatnia. Nem engedte, hogy végigcsinálja a munkát.

Kibabrált vele.

Úgy is lehet mondani.

Testvér létére.

- Még egy ilyen testvér és meg sem állok Amerikáig!

Magyarországig.

Ne is mondd.

- „Brazília”-ból mért kíváncskoznál el?

Hadd el.

Neki akartak menni a fölindulástól, aztán Jani nem engedte. De jól megmondta neki!

- Jól tette. Én behúztam volna neki.

Hogy elvigyen a szeku.

- Cseszd meg a mokány istenedet, nem szégyelled magad?! Így bánjál a testvéreddel?

Sógor.

- Megállj, ezt még megjáród!

Avval el.

Mentek a kolhozról a szekcióig, hogy ez hogy' lehet: ő a legjobb, mégis kiteszik?! Az igazgató megijedt, behívta Árpait:

- Te nekem mást mondtál, vasárnap csak Matyi hiányzott! A többi nem.

A többi sem, de Árpád megkukult.

Erre őt tették le, leváltották Árpait, bent dolgozik a szekcióban, a műhelyben. Nem ő osztja már reggelente a munkát! Addig volt nagyfiú.

- Árpai Matyit kitette, de fölvette a rossz munkásokat. Húgának az urát, Pityut is magához vette, az meg részegen belepiszkolt a verembe, az árpára! Látták, szóltak Árpinak, mire Árpai visszazavarta, hogy takarítsa ki! Neki kellett a saját piszkát.

Amúgy elég betyár gyerek ez a Pityu! Jóba lett a mérnökkel. Bármit kért, megcsinálta neki! Kért tőle bont, éjjel ezzel az egy bónnal hat remorka fát, szénát, tengerit vitt haza, ellátta az egész családot. Egyik szaktársa sem mertte ugyanezt megtenni.

Jolán néni a negyedik, aki az idén öngyilkos lett. Gyilkolják magukat az emberek! A négyből kettő öregasszony, az egyik nyolcvannál is több volt. Kútba ugrott. Bakó Tibi meg akarta ijeszteni a feleségét: a színben fölállt a létrára, kötelet tett a nyakába, átvette a gerendán és elaludt! Részeg volt, megfojtotta magát.

A negyediket két hete kerestetik a rendőrökkel, eltűnt!

- Talán disszidált.

Járt hozzá valami olasz, csalta, menjen ki hozzá, dolgozzék neki, talán oda ment.

Jönnek összeírni a jószágot! Itt lesz a rendőr is. Így szabják meg, ki mire szerződjön.

- Tavaly a tehenünk után ötszáz liter tejet kellett adnunk. Egy literért két lej, nyolcvan bani, meg ötliterenként egy kiló korpa, pénzért! Még ha öt lej lenne...

- Most nyolcszáz literre kell szerződni. Muszáj. Hogy naponta innék egy liter tejet? Kit érdekel.

Tavaly az öreg nem akart szerződni, be kellett menni elrendezni Mindszentre.

Szökik a nép Mindszentről is! Nem csak a magyar. Magyarországon, Jugoszlávián át Amerikába, Ausztráliába, Kanadába.

- Hallottátok? Négy begakovácsi oláh asszony is nekivágott! Hármat hazahoztak. A magyarok elfogták őket. Hárman megadták magukat, a negyediket a magyarok lelőtték, mert el akart szaladni. Kitétték a főtérre.

- El ne higgye! A szekusok terjesztik, hogy ijesztgessenek bennünket! Meg hogy bizonyítsák, a magyar sem jobb!

- Azt mondják, az emberorvosunk két hónapja odaát van. Hogy jöjjön vissza.

- Negyvenöt rendőr van Mindszenten, ennyi sosem volt! Elvittek tizennyolc embert meg egy legényt, mert nem dolgoztak sehol, munkanélküliek voltak, már azért, mert nem akartak dolgozni. Csúnyán összeverték őket! Most már mind dolgozik.

Mért nem dolgoztak? Miből éltek?

Kéregettek az apjuktól, anyjuktól. Részegesek.

- Még hogy négy román asszony, úgy hallom, százharminc temesvári indult együtt, egyszerre Ausztriába! Csak húsznak nem sikerült, a többi lágerban van.

Ezért nem engednek bennünket Magyarországra.

Hát elég nehéz útlevelet kapni!

- Csak ha lefizeti az ember a főnökét. Én hétszáz forintért eredeti Kentet viszek neki.

Azt mondják, a nyugatnémet segélycsomagokat a román állam visszaküldi, nem osztja szét az éhezők közt!

- Miért, van éhező a Kárpátok Géniuszának Országában?!

Ha csak megemlítenéd, hülyére verne a milicistánk.

Sőt! Üzentek a német kormánynak: inkább ők küldenek élelmiszersegélyt a munkanélküli, éhező Ruhr-vidéki munkásoknak!

- Hallod, nagy bitang ez a Csucus!

Ő nem, ő rendes, csak a beosztottai! Az alvezérek. Azok lopnak el mindent.

- Eddig sem örültek, ha kend Jánosházát emlegetett Sinioan helyett, most már a törvény is tiltja!

A németnek, szerbnek is kuss!

Lassan nem is marad egy sváb sem a Bánságban.

Eladják. Fejpénzt fizet értük, a kiengedettekért, a német állam.

- Ne mondd.

Minket meg lelőnek.

- Téged még Atillának írtak be a községházán, ezentúl csak olyan keresztnévet lehet adni a gyermeknek, melynek van román változata! Csucus azt is elrendelte: 2000-re minden második falut megszünteti.

Mégiscsak jobb lett volna Brazíliába menni!

Sokkal jobban azok sem jártak, akik kimentek.

- Hogy mondhatsz ilyet! Aki hazajön, úgy feszít a nyugati kocsijában!

Aki meg beleveszett Amerikába, nem mutatkozik.

Hogy tudna.

Kend is hazajött?

- Nem jöttem, hoztak.

Kitelepítették Temesvárról!

- Nem engem. Mindenkit hazazavartak a gyárból, aki falusi.

- Ezt hallgassátok: „Növelni kell az állományokat, fokozni a hozamokat megyénk állattenyésztésében!”. De ez sem rosszabb: „Megint Megénekeljük Romániát!”.

Csak oda ne rondíts.

- Hogy mit össze nem utazik a Főnök! Meg jön hozzá fű, fa, egyiptomi elnök, angol főkomonista, görög akárki mindjárt megmondom micsodája. Doktor Csucsuné Ilona mérnök, jól mondd, Elena a lelkem, egyem a zúzóját, akadémikus elvtársnő fogadta a szovjet főakadémikust! Együtt már tán el tudnak olvasni egy Vörös Fáklya-cikket!

- Ezt olvasd: Kim Ir Szen elvtárs melegen gratulált Csucus elvtársnak és Csucsuné elvtársnőnek a koreai vegyipar fejlesztéséért kapott kémiai akadémikusi címhez!

Február 1-8. között állatszámítás házról házra, ólról ólra, istállóról istállóra.

- Sietek haza, gyorsan levágom.

- Veszek én is a húsából.

Ünnepi gyűlés Temesvárt Miklós atyátok születésnapja tiszteletére!

- Ott lesztek?!

- Ha értem küldenek.

- Nyikoláj és Elena munkalátogatása a fővárosi gazdasági nagyegységekben.

Úgy gondolja: nagyüzemekben!

Valahogy meg kell csavarintani, hogy senki se értse! Mindenki úgy magyarázza, ahogy akarja. Fordítsa a javára.

- Elemzik a hazafias gárdák tevékenységét! Hallottál te erről, Józsi?

Józsi legyint, hagyják őt békén. Besorozták a román munkásörtségbe, mi köze az egészhez.

- Megint egy koreai nagyfőnök; de nagyon jönnek Romániába! Csak nehogy megkössék az egyezséget a közös román-koreai határról! Akkor nekünk végünk.

Mért, még nincsen?

- Ne olyan hangosan, meghallja Gogosanu szomszéd!

Hallja, az is ember!

- A múltkor láttam, vitte ő is a szajrét.

Mi mást tehetne.

Doktor Elena Csucsuné mérnök akadémikus elvtársnő kötete Eredmények a polimérek vegyészete és technológiája terén címmel.

- Ha sokáig olvasod, te is megütöd Csucus Ilonkájának a szintjét.

Azt mondta a múltkor Mihanovics, a néptanács párttitkára, hogy hazafias kötelességed a tehén, a bika, a borjú, a disznó és a sertés, a jerke és a kos, a tehén- és a juhtej átadása! A kecskegidát, a kecskehúst és a kecsketejet nem említette, pedig szép nyáját legeltet a közös legelőn!

Nem az úszott át a múltkor a Maroson Magyarországra?

Attól kitelne.

Sertésdisznai a világnak.

- Te milyen tettekkel válaszolsz Csucus lelkesítő fölhívására?

- Hogy mondtad, Cucus?

Ennek mindig a nőkön jár az esze.

Annak legalább van értelme.

- Hát, ahogy elnézem a mi kicsi falunkat, lenne! Ha nekiállna a férfinép!

Az asszony nép meg nem külföldről szerezne be az ellenszert.

Mert lassan elfogyunk.

- Tudjátok, hány ember élt itt még a háború után, 1945-ben is? Pedig vagy százan akkor is elpucoltak. A bécsi döntés után, hogy Dél-Erdélyben maradtunk. A háború öt éve alatt sokan elmentek, de a fele visszajött! Aki most megy, nem tudom, visszanéz-e.

- A háború után még voltunk olyan ezren! Ma hatszázan? Mire kimondom, ötszáz.

- Még hogy hatszázan! Két román család volt itt, se több, se kevesebb, azok is beolvadtak volna. Aztán egyre többen kerültek ide feleségnek, férjnek, de ők sem tehetek mást, elfogadták a többséget. Na, a most kiürülő házaikba költöző regátiakat megnézheted!

Nem érti, mit keresünk mi még itt.

Ezen az ősi román földön.

- „Nyikoláj elvtárs fogadta...”

- Hagyj békén a hülyeségeiddel!

Sanyi bácsi megbántódik. Szedelőcködik. Mára ennyi ökörség.

- Ne bánts az öreget! Nélküle még elunnánk magunkat.

Sokra mennénk a meséi nélkül.

- Hazudik az öreg!

Befogod.

Úgy kell lefogni. Sanyi bácsit nem engedjük.

Negyven körüli nagyszentmiklósi menyecske. Fiatalos, messziről majdnem szép, városias a viselete.

Buszra vár. Hamar kiderül, hogy ángyi unokatestvére.

- A férjem román. Ha látni akarom, éjjel föl kattintom a villanyt. Rosszul élünk. Állandóan iszik. Fizetéskor 80 lej találok nála. Két fiam van, a nagy 17 éves. Kérdezi a múltkor: Anya, én magyar, vagy román vagyok? Hát, fiam, te kevert vagy! Anyám ma is szid, ő megmondta, hogy ebből nem sült ki jó dolog. Nem jó keverni. Húsvétkor a könnyem nyelem, nem a sonkát. Az ő húsvétjukon meg bárány; azt vesz, az van, de tudja, nálunk nem az a szokás.

Int, mennie kell.

Majd legközelebb.

Anti meséli, a Dákország nevezetű csotrogányával járt át Csabára piacozni. Visszafelé szentleányi hasas menyecskét vett föl a határon. A határőr kérte meg, vigye be Aradra a szaktársa feleségét.

- Vámos az uram, összeházasodtunk. Várjuk az áttelepülő útlevelet. Addig még kibírjuk.

Vagy 35-40 évesnek tetszik.

Aradon dolgozik, kereskedő az egyik főtéri üzletben. Falun laknak, busszal járna be, de naponta kétszer fordul, stoppal jut be a városba. Egy időben kerékpárral járt, csak 7 kilométer, most már nem teheti.

- Régen a falunk fele német, fele magyar volt. A német kitelepült, a helyére román jött, a magyar meg beköltözik a városba. A német katolikus templomunkba máshonnan jár misézni a pap. A magyarok reformátusok, fiatal, harminc körüli lelkészük van.

Jani azon a nyáron megjárta Bihart.

- Élesden voltunk öt jánosi traktorista. Bementünk a kantineba, jól berúgtunk.

Összeismerkedtek néhány székellyel, velük mulattak a csárdában, jó magyar nótákat énekeltek! Amikor haza akartak menni a szállásra, a román kapus nem engedte be őket. Erre megragadták, húzták ki a fülkéből az ablakon.

Volt ott egy asszony is, az meg belülről húzta vissza a lábánál és magyarul könyörgött, ne bántsák!

Megkapták a kulcsot. Fölmentek, de a szentjánosi meg a székely fiúk teleordították a szállót. Sorba kinyíltak az ajtók, jöttek ki az álmos, fölébresztett románok és rájuk dörrentek. Na, erre elkezdtek őket csépelni! A székelyek mutatták, hogy kell románt verni.

Adj neki.

Vagy tizenötöt kihajintottak a szállóból.

Erre mégsem feküdtek le, újra elkezdtek inni.

- Háry János!

Azzal ijesztgették őket, hogy reggel hozzák a rendőrt. Na erre megint adj neki! Megint sorra verték a szállót.

- Háry? Sanyi bácsi neveltje...

Éppen október hatodikán járt Aradon Kati. Azt mondja, életében még nem járt a Vértanúk emlékművénel, kiment a Vesztőhelyre. Hallja, panaszkodnak a magyarországiak, a határon három óra hosszat senkit sem engedtek át a románok. A kocsisor miatt a magyarok nem tudták leengedni a sorompót, emiatt a gépkocsi-oszlop két kilométeren át állt a túloldalon. Hátraléni kezdtek, erre azt monda a román vámos, hogy a végén senkit nem engednek át. Állítólag a határőrt odahívták a telexhez, ott kellett maradnia. Nem jöhetett ki útlevelet kezelni. Három óra múlva előjött, pillanatok alatt mehetett mindenki. Elmúlt 9 óra, nem értek oda a misére, de délután már ott lehettek a Vesztőhelyen.

Aki ott akar lenni, menjen át előző este!

- Milyen jó, hogy minket nem akadályoz meg a román határőr!

- Inkább én is sorba állnék a határon a pasaporttal és panaszkodnék.

A nép énekelni kezdi a Himnuszt. A Himnuszt és a Szózatot.

- A végén nem engednek át bennünket – óvatoskodik egy odaáti magyar.

Kati dúdolta, a szövegét végig nem tudta. Tanulja.

Hova jutottunk: tanuljuk, mitől magyar az ember.

Istenkém.

Matyi műtrágyáért áll sorba a kollektívna. Éjszaka be kell állni, hogy másnap neked is jusson valami! Különben jöhetsz újra. Utoljára aki tolakszik, agyonverik.

- Gáskába mentünk.

Csapatban, hogy ne érje bántódás őket. Ezért, azért, amazért. Elemózsia a pungába.

- Azt hallottátok-e, hogy Csucusu fegyintézetbe látogat. A látogatás szervezői azt mondják Csucusnak, hogy óvodába viszik. A rabokat beöltöztetik. Hány éves vagy, kérdi a pártfőtítkárt egyiküktől. Őt, válaszolja. Nem kevés az egy kicsit, csodálkozik a rab nem éppen gyermeki ábrázata miatt. Mit akarsz két zsák tengeriért? – adja meg neki az óvodásnak beöltöztetett rab.

Megint elfogtak a szekusok egy székely legényt, aki a határnak tartott. A kaszárnyában ütötték-verték, a földön rugdosták, belehalt. A mentő bevitte a kórházba, de az orvosok már nem tudták megmenteni.

Szinte naponta átszökik valaki a faluból Magyarországra. Jugoszláviába kevesebben, csak aki tovább akar menni. Mennek a fiatalok, de párok is. Gyermekkel még senki sem vágott neki. Könnyű annak, aki a határ mellett lakik: kimegy kaszálni, nézi, mikor lehet és átsétál.

Kisperegnél elfogtak egyet. Szétlőtték a lábát, le kellett vágni. Ő már jól néz ki.

Mégis mennek.

- Nem kell lej senkinek? – árulná egy szomszéd a magát.

Mert pénzzé tett a szerencsétlenje mindent; csak meg ne tudja a besúgó, mert akkor neki lóttek!

Tornyán a határőr parancsnok az elfogott szökevényt a lovához köti, úgy vezeti végig a falun.

A rendőrök nem bántják őket, csak a határőrök. Azok sem egyformák.

Ha egy ittenit elfognak a románok, vagy a magyarok visszaadják, kap egy-másfél évet, a legtöbb nem kerül börtönbe, csak aki már sokadszor kísérletezik, hanem lefogják a fizetése 80 százalékát! Annyit keres, mintha rab lenne.

Úgyhogy.

Igaz, amit a tévében mondott a román: a határőrök kutyákkal fogják el a menekülőket. Egy tengeri szárkúpban széttépett székelyt találtak. A román határőr a határon már átérő emberért is utána küldi a kutyát, hogy hozza vissza Magyarországról.

- Én úgy tudom, egyiküknek a kutya lerágta a fél karját! Egy nőt megerőszakoltak, aztán megölték.

Az ENSZ erre mit mond? Csak magyar a szerencsétlenje?

- Ne félj, Csucusu újabb nyugati kitüntetést kap! Még egy nyugati országnak lesz az akadémikusa írástudatlan Elenájával együtt!

Magyar, csak a magyart üldözik!

Nem csak a magyart, a menekülő románt, németet, bárkit!

Ez az. Mégis azt csinál Románia, amit akar.

- Bátyád a második jánosi, aki a kombájnnal együtt átment Magyarországra!

Unokabátyja tette át magát a géppel.

Egyenként szöknek. Amikor nem néz oda senki, megindul a géppel a határnak.

Három aratócséplőgépre, amikor a határban arat, három határvadász vigyáz. Az a szokás, hogy egymás mellett állnak a gépek és úgy haladnak. Ezek összebeszéltek, megtréfálják őket! Elindultak hárman háromfelé. A három határőr megijedt, nem tudta, mit csináljon; nem tudták őket követni. Amikor visszajött a három kombájn, rájuk förmedtek: mit ijesztgetik őket, tán mert ők románok?! Azt válaszolták, hogy újfajta aratási módszerrel kísérleteznek.

- „Csucusu-ijesztő gépi aratás” a neve.

- Hogy félne tőlünk, nekünk lesz lassan tele a gatyánk.

Akié!

Rozi nénédék vettek két tehenet. Naponta 30-40 liter tejet mérnek ki a faluban, napi 300 lejt kapnak a tejért. Jani nem engedi a szüleit a kolhozba, foglalkozzanak a tehénnel.

- Itt nem lesz falurombolás – veri az asztalt a kiskonyhában Jani. – A házunkból ki nem jövünk, dútsék ránk!

Csucusu segesvári látogatásáról regél Imrus.

- Jön Csucusu. A rosszul termő, csak árpának jó földre szép nagy, egyforma káposztafejeket hordtak, hogy mutassák. A terv előírta, hát meg kell lennie!

A plán szerint az egyik domboldalon fenyőültetvénynek kellene állnia? Karácsonyfával szurkálták tele a hegyoldalt, ám a vártnál később ment arra Csucusu. Mire odaért, a fenyők elhervadtak, elszáradtak. Erre zöld festéket szórtak a „fenyőültetvény”-re, hogy zöldelljen. A tengeriben meg: amelyik tengeri száron csak egy cső virított, rádrótoztak még egyet! S hogy ne essenek le, odaállították a parasztokat: fél kézzel integetnek, fél kézzel az odadrótozott tengericsövet tartják. Ahol ritkás a tengeri, máshol kivágott szép magas tengerivel szurkálták jó sűrűre a földet.

- Ne mesélj, testvér!

Hogy hihetné.

- Itt forduljak föl, ha nem igaz!

A saját szemével nem látta, de valamelyik cimborájától tudja. Miért lódítana? Nagyon is hihető.

Romániában mi elképzelhetetlen?

Aradi tanár lett sógorék Ferije, Csabára jár át vonaton s viszi eladni az ábc-kbe az itteni boltokban vásárolható magyarországi pálinkás- és borosüvegeket, hogy árukból 1-2 üveggel vehessen.

- Ez semmi! Temesvári újságíróról tudok, aki átjár piacozni: pirospaprikát, ruhát, játékot, vázát árul Makón, Szegedben, Csabán, s ki tudja, hol nem a határt menti magyarországi „román piac”-okon, hogy csináljon egy kis forintot.

Azért a paraszt nem hal éhen!

- Nem, de ha az értelmiséggel így bánnak és elmenekülnek, ki fogja pártunkat?

Öreg Varga? Kiment Amerikába. Levelet nem írt haza, a szülei, testvérei semmit sem tudtak róla. Egyszer aztán – évekkel később, de még az első háború előtt - üzent, jól van, ne féltsék, boldogul ott is. Sőt!

A falu úgy értette, ő üzent. Pedig ki tudja. (Ki így, ki úgy.)

Anyja elsiratta, apja elsiratta, elsiratták a testvérei, Szalay meg örült, hogy megszabadult tőle. Valaki megsúgta neki, hogy Vince bácsi nagyon rá akar menni! Ő küldte volna számadójára a perzekutorokat, de mire azok odaértek a tanyájára, hült helyüket lelték. Varga fogta magát és odébbállt.

Lehet, hetek óta erre készült.

Állítólag először arra gondolt, hogy pusztá ott is van, beáll gulyásnak, vagy ahogy ott mondják, marhahajcsár kovbojnak, de a végén bányába kellett állnia, hogy éhen ne vesszenek. Élt, ahogy élt, boldogult, ahogy tudott. Mindenesetre – szégyen, nem, ítélje meg, akinek van hozzá mersze -, az első pillanattól, hogy partra szállt Amerikában, igyekezett elfelejteni, hogy magyar. Otthon, Jánosházán restelkedtek miatta, a végén a nevét nem volt szabad odahaza kimondani, mert az apja fölcsattant. Amíg képes volt rá. A testvérek meg szép lassan hozzászótkak a gondolathoz, hogy nincs bátyjuk.

Néha hozott valami kósza hírt felőlük egy-egy madárlátta levél. Hazatelepődő, végleg hazatérő amerikás. Mert Vince megmakacsolta magát: ha vele Magyarország így bánt, akkor neki semmi köze ehhez az országhoz!

Mondhatta – ha merte – asszonykája, szaktársai hamar leszótkak róla, mert eleve olyan helyre ment, ahol, remélte, egy magyar sincs! Olyan helyet nem talált, de valahogy csak sikerült leráznia magáról Magyarországot. Magyarságát. Amerikaivá válni!

Sikerült neki.

Hírlik.

Anyja, ha valaki sokáig siratta.

Az anyák már csak ilyenek.

Nem tudsz olyan rosszat tenni, hogy meg ne bocsátana. Vissza ne várna.

Vince gondolt-e erre?

Biztosan. De hát Szalay grófék olyat tettek vele. Magyarországon.

Hogy tette volna Magyarország?

Mondhattad – volna – neki.

A végén – már amikor a falubeliek egy csoportja megalapította Braziliában Újszentjánosházát, az otthoni szomszéd falusiak meg Braziliára változtatták volna, csúfoskodásból, a temesvármegyei magyar falu nevét – újabb levelet hozott a posta.

Ki tudja, milyen kerülővel ért haza! Évekkel később, hogy föladta Annus néni? Mert utoljára csak hírt adtak magukról.

Annus megírta, mi lett velük. Hogy boldogultak, Laci után még négy gyermekük született, de el kellett felejteniük az anyanyelvüket, mert Vince nem engedett a maga igazából. Így aztán valódi amerikaiakká nevelték a gyermekeiket, egyik sem tud magyarul. Mára tán Laci is elfelejtette.

Annus írását alig tudták a testvérek kisilabizálni. Annyit azért megértettek belőle, hogy Vince, aki kitiltotta a magyar szót a házából és maga is csak angolul volt hajlandó megszólalni, asszonyával, Annussal is csak így tárgyalt, a végén tán valóban elfelejtett magyarul. Csak a halálos ágyán szólalt meg újra.

Akkor viszont senki sem értette, mit szeretne mondani.

Annus épp valamelyik fiánál volt Amerika másik felében. Vince betegágyánál velük élő leánya, meg leánya családja állt. Egy kukkot nem értettek abból, amit az öreg nyöszörög. Könyörgött a leánya, szólaljon meg úgy, hogy ők is értsék, de Vince úgy vehette: amit angolul mondanak neki, arra ő angolul válaszol! Úgy vette, de nem így volt, az utolsó szavait magyarul ejtette ki a száján.

Mondta a magáét, azok meg lestek.

A dolognak annyi előzménye volt, hogy amikor levelet írt – angolul – az Amerika másik felében élő fiának és az akkor éppen náluk vendégeskedő Annusnak, az angol nyelvű mondatokban kétszer is ott állt a megfelelő angol kifejezés helyett a magyar „hiába” szó. Hiába...

Mi is.

Hogy érthette?

Hogy éppen ez – és így – jutott eszébe.

Nyilván úgy vette, az élet ennyit ér!

Nem úgy! Inkább: hiába felejtene el, kiféle!

Hiába.

Hogy meg nem úszhatod.

Amit rád mért a sors.

Csak hát a családja ebből mit sem értett.

Ha értette is, akkor már sokra ment vele.

Asszonya ha.

Ő biztos.

Szentjánosháza.

Lehet, bármi.

Hiábaháza.

Az egyetlen.

Megvan még? Áll-e? Él-e?

Ha igaz.

De hogy mit üzent haza?!...

És ha üzent, valaki meghallotta volna? Értette volna?

Akkor még igen. 2005-ben: páran. Egyre kevesebben.

Hányan is vagyunk?

A nem régi félezer háromszázra csökkent, s magyar még alig a harmada.

Úgy, ahogy.

Iskola – magyar két évtizede, a románt nemrég zárták be - már rég nincs. Mindszenten a román tanoda.

Magyarul?

Magyarán?

Félig, ha meddig.

Törve, félbe-szerbe.

Jani? Ő még igen.

Azt mondja, ha utolsó lesz, akkor is marad.

Asszonyával oly szépen szót ért.

Magyarul?

Hagyd el – s elrija magát.

Brazília.

- Hogy tetszik érteni? A csúfnevünket emlegeti, vagy a dél-amerikai jánosi telepeseket? Mert azt mondják, azok is úgy beolvadtak, mint mi idehaza!

Volt miért világgá menni.

„Hiába”.

Ha egyszer hiába, ha mondom.

S hiszi, aki hiszi.

Jani áttette magát a határon. Gyulának került, az ottani nagybácsitól remélt segítséget.

- Mocskos rendőrünk van, anyámat is piszkálja. Nem mer a telefonhoz menni, amikor hívom.

Hívja a békési menekülttáborból.

- Azt akarja, hogy besúgók legyenek! Akinek valakije ájtött, jár a nyakukra.

'89. szeptemberében Gyurival szökött át Jani. Neki szerencséje lett: előbb Janival együtt egy állami gazdaságban dolgozott, majd itt a határ túloldalán, Makó mellett egy sírköves fölfogadta: nem jelenti be és ad neki 9.000 forintot. Az odaáti rokonság elvitte, tszben dolgozik. Nemsokára az anyja is átment. Azzal kapott útlevelet, hogy a rendőrnek azt mondta, hazahozza a fiát! Tavaszra az ura is átszökött.

A békési táborban vagy harmincan vannak. Aradiak, váradiak, szalontaiak, tamásdiak, kisjeneiek, szörényváriak – Szörényvár, így mondja az ottani vad magyar Turnu Severin helyett -, de akad köztük marosszentkirályi. A Bánságból most csak Jani, a többi nyilván másfelé menekült. Gyulán él egy nagybácsi.

Három házaspár gyermekkel. Szakmunkás, egyedülálló nő, fiatal, középkorú, idős egy sem.

- A fiatalok újabban jönnek.

Ki útlevéllal, ki átszökött. Az egyik átsétált, utána löttek. Aradi szakács: két hete van itt. A főszakács utasítása: nem szabad magyarul megszólalni! Más azért jön, a gyár elküldte, mert nincs munka. A rendőr igazoltatja, pénzbüntetés, amiért „munkakerülő”.

A békésiek hoznak mindent, amire a táborban szükség van. Ruha, bútor még kell. A menekültek megnyugszanak.

Búsék a határ menti kanálisban kúsztak vagy nyolcszáz métert. Az asszony azt akarta, hogy éjszaka szökjenek, legény fia javaslatára vágta neki világos nappal, hogy lássák, hol vannak, milyen a mozgás a határon. Vízben, iszapban csúsztak-másztak, mígnem fölállhattak, ez már Magyarország!

- Kicsit drága – sokallják, mibe kerül Magyarországon az élet.

- Éjjel kettőkor beállok a sorba. Negyvenet kiadnak, aztán lezárják az útlevel-kiadást. „Mentek szökni? Hazátlanok”, kapjuk meg a tisztviselőtől.

Azt a gyermeket az apja a nyakában hozta át a mocsáron. Nyolcan jöttek együtt, mind ájtött. A vezetőjük már járt Magyarországon, ő kalauzolta át őket. Kiskorú volt, a magyarok visszaadták; most már maradhat.

- Március 15-én Szalontán a Kossuth-szobrot magyar színű szalagokkal díszítették föl. Kossuth apánk kezébe borosüveget tettek, igyon a magyar egészségére! Négy napig rendőrök őrizték a szobrot.

Kossuth, Kossuth. A bronzzá vált Kossuthtól is tartanak!

- Nem a szobortól.

Tőlünk.

- Menekült román asszony mondja: „Magyar kenyéren és vízen életem végéig elélnék!... Jobb Magyarországon éjszaka, mint Romániában nappal.”. Megkínáltuk magyar kenyérral, tetszett neki.

A tulkai románok '45-ben elvitték a Kossuth-szobrot. Aztán vissza kellett állítani.

- Este apám azt mondta: „Lányom, te nem jössz vissza!” Dehogynem! Ma biztos csak sír az öreg.

- Jó állásom, nagy lakásom van, nem emiatt jöttem el. Csak nem bírtam már tovább.

Elég volt.

- A regáti segílyt kap, ha magyar helyen letelepszik.

- A tegnap még színmagyar Szalonta is fogy, románosodik.

Mit tehetünk.

Még tartott a forradalom, amikor Jani hazament.

Úgy megbántották a magyarok, hogy amikor meglátta az első képeket a bukaresti tévében a fölkelésről, a lázadó románokról, meg hogy Temesvár kezdte, Tökés, csomagolt, megy haza! Boltban, munkahelyen, ahova került, utcán, bárhol megkaphatta: román! Ami elől menekült. Hogy hontalannak, hazátlanak, nem oda tartozónak, alacsonyabb rendűnek, senkinek vegyék! Odahaza lerománozták, a bozgot a magyar – a magyarországi – románnak hívja! Miközben minden vagy, csak az nem.

- Mit érdekli Kádár népét?!

Sógor beszél így Makón. Először nem értette, miért nem szeretik az odaátiak Kádárt. Amikor olyan jólét van Magyarországon Romániához képest?! Mit adna az erdélyi magyar azért, hogy Kádár rémuralma alatt élhessen! Mit nem. Erre a rokonai ki nem állhatják Kádár Jankót és rendszerét.

Még hogy román lenne... Semmi baj, csak hát a románnak meg magyar. Amúgy a románnal semmi gondja, éppen eleget dolgozott velük együtt, szolgált katonáéknál, járt velük egy szakiskolába, megismert épp elég rendes román embert, rendes román asszonyt, főnököt, vagy hozzá hasonló szegény legényt. Rongy alakkal eléggel találkozott a magyarok közt is!

Román... Azt hiszik, hogy bántják vele?

Tévedés.

Éppen olyan emberek, mint mi!

Na, ezt nem szeretik a magyarok. Akarja mondani a magyarországiak. A gyöngye kis magyar magyarországiak. A buták!

- Brazíliai vagy? – csodálkozott rá egy szomszéd falusi román a makai tanyán, ahol munkába állhatott.

Brazíliai, még ez hiányzott.

Jó hogy nem brazil.

Azt a cigányokra mondják.

Már ahol.

Brazília; hogy nem tudja elfelejteni a román!

- Mért, mi hogy hívjuk őket? Mi is csúfolódunk! Togyerikafalvának nevezzük Begahatházát tsz-elnökükről, aki annyit lopott, hogy még Csucsunak is szemet szúrt és bekopertázták. A begahatházi meg csak egyszerűen togyerika.

- Megjöttek a togyerikák!

Adj neki. Ha ez elhangzik, félholtra verik egymást.

Brazília!

Több sem kell.

Nem szívelik a jánosiak, ha valaki említi Brazíliát. Elég baj az nekik, hogy így jártak – úgy is, úgy is kisémmizték őket -, nem hogy még rájuk olvassák.

Majdnem kupán vágta azt a togyerikafalvit.

Brazília...

Muresán Tógyer – magyarán Teodor – azt mondta a falunak 1923-ban:

- Ne menjetez tik sehova, nektek itt van Brazília!

A föld nélkül tengődő, hitében megrendített, élethehetőségeitől, szinte minden jogától megfosztott szegény nép odébb akart állni. Irány Amerika! Azaz hogy Brazília, ahova erősen csábította őket egy oda elszármazott és most ügynökként visszaküldött ember. Ingyen földet ígér a brazil állam, ragadják meg a lehetőséget!

Úgy érezték, az utolsó szalmaszálát nyújtja a sors a falunak.

Végül tizennégy család vágott neki. Azért nem az egész falu, csak ennyi ember, mert Muresán Tódor kiosztotta a népnek a faluhatárban terpeszkedő birtoka harmadát. Nem utolsó sorban azért, hogy legyen, aki művelje a földjét! Nem csak itt, három faluval arrább is. Mert ilyen dolgos néppel még ő sem találkozott.

Több esze volt, mint Szalaynak?

Ki tudhatja.

Szalaytól megszabadította a falut a román állam, Muresán meg maga adta oda munkásainak a földet. Nem ingyen, nem, de meg lehetett fizetni. A gazda – azaz a zsellér, aki előtt fölcillant a gazdává válás lehetősége s máris az igazi gazdák közé sorolta magát - számolt, és úgy jött ki, akárhogy fordította a dolgot, helyt tud állni! Néhány év – legföljebb tíz, rosszabb esetben húsz esztendő - alatt rendezi adósságát, a saját föld mellett tovább dolgozik, ha megfizeti, az uraság, Muresán földjén és szép lassan megtollasodik. A régi gazda pedig alaposan megerősödhet!

Meg nem tollasodtak, de a számítás valamennyire bejött. Legalább a megélhetést biztosította a kis saját föld. Az, amelyre olyan hiába vártak Szalay idejében.

- Nem megyünk – jelentette ki a falugyűlésen a zsellérek legtekintélyesebbike, Németh Pista bátyátok. - Minek mennénk, amikor itt is boldogulhatunk!

Annyi volt ez, mint ha a Szentírásból olvasta volna. Az emberek kicsomagoltak, mégsem mennek ki Dél-Amerikába! Az Amazonashoz, vagy hová.

- Bolond leszek.

- Akkor vagy bolond, ha hiszel ezeknek!

Kiknek.

- A románoknak!

- Vigyázz a szádra, Tógyert ne bándd.

Már szinte románpártiakká váltak a jánosiak. Többen akkor kezdték sinioanozni a falujukat. Ha egyszer velük ilyen megértő a román állam, megtisztelik vele! Sinioan. Semmi Szentjánosháza!

Tán emiatt dühödött meg az a néhány családfő, amely Brazíliába vezette háza népét és megalapította, csak azért is, Új-Szentjánosházát.

- Ti már rég románok lesztez, mi még mindig magyarok Amerikában!

Brazíliában.

- Sőt! Megalapítjuk Magyar-Amerikát!

Magyar-Brazíliát.

Idehaza meg a falujukat Brazíliának csúfolják a szomszéd-falusiak.

Mentek ti Brazíliába!...

- Ha nem tetszik, mért nem veszed az irányt San Juan-nak?

Persze a jánosi maradók voltak a hibásak, hogy elterjedt róluk ez a csúfnév, mert ők találták ki, sütötték ki első lelkesedésükben, hogy legyen ezentúl Brazília a falu neve! Mert ha egyszer Tógyer azt mondta, hogy ez az ő Brazíliájuk, vegyék komolyan!

- Ez a mi Amerikánk!

- Itt van a mi...

Be voltak rúgva? Ki tudja. Utólag könnyű okosnak lenni! Akkor lettél volna.

Végre saját föld! Nem három lánc, hogy éppen egy putrira fussa, harminc! Amin már meg lehet kapaszkodni.

Brazília.

Mért épp ez jutott Jani eszébe, amikor hazafelé vitte a fogadott kocsit? Azon a rozoga országúton, Temesvárt megkerülve, mert bármennyire lelkesedett a forradalomért, elsősorban hazavágyott. Haza, Jánosházára. Hogy ott segítsen rendbe tenni a dolgokat.

Legalábbis a magáét.

Anyja hazavárja. Beteg apja már nem fogja megakadályozni abban, hogy boldoguljon. Családot alapítson! Asszonyt állítson a házhoz. Anyja azt mondta neki a telefonba, hogy az öreg nagyon megcsöndesedett. Leesett a lábáról, majdnem magatehetetlen.

Éppen hogy erre biztatta édesanyja. Azért vágott neki a határnak, hogy hátha. Odaát tán.

Mire az első szemrevaló magyar özvegyasszony Makón a románozással kikoszarazta.

Haza!

Akkor inkább.

Nem azért jött el, mert túl rossz dolga lett volna, odahaza nyolc öltöző ruhája volt!

Amiért most visszamegy.

Meglehet, tetszett Jani annak a románozó asszonynak, csak szerencsétlenje nem tudta, mit beszél.

- Kádár népe honnan tudná.

A forradalom otthon javában tartott. Úgy is lehet mondani, akkor kezdődött meg igazán, amikor Jani betoppant.

Nem mert rá vártak. A falu várt magára. Hogy megbátorodjék! Éppen elégszer melléfogtak már, most az egyszer ne ők húzzák a rövidebbet.

- Ott szakad a jég, ahol vékony!

Robi – a négy Kurucz gyerek unokatestvére - a válás után nem sokkal fölakasztotta magát. Addig is ivott, de hogy az asszony elköltözött tőle, teljesen megveszett. A falu az asszonyt hibáztatja, jobban kellett volna túrnie. Ha elviseli ura iszákosságát, Robi ma is élne.

- Azt éri könnyen baj, akinek amúgy is épp elege van.

- Így ne járjunk.

Így ne forduljon Jánosháza sora.

Forradalom! Temesvárt épp befejezték, amikor Szentjánosházán nekiállt a nép rendet tenni.

Előbb hogy tehetne volna.

- Kaptak épp eleget az elmúlt száz évben, eléggé leszerelte őket az élet. „Brazília”. Ne bosszantsd őket. Van nekik így is épp elég bajuk.

A faluból addigra vagy százan elszöktek. Másik száz most készül. Csak a vénebbek maradnak. Hová mennének? Mibe kapnának? Juthatnának-e ők még valamire... máshol.

Az a kicsi, amijük van, a maguk lélekarangjáig megteszi. De a fiatal, a tetterős, a bizakodó! Mert a fiatal csakis bizakodó lehet. Hogy lehet jobban, szebben is élni!

Legföljebb ahhoz odébb kell állni.

- Nem megyünk sehová!

Matyi süvöltötte, amikor a Csárdában szóba került, hogy megnyílt a határ, aki akar, most átmehet, senki sem ellenőrzi őket.

Ez sem volt igaz, de a jánosiak honnan tudták volna? Azért se mennek!

Lehet, azért találták ki, hogy kiállhassanak a gátra: maradunk?!

- Aki elment, menjen!

Hogy takarodjék, ne mondd, mert minden falubelinek akad testvére a szökevények között.

- Ilyen volt a tatárjárás!

A népvándorlásra gondolsz.

Arra.

Koszecz Anti rögtön a magyar zászlóval kezdte volna, hogy ő azt kitűzi a volt község házára!

- Ne marhulj, mindenkit elvisznek a Duna-csatornához!

A román lobogó került elő, a nemzetőrök (köztük a „munkásmilícia” tegnapi tagjai) a magyar helyett a román háromszínű karszalaggal álltak ki rendet tartani. Nehogy szétszedjen mindent a nép.

Széthordták a szövetkezetet, de nem egyszerre. Népgyűlés népgyűlést követ.

Jani is beesik az egyikre. Cimborái kurjongatva ölelgetik:

- Hazajöttél?!

Hálá Istennek.

- Nem láttad öcsémet?

Utoljára.

- Nem hiába hívtuk Csucsunak, kutyaként végezte!

Azok sajnálják, akik kitüntették! Amerika, meg az orosz.

- Hallottad? Elena írni, olvasni sem tudott.

Megáll az ész.

- Azt olvastam a temesvári román lapban, hogy Elena négy elemi végzett, az ötödikben megbukott és inasnak állt!

Hogy végezhetne volna el az inasiskolát!

El nem végezte, de akadémikus lett!

- Ennyit a komonizmusról.

Jánosházának a tarisznyája tele volt vele. Tele lett ekkorra.

A jánosháziaknak? Az egész országnak.

- Ég Mindszent! – szokott rád köszönni az öreg pártitkár.

Nagy leninista a tökéletlenje, de hát mi lehet tenni.

Most aztán akkora a fény az éjszakai Mindszent fölött, hogy tán négy sarkában fölgyújtották!

Ahhoz képest, amilyen sötét volt eddig, úgy tűnik, mintha tűzvész pusztítana. Pedig csak utcánként meggyújtottak egyetlen villanykörte a karókon.

- Tényleg ég?

Hogy égne. Itt a szabadság.

Nekiáll Jánosháza népe fölszerelni a villanykarókat villanykörtevel.

Ellopta őket Marci?

A szövetkezet leghíresebb lopkodója.

- Hogyne, Csucusu volt!

Vitte Elenájának, hogy tartsa neki a gyertyát!

- Lány korában sem tartottam volna, ha másodjára rám kerül a sor, sem!

Könnyen beszéltek. Tökésnek köszönhetitek. Nélküle nem lenne ilyen nagy pofátok.

- Az ország gabonatermése a világgá kürtölt 60 millió tonna helyett alig több, mint 18 millió tonna.

Akkor hova került, amit elszedtek tőlünk?

- Elszedték, kendtől. Tőlem nem!

- Hallod, ebbe dőglött bele a rendszer.

Jó, hogy nem vették észre.

- Megúsztuk.

Így meg.

Legföljebb a nyomorúság fogja fölszámolni Jánosházát a településrendszer „korszerűsítése” helyett.

Olyan nincs!

Hogy lenne.

Ahogy Jani ment haza, vitte az alkalmi fuvar, végig integettek az emberek: V! Mutató s középső ujjal jelzik, győztünk! Ami a legkülönösebb, a katonák is kimutatják a V-t az országúton robogó páncélkocsijaikból. Mi történt Romániával? A katonák, ellenőrzéskor, ha V betűt mutatsz föl, igazoltatás nélkül továbbengednek. A kocsik az úton végig villognak, tülkölnek. Az újságkihordó süvegén még ötágú vörös csillag.

Jani érti is, meg alig.

Majd otthon! Minden kiderül.

Nagy csapat kisgyermek játszik a román falu főutcáján. Segélyt szállító magyarországi kocsik fékez mellettük és a pilóta kiosztja a maradékot, a fél literes féltartós tejet. Boldogan kapkodják a kis oláhok, egy odatopogó vénasszony is kap belőle. Mosolyog s mit nem mond:

- Köszönöm.

Így, magyarul a román öregasszony.

Egy nagyobb fiúcska komoran – komolyan, sértetten, ki tudja... - méregeti az osztogatást, és a végén elrángatja a magyar kocsitól a kicsiket.

Az apjától csak rosszat hallott a magyarról? A jövő szekusa? Sérti az önérzetét a kunyerálás? Ki tudhatja.

A magyar gépkocsivezető utoljára egy játékot vesz elő.

- Legó, a fiam küldi, adjam oda valakinek.

Bugyuta kinézetű oláh fiúcska áll magában az árokparton. Míg az előbb a sofőr a tejet osztogatta, nem mert odajönni. A magyar odanyújtja neki. A kisfiú boldogan tolja a porban a játékautót.

Aradnak kell a kocsinak tartania, nem lehet megkerülni. Az úton még mindig tankok, ünneplő tüntetők. Az egyik téren áthajtva Jani újabb magyar segélyszállítót figyelhet meg: cigarettát – ha jól látja, Helikont – szórnak ki a tömegnek.

- Hajtsanak tovább! – szólnak rájuk.

Ideje, mert szétszedik őket. A kocsik erővel fűródik az újabb ajándékot követelő emberek áradatába. Gyorsan, menekülniük kell. Az emberek kiáltoznak, kezüket nyújtják, a kocsiajtót, kocsiablakot becsukni nem engednék.

Rendőr int, menjenek!

Jani les.

Amúgy csak katonai járőröket látni, karjukon nemzetiszín szalag.

A lakótelepen behívja a lakásába Janit és a sofőrt egy magyar ember:

- Igyunk egy kávét!

Arról szó lehet.

Második emeleti lakásában pezsgőt bont.

- Igyunk a szabadságra!

Volt kutyatenyésztő, mutatja okleveleit, érmeit, ma műanyagkészítő, fröccsöntő kisiparosként igyekszik megélni. Belépett a Magyar Népi Szövetségbe, mert már újrászervezik, s azt mondja:

- A legkevesebb Erdélynek az autonómia! A legtöbb: Erdély Magyarországé, de elfogadjuk, hogy Erdély önálló legyen! Taktikával esetleg elfogadjuk az autonómiát.

Jani menne, szétnézne a főtéren, az úr leinti.

- Ne menjen ki! Nem érti?! Menjenek innen minél hamarabb...

Fél órára csak kinéznek. Puskaport érez a levegőben, félelem, senki sem tudja, mi lesz. Szétesett az állam.

Győztünk, de.

Gyertyák égnek a Városháza előtt, ahol annyi embert lelőttek. 23-án tankokról géppuskával lőtték a szekusok a Városházát és a környező házakat a kövezeten hasaló tömeg fölött.

- Azt mondták, arabok! Nem igaz, ezek itten szekusok voltak! Túl jól ismerik a várost.

- Ahogy Pesten '56-ban a Kossuth-téren sem az oroszok mészárolták le azt a több száz magyart!

Temesvárt ugyanezen a napon tették le a fegyvert a szekusok. De megcsodálta volna őket Jani! Voltak köztük nők is.

- Székelyföldön? Kihúzták őket a tömeg elé s aki megérdemelte, azt megeresztették. Karabahot csinálunk, ha most sem jön el a szabadság, mondták.

Az egyik faluban, amelyen áthaladnak, épp szemtanúi lehetnek annak, hogy a helybeliek a „Lenin utca” felíratra „December 22. útját”-t írják. Máshol, magyar faluban, ahogy leállnak pihenni, megint segélyszállító teherkocsi, ezúttal lengyel. A kocsis fél doboz vaját oszt ki egy csapat férfinak. Egyikük széttártja a karját, mit kezdjenek vele? A kocsis mellett ülő nő narancsot emel ki a tarisznyájából s egy öregnek nyújtja, aki a vaját már odaadta a milicistának, aki addigra odajött. Nem tud se lengyelül, se magyarul.

Kövérekés, jól táplált, mosolygó rendőr, karján a forradalom háromszínű szalagjával. Időben átállt.

- A rendőrnek adjam? - kérdi az öregember.

- Ne, a magáé! – mutatja az asszonyosság.

- Ne a rendőrnek?

- Az unokájának – szólal meg Jani.

- Nincsen.

- Akkor a magáé.

- Nemsokára lesz egy unokám.

- Isten éltesse... Akkor a lányának adja!

- Ne a rendőrnek? – s már a könnyeivel küszködik és ha Jani jól látja, valóban megtartja magának.

Afféle milicista lehet a koma, aki nem bántott gumibotjával senkit, sőt! Kövér rucáért, némi készpénzért bármit elintézett: útlevelet Magyarországra, az adóhatóságnak sem jelentette, hogy az asszonyok mit össze nem árulnak egész évben az országút menti házsor előtt a kispadon. Némi csbuk, borralaló ellenében.

Mennyi megalázkodás, félelem, szolgálzellelem. S ennek még nincs vége – ráng át Janin. Mert hogy erre gondolna, szó sem lehet róla.

Ott áll a kolozsvári magyar lapban: a Kolozsvári Állambiztonsági Brigád a nép mellett áll, ezért a honmentő megyei tanács meghagyja fegyvereiket. A külvárosokban még lőnek.

- Temesvár és Arad közt a románok szétlőtték egy segélyszállító konvojt.

Igyekeztek.

Az emberek végig integetnek, a kocsis meg dudál fűkevesztetten, míg haza nem érnek. Minden falu főterén nyüzsgés, mintha a vasárnapi mise előtt vagy után lennének.

- Egészségedre! Norok – nyújtja be a kocsiablakon az egyik ünneplő román a pálinkás butykost.

Húzd meg!

A sofőr nyeli a legjobban.

Magyar falun áthaladva a könnyes szemű, mosolygó asszonyok intenek csókot a segélyszállító kocsiiban ülő férfiaknak. Belenevetnek Jani képébe is, boldogok, mint akik a fõlszabadítót üdvözlõk.

Pedig ki tudja.

Várd ki a végét – villan át Janin.

Egy-egy huncut mosoly.

Hát itt vagytok!

- Megdõglõtt a görény! – ordít egy magyar.

Mindig arra vágyott, hogy szétnézzen a világban. Na, nagyon messze ne menjen, csak itt a környéken kóvályogni egy kicsit. A katonaság éveit úgy teltek, hogy igazában csak az oda-vissza út jelentett valamit, a kaszárnyából alig léphettek ki, csak amikor a munkahelyükre meneteltek, hogy ott is agyondolgozhassa magát. Most végre világot lát.

Még hogy Békés, a menekültek között, Gyula, a nagybácsinál, makói tanya, most ez a meseút! Szépnek nem mondhatja, inkább örületes. Gondolni sem mert valaha is arra, hogy ezt megéri. Az õregek meséltek hasonlóról, háborúról, forradalomról, a nagyfõlõ világban megesett elképesztõ dolgokról, de hogy maga is belekeveredjék...

Nem tett õ semmit – azon túl, hogy világgá ment – azért, hogy mindezt átélhesse. Persze, hogy egy pillanat alatt döntsön, jön haza! Nem marad Odaát. Várja anyja.

Anyja üzent. Tõbbször, s el is jutott Janihoz a hívó szó, de valahogy meg sem hallotta. Megkísérelte a beilleszkedést Magyarországon. Ha az a nõszemély nem szól rá, tán még ma is ott van.

Ki tudja, ott nõsül, lesz családja, otthona; saját földje.

Mindegy, ez már így alakult.

Haza!

Út haza: tankok, õrjõngõ emberek, õlelkező, kõpködõ románok, magyarok között, katonák és diákok, munkások, földmûvesek és úriemberek között vitte a fogadott kocsi haza Jánosházára. Micsoda út, a szabadság útja!

Magában így nevezte; nevezte volna, ha meg tudta volna nevezni.

Olyan mámorító érzés fogta el.

Egy-egy pillanatban.

Végig kábulatban.

Van, ahol könnyezve mosolygó asszony int csókot a magyar kocsiiban ülõ férfiaknak. Magyar helyen fõlszabadítóként üdvözlõk az áthaladó, vagy épp adománnyal megálló odaátiakat. Egy-egy férfibátorító mosoly. Kézszorítás, mely félreérthetõ is lehet, mert – meglehet – csak boldog a menyecske. Mért ne lehetne õ is?

Makóról visszanézett Feri bátyához Gyulára. Elbúcsúzott, köszönte a jó szót.

Maga sem tudja, mért ment vissza. A makói tanyán, ahol vagy húsz házban élnek a gazdaság cselédjei, esténként tévét nézhetnek. Elég rozoga tévé volt, rosszabb, mint amilyen odahaza lenné, mi történik Bukarestben. Karácsonykor magukra maradtak a „románok”, zõmmel otthon lebozgorozott erdélyi magyarok. Nem volt hová hazamenni, karácsonyfa alá állni. Akinek volt ideát rokona, legalább most odament, de Janinak túl messze van Gyula. Szegedre meg nem volt kedve elmenni.

Tél, hideg, a tévében meg a Forradalom!

A többiek mondták, gyerünk haza.

Õ még mindig bizonytalankodott, amikor bekõszõnt hozzájuk egy Békésen megismert sorstárs.

- Üzent anyád.

Üzent.

- Igen, neked.

Jani kapta magát, vele tartott.

Akkor.

Nekivágott a bizonytalannak. Mert otthon hátha fölakasztják. A szekusoktól bármi kitelik, ha mégis ők nyernek. Ráfogják, hogy kém vagy! Magyar besúgó.

Az hiányzana.

- Elevenen megnyuvasztanak, ha elmondod a vallatáskor, mit mondtál róluk a magyar kihallgató-tisztnek!

Lesz, ami lesz.

- Anyám hív.

Ki tudja miért, most hallotta csak meg.

Ilyen furcsa füle van az embernek!

Akkor már nem lehetett volna visszafogni sem.

Úton... haza. Végig a forradalom utója. Valami még belőle! A romok, az utóvédharcok, a falusiak megkésett lázadása, magyar-román összeölelkezés, Tőkés László! Hogy izgultak érte azon a makai tanyán! Tűzbe mentek volna érte. Az életét is kész lett volna fölládozni értünk.

Értünk, magyarokért és románokért.

Ilyen gyönyörű pillanatot...

- Csak kitartson újig.

- Te mindig mindenben kételkedsz.

Kötözködik a koma.

Nem, csak a tapasztalás.

Úton, haza.

Hiába ment világgá?

Nem hiába! Semmi sincs hiába. Nagyon is volt értelme. Lett! Különösen így. Tán a temesvári forradalomtól és a bukaresti végkifejlettől világosodott meg. Otthon a helye.

Jó volt szétnézni! Hogy vágyott Magyarországra! Egész addigi élete sóvárgás volt a magyarok, Magyarország iránt! Jó darabig nem mehetek, az odaáti rokonság jött, amikor tudott, de nekik sem útlevelekre, sem útiköltségre nem futotta. Meg nem is mehetek olyan szabadon, mint ahogy jöhettek a magyarországiak. Aztán egy-két napra csak átjutottak, rácsodálkoztak az ottani jólétre, amely a magukéhoz képest mennyországnak tűnt. Piacozni, hogy boldoguljanak. Ki hogy. Jani élni szeretett volna! Nem kirándulni, élni.

Magának sem fogalmazta meg, de valami ilyesmi bujkálhatott benne. Szabadon élni. Akárhol! Ahol nem szólnak rá, kit szeressen és kit ne. Hova költözzék, kivel éljen! Kivel alapítson családot! Kit szeressen.

Nagyon hiányzott már neki a saját család. Az asszony.

Szemérmesen, félénken, de úgy nézett minden szabadnak tűnő nőre Magyarországon is: mit szólna hozzá? Ha odaállna elé és azt mondaná neki:

- Viszlek anyámhoz.

Ez a „Viszlek anyámhoz” azt jelenti, hogy odaállít elé bemutatni neki a jövőbelijét, meg azt, hogy választottjával hazamegy.

Otthon van hely! Testvérei megházasodtak, az öreg elűzött maga mellől mindenkit; egyik testvér sem tudott odahaza megmaradni. Pedig milyen jól jött volna, hogy legalább az első években nem kell bért fizetni a lakásért, alkalmazkodni máshoz, anyóshoz, bárkihez! Nem, mind elpucolt. Úgyhogy üres a ház, anyja odavárja. Asszonyostul!

Ő nem szól rá: ezt ezért, azt azért, amazt meg amazért hadd békén! Apjának senki sem volt jó. Testvérei bátrabbak, maguk választottak, el is takarodtak otthonról! De ma már mind a sajátjában él.

Erre fáj a foga Janinak is: a sajátban, a sajátjaival.

Persze, hogy anyjával, ha még él, apjával, bárki rászoruló hozzátartóval, de mégis csak a magáéban.

Magyarország arra is jó lett volna. Akkor most nem kéne hazamennie, a kemény munkával keresett pénzből a saját kezével épített házba vihetne asszonyt.

Se pénz, se asszony; csak meg ne szólja érte a falu.

Biztos meg fogja!

Kit érdekel.

Csak egyszer hazaérjen.

Most már tudja, mit tesz.

Tökés őt is fölszabadította? Kinyitotta a szemét?

Valóban fölbátorította valamennyire.

Annyira, hogy nekivágjon az útnak visszafelé. Nem kis kerülővel, de haza, Jánosházára. Szentjánosházára, amely felerészben már 1989-re kiürült. Apja mondogatta mindig: még 1945-ben is ezren voltunk! Ma jó ha a fele.

Annyira azért nem, hogy bármit tegyen magáért és népe szabadságáért.

Nézi, nézelődik, figyeli, mi nem történik azokon a helyeken, amelyeken a kiskocsi átviszi; csodálkozik, ámul, mik vannak, milyen az ember, ha megszabadul bilincseitől! Milyen a nép.

Lelkesedik Jani, hogy az is hamar lelohadjék. Lát valami csúfat – rá csúnyán néző „átállt” milicistát, erőszakosan kéregető gyermeket, pártemberből lett „forradalmár”-t, ráförmedő városi embert -, és már tova is tűnt bátorsága. Újra a régi félelmek.

Hogy a következő pillanatban megint szabadnak érezze magát.

- Ilyen a forradalom?

- Hát még ha láttad volna!

Figyelte a tévében, neki annyi éppen elég volt.

Hogy tudna ő bárkit bántani.

- Jól pofán kéne vágni – rikkantja, amikor a tanyán a tévében Csucusu menekülését mutatják.

Kupán vágni, fenéken billenteni, világgá zavarni, pucoljon szeretett Romániájából! De hogy lepuffantsák.

- Megérdemelte! – szakad ki belőle, de fordul s kimegy a tévésobából.

Majdnem rosszul lett tőle. Disznót nem egyet leszúrt már, de hogy embert.

A „románok” – akadt köztük eredeti oláh is, nem csak hozzá hasonló lerománozott magyar – örjöngtek, amikor kivégezték a házaspárt.

- Rájuk fért.

- Ez a legkevesebb.

Most már akár haza is mehetnek.

Micsoda út Jánosházáig! Élete nagy utazása.

Erről fog mesélni az unokáinak.

Lesz miről.

Ha meg fogják érteni.

Lesi, tán hogy örökre megragadjanak benne a képek, a hangok, a szagok, a mozdulatok, arcizomrándulások, az a fürgeteges boldogság, véghetetlen szabadság.

Ezért jöttem haza - összegzi magában.

S még Jánosházára sem ért, már eldöntötte: megérte visszafordulni.

Pedig van, aki azt mondta:

- Eridj és ne nézz hátra!

Vesd el mindazt, ami addig voltál.

Jani hogy tehetné.

Lehet, hogy idegenben csak így lehet boldogulni. De ehhez más embernek kell lenni.

- Magyarország nem idegen.
Persze hogy nem.
Szentjánosháza végképp nem.

22-én az emberek a tévét nézték, nem volt semmi a faluban. Majd a kolhozelnök Nagy Bálint és társasága megalakította a nemzeti megmentési frontot maguknak magukból. Még a román rendőrt sem zavarja el a nép. Jani osztálytársa, Horváth Gergő karácsony előtt teherkocsin száguldozik végig a falun, kiabál, magyar zászlót lenget:

- Megdöglött Csucus! Vége az elnyomásnak! Újra szabadok vagyunk!

Másnap már bánta, mert asszonya rászólt, még visszajönnék a komonisták és megkeserüli!

- Nem gondoltál a gyermekeidre?!

Bevallja, nem.

Azaz éppen hogy, de az nem jut eszébe.

Ki jár jól, ha nem a fiatalság, a szabadsággal?! Mert a magafajta már valahogy megbékélt a rabsággal, de a gyermekei nem biztos, hogy elviselnék. Világgá mennek ők is, mint annyian a faluból, ők, az öregek meg magukra maradhatnak.

Szabadság! De jó lenne.

A plébános nem tetszik a falunak. Eddig az ügyeskedéseit ítélték el – azt mondják, előbbi helyéről is a nép zavarta el -, most meg aláírta azt a levelet, amelyben a papok Tökés László ellen léptek föl, nyilván a szeku nyomására.

Népőrség alakul, 8-16 óránként váltják egymás. Vagy húszan vannak, fiatalok. A komonisták Hazafias Gárdájának a fegyvereit a volt községházán tartották elzárva, abból fegyverkeztek föl. A falu szélén ott feszítenek, mindenkit igazoltnak. Népőrök a Hazafias Gárda egyenruhájában, mert azt otthon tarthatták.

- Hogy lettünk volna komonisták?! – adja meg az első gárdistából lett népőr nemzetőr.

Hogy lettek volna: kötelező volt beöltözni. Aki ellenkezett, megkapta a magáét.

- Ide sem önként állt be az ember! Engem orvosként foglalkoztattak volna, ha szükség van rá.

Leszedték a Csucusut éltető föliratokat, az irodákban elégették a Csucusu-képeket. Eltüntették a falu végén álló névtáblát, amelyen SINIOAN volt olvasható, hogy magyarul kell kiírni: SZENTJÁNOSHÁZA! Ki is tették.

LE A KOMONISTÁKKAL! – mázolta valaki a volt községházára. Ugyanez került a piactér kövezetére.

- Ha nem viszel fájdalomcsillapítót a fogászhoz, fájdalomcsillapítás nélkül húzza ki a fogadat. Ha az üzemben baleset ér, de nem adsz kötszert az orvosnak, rongyokkal kötözi be sebesült kezedet.

Most majd minden megváltozik!

De jó lenne.

- Én elég jól keresek: hülyére dolgozom magam, de a 3.800 lejből, ami elég jó pénz, sem lehet megélni!

Majd most.

A legszívesebben kitakarítanák a volt elnök igen csinosan berendezett házát.

Hadd békén.

- A havi élelem-fejadag: fél liter főzőolaj, 5 darab tojás, fél vaj, 1 kiló cukor, és 3 havonta fél kiló liszt; volt bőr a pofájukon? Élt volna meg belőle Csucus a pereputtyával, de a kutyája többet kapott!

- Nem kéne ráköszönni a párttitkára?

- Hadd el.

- Mondd halkabban. Vigyázz, mit mondasz Sanyika előtt.
A feketepiacon eddig 150 lej volt 1 kiló mócsingos hús és 1.600 lej 1 kiló kávé.
Most bejön valamennyi Magyarországról.
Láthatják a románok, ki segít ennek az országnak!
Ha látják.

- Ha azt akarom, hogy foglalkozzon velem az orvos, vinni kell valamit. De hiába fizetsz neki, tizszeres áron sem kapsz lázcsillapítót, mert se égen, se földön nincsen!
Most majd lesz, minden lesz!

- Hiszi kend.
A napi fejadag 30 deka fekete, savanyú kenyér.
Ebből lett elege az emberiségnek!
Körös-körül Bánságban, nagy Romániában.
Zsong, zsong a falu, nagy készülődés. Valami készül! Lázban Jánosháza.
- Csak nehogy megégessük magunkat!
- Ha ilyen gyáva lenne mindenki, mint kend! Venne példát Tőkésről!
Hogy tehetné az öreg, megnyomorított parasztember.
Neki a remény maradt. A remény háza.

Január 28-án, délelőtt tízkor népgyűlés a Népházban! Kidobolták a gyermekek a pionír-dobon, hogy gyűlés lesz. Az RMDSZ-nek a jó félezer lelkes faluban kétszáz tagja van. RKP-tag a csúcsidőben ugyanennyi volt, kétszer ennyi emberből ugyanúgy kétszáz.
Abba kényszerből állt a többség, ide most indulatból.
- Jönnek a magyarok?
Hagyja el.
Most alakul a Madisz helyi szervezete.

Még tart a gyűlés, amikor délután négykor befordul egy román katonákat szállító teherkocsi a faluba: csodálkoznak a bakák, miért van zárva a Csárda?! Továbbhajtanak és kurjongatnak.

A kocsmát azért zárták be, hogy a férfiak ne oda menjenek, meg hogy ne piásan ordibáljanak a gyűlésen.

Öregasszony viszi hírét a Népházba:
- Baj van, jönnek a románok!
- Ne beszéljen öreganyám össze-vissza! Hadd jöjjenek, ma már ők is velünk vannak!
Tóth szomszéd román nyelvű röplapot húz ki a zsebéből:
- Erről jut eszembe, három napja kaptam föl az utcán Temesvárt. Az van benne, hogy **ELJÖTT A TI IDŐTÖK: KÉSZÍTHETITEK A KOPORSÓT! A TI ÜNNEPETEK KARÁCSONYKOR VOLT, A MIÉNK 26-ÁN LESZ. Csucus születésnapján.**

Volt, ahol aznap nem engedték iskolába a gyermekeket, Jánosháza erről is utólag szerez tudomást.

- Jobb későn, mint semmikor!
- Elhallgass.
- Láthatjátok, csak a szájukat jártatják! Míg a demokrácia be nem fogja nekik.
Úgy legyen.
Adná az Ég!
Adja, ha teszünk róla.
Érte.
És a falu dönt, mit kell tenni a szabadságért.
Egy hónapos késéssel, de nekiáll a portáját rendbe tenni.
Újra választják a népfrontot.
A frontot.

- Hadd el, mindegy. A népfrontot, nem jó a régi. Elsőre a tsz-elnök Nagy Valentin, meg a testvére, a Nagy família fogott össze. A forradalom után mindjárt megalakították magukat azok, akik eddig is a vezetésben voltak. Ideje olyat választani, amelyet elfogad a falu.

A falu kezdi megemberelni magát. Ha hagyják, még a végén talpra áll! Amit annyi szökevény, Jánosházáról elmenekülő ember nem tudott elképzelni.

A Nagy-féle társaság megfélemlítette a falut, sokan el sem mertek menni a népgyűlésre. Jani is otthon maradt. Látott épp elég forradalmat, annyi elég neki egy életre. Ott a dolog, nem várhat vele.

Mindszerten a csöcselék randalírozik: megrohanják a segélyszállítmányokat, hogy nekik adják az ajándékot! Tegnap odaálltak a raktár elé és a tömeg követelte, kapja meg mindenki a csomagját, mert minden a főnököké lesz!

- Lelkész bácsi a szószékről elmondta: „Azok követelőznek, akik alig tartják a kapcsolatot az egyházzal. Templomban esküdenek, pappal temettetik el hozzátartozóikat, de máskor nem jönnek templomba, rájuk nem hat az egyház”. Most az esti misén is azt prédikálta: ne a másikban, magunkban keressük a bűnt! Mindnyájan hibásak vagyunk azért, hogy Csucusu ilyen sokáig a nyakunkon ült! Egy kicsit mindenki tehet erről. De hát a söpredék nem jár templomba. Ők jönnek ide: adjunk nekik is! Mi elsősorban a nagycsaládosokat, szegényeket támogatjuk, magyarázta.

A forradalomban egyetlen intézmény nem hullott szét, az egyház. Hova vihetnék a segélyszállítók az adományokat, ha nem a templomokba?

A forradalmi tanács is oda irányítja a küldeményeket, majd ők kiosztják.

- Elsősorban igaz szóra van szüksége ennek a népnek! Valami kevés ennivalója mindenkinek van, nem ez hiányzik igazából. Könyvre, újságra, magyar szóra tévében, rádióban... - szít a pap bácsi.

Az egyik szomszédos faluban éjjel a cigányok bemásztak a segélyraktár ablakán és kirámolták. Máshol megállt egy teherkocsi, lisztet hoz Magyarországról Temesvárra. Megállt a pilóta, hogy benézzen a rokonához. Mire kiért, széthordták a lisztet.

- Legutóbb Udvarhelyen jártam. A református parókiára mentem, ahol a nép sorba állt az ajándékcsomagért. A pap minket elküldött a baptista lelkészhez, neki adta a segélyt, mondván: „Mi sokat kaptunk, a baptistákhoz és az unitáriusokhoz senki sem jött. Amikor fölújítottuk a templomunkat, a baptisták 5.000 lejt adtak nekünk”. Fölírta valamennyiünk nevét s adott egy kis képet, a székelyudvarhelyi református templom képe magyar fölirattal. Fél éve ezért még be akarták csukni, tilos volt – mutatja a lapot a kíváncsiskodóknak a magyar gépkocsivezető.

MINDENRE VAN ERŐM A KRISZTUSBAN – áll a képeslapon.

- Elvitt egy udvarhelyi ember az otthonába, tőle tudom: megöltek egy szekus tisztet, pedig nem is ő volt a főbűnös. Az igazi bűnös elmenekült.

- Ha látták volna Udvarhely főterén Csucusu bábját! A lábán csizma, mert hogy csizmadia volt, aztán birkafej, birkakoponya. Olyan, mint a farkaslaki, mert azok is kitétték az országút fölé! A székely legények kettős bábót készítettek és fölakasztották a korondi út melletti fák egyikére. Csucusu és Elena arca helyén a fényképük.

Már az is kiderült, hogy jogos volt a félelem a lehallgatástól: a mindszerenti városházán rátaláltak arra a készülékre, amelyet a szeku úgy rejtett el, hogy a telefon használója ne vegye észre.

Ideje valamit tenni, mert még a nép magára talál.

Kiderül minden disznóság.

Mit ad Isten, valakik azt terjesztik: a Székelyföldön ölik a románt!

- Akkor mi meg a magyarokat fogjuk kiirtani.

Jani, Jani, kellett ez neked.

Tavasszal már azzal támad a környék magyarságára a velük együtt élő románság némely hangoskodó tagja:

- Ti Istenben hisztek, vagy abban a féreg Tökés Lászlóban?!
- Vissza a hunokkal Ázsiába!
- Nyitva a határ, mehettek.
- Erdélyt nem adjuk!
- Magyar vért iszunk.
- Vágjuk el a nyakukat!
- A román a gazda, a magyar a szolga!
- Nem akarunk idegen szót hallani!
- Minden magyar menjen el!
- Zárják le a határt!

A Marosvásárhelyre becsődítettek visszhangozzák.

A Bánságban kisebb a magyarellenesség, de a Vasgárda-utód Vatra itt is kezd lábra kapni.

Jánosházán addigra másik rendőr lett, az új hatalom kicserélte őket. Az övék azelőtt valahol a Székelyföldön szolgált.

Janinak van min gondolkodnia.

Lenne, de ilyesmire nincs érkezése. Nekiáll a férfi híján az utóbbi hónapokban eléggé lecsúszott portát helyrefofogni.

Ha az öreg nem haldokolna, anyjánál boldogabb asszony nem sok volna a faluban.

- Amerikában mi újság? Öregapád megvan még?

- Befogod.

Utoljára úgy harminc-negyven éve édesanyja kapott levelet Új-Szentjánosházáról, San Juan-ból. Azóta se bí, se bá, semmi hír róluk.

Ők jártak jól!

- Ne is mondd. Varga bácsiékról nem beszélve.
- A csomagból még te is ettél!

Valamelyik észak-amerikai szentjánosházi ember csomagja lehetett, de hogy lehetne ezt az emlékezetben különválasztani?

Enni nem evett, mert ennivalót nem küldtek, de használt ruhát annál többet. Abból az egyikbe egyszer ő is belebújt. Olyan őserdő-szaga volt.

Illata.

Szaga.

- Szaga a mindjárt megmondom micsodának van – okoskodik a magyarországi koma; hiába, no, kivakarózott.

Nem mondja, mert nagylány megy el mellettük.

- Varga bácsinak volt igaza!
- Persze, meg a feleségének, Annus nénédnek, aki alátette magát a gerófnak!
- Nénéd neked Elena akadémikus!

Azokat jól kivégezték.

- San Juan, vagy mi. Majdnem olyan, mint nálunk a Sinioan! Dákok voltak azok is?

Nem dákok, rómaiak.

Latin, újlatin.

- De nagyon kikupálódtál! Hol hallottad, ezt is a pártiskolán?

Sógort annakidején beiskolázták Temesvárra a pártiskolába, azóta ezzel heccelik.

- Lehetett ott is tanulni! Ha az ember kíváncsi természetű.

- Mint a feleséged.

Na, ezt kár volt emlegetni. Sógor magába süpped.

- Amerika... Tudod, hogy oda készül Ilon is?

Menne a vőlegénye után. Azt már régen kiette a fene, kiszökött, kidisszidált és valahogy kiügyeskedte, hogy Washingtonba kerüljön.

Washington, csak nehogy ő is elnök legyen!

Elnökből egy életre elege van Jánosháza minden rendű s rangú lakosának. Elnök...

Azért amerikai elnöknek lenni se kutya.

Nem.

- Abban a harminckét évvel ezelőtt írt levélben, ha jól emlékszem, nagybátyám arról írt, hogy jól vannak, sokat dolgoznak, a gyermekeik már felnőttek, a negyedik unokát várják. Vasárnaponként a magyarok elmennek a magyar templomba, az ima és az ének néha még magyar, de a pap csak brazilul tud. Azért jól vannak, vasárnap magyarkatolikus iskolába járnak, ahol a brazil pap, meg a magyar kántor tanítja őket.

- Ha tovább folytatod, utánuk vetem magam.

Egyszer arról írt, hogy a magyar konzul románnak veszi őket, mert hogy ma Romániában van a falunk.

- Akkor is Romániához tartoztunk, amikor kimentek, román állampolgárok voltak. A bácskaiak meg szerbek, jugoszlávok a magyarországiaknak Brazíliában is.

- Ne csodáld.

A Göncöl-szekeret ott Dél Keresztjének hívják!

- Ezt is a pártiskolán tanultad? Vagy mert tanulmányi útra elvittek benneteket Brazíliába?

Szegény sógorod, süllyedne el az asztal alá.

- Bitang világ van ott is! Azt hallottam öregapámtól, hogy kohóba vetették a sérült munkást.

- DÍCSÉRTESSEK A JÉZUS SZENT NEVE, ezzel kezdődött az a 32 évvel ezelőtti levél. Úgy emlékszem rá, mintha most látnám!

Megvan?

- Valahol. Ha anyám el nem tüzelte.

Hogy hívták, Új-Szentjánosháza?

- Sao Juan.

Megvan még?

Valahol Sao Paulo mellett lehet.

Beljebb, nem a tengerparton.

- Mondom, ennek megártott a pártiskola.

Mi is ők, ők is mi.

- Ezt hogy érted?

- Ahogy mondom.

- Nem mindegy, hogy román, vagy magyar?

- Nem.

- Ne kuruckodj!

Varga bácsi azt mondta, amikor nekivágott, megy Boldogországba! Senki sem tudja, mi lett vele. Sikerült-e neki.

Mit tehetett volna.

- Te mit csinálnál, ha a feleséged úgy jár.

- Agyonütöm.

- Kit, az asszonyt vagy a latrot?

Mindkettőt.

- Varga nagybátyám jól tette: el innen! Utána indulok én is.

Azt mondják, most már a román sem kell majd Amerikának! Szabad ország lettünk.

Szabad, szabad.

- Nekik Amerika, nekünk Nyomorika.

- Ezt is a pártnál hallottad?

Hadd.

- Vajon mit termelhetnek unokatestvéreid Brazíliában?

Gyapotot. Kávét. Meg gondolom banánt.

Az őserdő közepén?

- Utoljára ezt hallottam. Előtte, állítólag, kivágták a fákat, azzal üzleteltek.

- Egyszer azt írták haza, tata regélte: az indián olyan becsületes, hogy inkább éhen vesz, de nem lop!

Ki is pusztultak.

- Így járnánk mi is, ha nem tanulnánk ezektől.

Ezektől? Vége a komonizmusnak!

- Tengeri ott is van? Búza? Brazíliában.

- De kíváncsi vagy, csak nem te is odakíváncozol?!

- Úgy beszélsz, mint egy szekus.

Hol vannak már azok!

Talán inkább Kanada.

Mert itthon megmaradni...

Vagy tíz lovat már elloptak a tsz-től, ötöt a pártfermától. Éjjel összefognak néhányat az istállóban, aztán irány Jugoszlávia, Magyarország! Itt a ló 20-40 ezer forintnak megfelelő lej, Magyarban 100 ezren felül.

'90. január végén hirdetik ki: minden tsz-tag, tsz-nyugdíjas és állami gazdasági földműves 5000 négyzetméter, azaz fél hektár kerthelyet kap. Ehhez még hozzászámítanak 1000 négyzetmétert ház körüli területként. A városiak is szerezhetnek a helyi tsz-ektől 2.500 négyzetméter földet négyzetméterenként legföljebb 1 lej fizetségért.

- Annyiért a falut megvenném!

A megyében jó pár kolhozt széthordtak már az emberek, de a tizenharmadik szomszéd Temeshídvégen még tartja magát a közös. Az üvegházat máshol széthordták, itt még megvan. A tsz másfél mázsás elnöke és a csont sovány főkönyvelő ül le mérleget készíteni a mezőgazdasági igazgatóság főnökének a segítségével. A nagyfőnök sorban kijavítja a tételeket:

- A gabonából levágunk 8 tonnát, a gépészek járandóságából levágunk 16 tonnát, a tagoknak járó fizetésből levágunk 25 tonnát!

- Levágod te a micsodámat! – csapott az asztalra az elnök és semmi pénzért alá nem írta volna az átszerkesztett zárszámadást.

- Hallod, annak akkora lehet, hogy a megyei górékat is megtermékenyíti vele!

Jánosházán '91 nyarán a teheneket viszik. Mind a 400 gazdára talál. A 90 lovat '92 tavaszán hordják szét. Viszik kocsival haza a tsz vagyonát.

- Nehogy erről is lemaradj!

Mint az örült, rohan az ember.

Akkoriban temették Kuruczék Öreg Matyit.

Akinek rész jár a közösből, annak arányában, mit vitt be. A munka után is jár rész, de a gazdagoknak kedvez a törvény, mert dolgozniuk nekik is kellett. Szétszedik a tsz kotárkáját, se híre, se hamva a közös tengerinek. Viszik a cserepet, a gerendát, a gabonát. Amit érnek. Megint későn ébredt a falu. Román helyeken már rég megtörtént a népitélet.

Bevitt a gazda 5 lovat, az örökösök kaptak 1-et. Eladták, osztozkodtak, jól összevesztek, örök harag!

- Takarodj, különben én takarítalak el!

Négy ló után háromnegyed lovat kapnak. A negyedeket kifizetik egymásnak. Egy darabig tele a falu fuvarozó gazdával. Tíz év múlva alig marad néhány.

Főlértékelték a részüket 5 ezer lejre, eladták 80 ezerért. Most 100 ezer, de kezd olcsóbb lenni.

- Igyekezz!

Szemesnek áll a világ, vaknak a kódistarisznya!

'91 nyarán, ősszel vége a földosztásnak. Az ígéretek vége: mindenki, a nyugdíjas is kap 1-1 hold földet, családonként 2-3 nagyholdnyit. Akinek nincs öröksége, szűk két hektárt. Janinak hogy lenne.

Matyinak.

Marisnak.

Katyinak. Kurucz Matyi és Papp Rozi gyermekeinek.

- Anyád csak emészti magát. A gyermekei néha már nem is köszönnek neki.

- Mindent Janinak ad kend!

Hogy a másik három gyermekének valamennyi fia, leánya nála kosztol, ha lánya vagy menyé dologba megy – ki a határba, vagy intézkedni a városba, piacozni -, nála hagyhatják az unokákat, és amit eddig nekik adott! Éppen hogy Jani húzta a rövidebbet. Ha házat kellett építeni, beteg testvért kiségetni, Jani ugrott, ment testvéreinek dolgozni, helyettük is helyt állni! Most meg tőle sajnálnák a kis portát. Mindnek van sajátja, mégis kellene ez a kis ház, amelyet mama a nagyfiának szán.

- Fiam, fiam.

Persze, a juss!

Egymásra borulva zokogtak, amikor Jani elmesélte, hogy románozta le a magyarországi dáma.

- Domna volt, ne dámázz.

- Ládd, a legjobb itthon.

Hol lenne. Pedig megélni is nehéz. Majdnem nehezebb, mint '89. előtt volt. Akkor legalább a kolhoz adott munkát! Ha többet dolgozott, mint a gazdaivadék, többet is kapott! Most meg... Aki megelőzte magát, másképpen néz a világra. Egészen neki áll itt minden. Akinek volt földje, 5 hektárig visszakapja. Inkább az öregek kériki vissza.

Jani, hogy a gépállomáson dolgozik, kap egy nagyhold földet. A gazdaság, a mindsenti tsz-ből lett vállalat megműveli, a termés árából levonja a költségeket és kap haszonbért a szegény ember fia.

A búcsú utáni héten osztják a tsz állatait: összeadják, ki mennyit keresett eddig a kolhozban s annak bizonyos százalékát alapul véve kapják a fölosztott teheneket. Másfél, negyed, kinek mennyi jut. Ebből van a legtöbb, disznó alig, lovak.

Nemsokára 10 hektárig adják vissza a földet. Janiékat ez sem érinti. Annyiban, hogy kuncsoroghat dologért a volt nagygazdáknál.

Soha ilyen csúnya nem volt a jánosi határ! A sok hetven körüli tulajdonos nem tudja művelni a földet. Ha nincs pénze – s melyiknek lenne – azért marad kapálatlan a tengeri. Ha bírja fizetni a 800 lej napszámot, nem vállalja senki! Mert a szegények bosszúból sem dolgoznak nekik. Egyébként is, ugyanennyit a szövetkezet maradványából lett társasban is megkapnak, ahol nem hajtja őket a gazda.

Jani a legjobbkor jött haza, éppen lagzira készült a család. Forradalom ide vagy oda, az étellel nem lehet bírni! Azért megvárták a nyugodalmasabb időt: Marosvásárhelyt épp végeztek volna velünk, ha a cigányok nem állnak mellénk, amikor Piroszt és Robit először kihirdette pap bácsi. Hogyne menne, ott lesz az egész drága Kurucz família!

- Melyik Hegyesi, melyik Hegyesi, akinek az öregapja 1944-ben, amikor majdnem ideértek a magyarok, szervezni kezdte a kaszásokeresztes pártot!

- A halálfejeset?

Azt. Vele kerülnek rokonságba a Kuruczok.

Jó dolgos kollektív-paraszt lett az öreg béresből. De hogy az unokáinak így fölvigye az Isten a dolgát, ki gondolta volna? Az egyik Debrecenben tanár, a másik meg sem állt Ausztráliáig. Úgyhogy.

Lagzi.

Jani megremeg.

A templomból és a lányos háztól, ahol kikérték a nagylányt, hazafele tart a násznép. Otthon a kapuig érő sátor előtt tűz lobog, körötte néhány asszony, akik az előbb még a kondérnál ügyeskedtek. A tűz azért van, hogy megismerjék az új asszonyt, nem tévesztette-e el a fiú, nem mást kapott-e?

Meg régen nem volt világosság, nem volt utcai világítás, ezért gyújtottak tüzet.

Szokás, valameddig még.

A tűz mellől harcias asszonyok kiáltoznak, az emberek jót nevetnek. Amit elkap Jani:

- ... Fogd meg a pináját...

Mi mást.

Imre bátya keresztlánya, Boris nénéd (az, a szentasszony), amikor a vőfély elmondja a pecsenyét köszöntő versét s mielőtt az étékfogó asszonyok, leányok, fiúk ki nem osztanák a sültet, „kakas”-t tesz a násznagy elé, aki az új pár mellett ül és mond valami vad verset a kend tőkéről.

- Értetted?

Alig.

- A násznagy tőkét emlegette.

Akkor jól hallotta.

Az új pár és a násznagy közé szorult pap bácsi mosolyog, megszokta.

- A ménkű essen a dudádba bele – rikkant egy 55 körüli férfi, az új asszony rokonságából lehet, még nem látták, amikor a szakszofonos és bandája a táncot kis szünetre berekeszti.

Még járná, javában ropja a csárdást, amikor abbamarad a lakodalmas muzsika: gitárzenekar húzza 1990 tavaszának e szép szombatján a talpalávalót, a jobbára magyaros tánchoz valót.

Gitár, szakszafon, dob, tangóharmonika, ebből áll a nagy nehezen összeszedett helybeli banda. Talán utoljára játszanak együtt. Ketten Magyarországról, ketten Temesvárról jöttek haza erre a lagzira, hogy fújhassák-nyomhassák a nekik való zenét.

- Nekem nem húzza senki.

Mért húzná, ilyen koros legény, ha asszonyra lel is, aligha áll oda ünnepeltetni magát meg az öregedő, egyszer-kétszer már elkelt (érintetlennek a legjobb indulattal sem nevezhető) „újasszony”-t. Neki ez, ha jut... Fehér menyasszonyi ruha, mindaz, amivel jár egy igazi lagzi, hogy járna özvegynek, elválnak, vénasszonynak!

Kell a fenének, nyugtatja magát Jani.

Neki, öreglány!

Fiatalabb kellene Janinak.

Ha nem is olyan, mint ez a nagylány, akit nemsokára asszonnyá tesz – ha eddig ezt elmulasztotta – Robi, de valami ilyesféle...

Mire nem fáj szegénynek a foga.

Éhes disznó makkal álmodik.

Kani, kocával.

Jó lenne már az is!

Valaki.

Jani a legszívesebben megszökne a lagziból.

Persze, mert rászólt nékje:

- Te mikor jössz?

Majdnem szájba vágta. Éppen ő uszította apját a nagy nehezen kiszemelt özvegyasszony ellen.

- Ugyanígy nézett ki a Gyulai-pusztán a parasztbanda!

- Nem mint a régi, de jó ez így! Mégiscsak a miénk.

Ahogy megjön az új vendég, tust húznak.

Lagzi: csak szűznek! Oláh Misa leányát a fiúja megszöketette; sógor mindig azt hajtogatta, hogy a sátor a kertlábíig fog érni, akkora lagzit csinál a leánynak! Nem lehetett, a leány szobára járt a fiújával.

Aztán Bözsit látták másokkal, a főnöke kijárt hozzá Mindszentről, el-eltűntek séta közben. Buta lány, el lehetett téríteni! Kálmán azt mondta az anyjának: az első menyasszonyát más vette el, ha ezzel is így jár, fölakasztja magát. Ne, fiam, szöktesd meg! – bátorította Viki néni.

- Vigyázz, hogy lagzi legyen! – óvna leányát az ember.

Tudod, hogy van az.

A vér.

- Nem ő akasztotta föl magát, hanem Ambrus. Semmi baj nem volt a családdal, rendben megjött az első, majd a második baba, csak közben Ambrus ivásnak adta a fejét.

- Te mit csináltál volna?

Kirúgták a gyárból, hazajöhetett, az asszony tartotta el.

- Állt volna be hozzám kapálni – tenné helyre a megtérbolyodott világot Kiss Anti nagygazda, apánk másod-unokatestvére.

- Inkább éhen halok – mondta Ambrus.

Éhen nem vezett, de.

Vitték orvoshoz, semmi. Darabig bírta ital nélkül, aztán mindig újakezdte.

- Emlékszel, amikor vagy tíz éve Etus lagzijában elénekeltük a Székely himnuszt?!

Mert jól bekaptatok.

- Valaki följelentett bennünket, behívták a családot a milíciára. Vallattak bennünket, mért énekeltük! Verni nem vertek, de nagyon nyúztak! Hiába nyaggattak, de megbüntettek mindenkit 2-3.000 lejre.

- Ki volt az, törtük a fejünket, ott lehetett a lagziban.

- Rájöttetek, nem? Mért nem törtétek össze.

Nagy fejes volt.

- Ilyen jó magyar lagziban régen voltam!

Matyi azért nem jött el, mert összeveszett Julissal. Öcséd odahaza maradt, mert amikor legutóbb ángyi rokonságából valaki Mindszentre házasodott, magyar mindkettő, de oláh lagzit csináltak, azt mondta Matyi, ő oda nem megy! Erre most Juliska visszaadta.

- Bejelentettem Temesvárt, hogy Kisfaluban megalakult nyolc fővel az RMDSZ. Azt szeretném, ha megerősödnének! Hogy magyar emberként haljak meg. Utánam a fiataloknak könnyebb legyen. És hogy a Kurucz névnek becsületet szerezzek! Addig nem nyugszom, míg polgármester nem leszek az önálló Begakisfaluban.

Szegény, eddig inkább románnak vallotta magát, meg aztán faluja teljesen elrománosodott.

Hagyd el.

Romános körtánc a sátor közepén, ott rúgja, hányja-veti magát a násznép.

- Most akkor magyarosat!

Magyart, akarná mondani, ha valaki még hallaná.

Majd' összecsuplik, csak arra a röpke időre egyenesíti ki a derekát, míg elkurjantja magát:

- Csárdást!

Hogy senki rá sem hederít, kitámolyog az utcára.

Matyi egyberántotta a földet, két hektár szántó a kertlábban! Egyben és itt mérték ki a Matyinak, Julisnak járó föld mellett az ángyi özvegy apjának járó, ángyinak szánt földet is. A szomszédok irigylik tőlük, hogy a házuk, kertjük mellé kapták egyben a szántót, mennyivel könnyebb így művelni a cukorrépával, zabbal, tengerivel bevetett szántót, mintha a falu határának a túlfelén, óra járásra fekvő dülőben szakítanak nekik egy darabot!

Ezt akarta Matyi tovább gyarapítani Jani kárára, a Jani által már félig megvásárolt darab föld kifizetésével elorozni.

Ángyi uszította urát Jani ellen. Julis ángyod. Nem annyira ellene, mint inkább a maga hasznára, családjá javára gyermekei jövője érdekében! Csak hát Jani látta volna – valamennyire látta s látja mindaddig, míg szomszédok maradnak – a gyarapodás, gyarapítás, kisbirtok-hízlalás kárát, viselte volna testvére ügyeskedésének a következményeit.

- Már az öregapja jóféle volt! A nagyfülű világban ő volt a bíró Kisfaluban. Olyan kényes volt, hogy otthon egyik lábán piros, a másik lábán kék papucsot hordott!

- Hallja, akkor az nem lehetett tiszta magyar!

Mert ha magyar, az egyikre piros, a másikra zöld színűt húz, a harisnyája meg hófehér!

- Majd megőrül, hogy lecsukják a szekusok nacionalista szítás miatt.

Ki mondta, hogy az volt.

- Harminc holdja volt és öt gyermeke.

Lett volna kevesebb, ma több jut Matyiéknak.

- Lenne min összeakaszkodni.

Ha többje van, jobban megéri a testvéreit.

- Gondolod? Én azt hiszem, annál jobban kaparna magának!

Annál jobban, ahogy a nincstelen, de igyekvő ember kapar magának, családjának, hogy lehetne?!

- Az iskolában egy padban ültem ángyival. Jól tanultam, dolgozatkor Julis kérte, segítsék. Hagyjál békén, mondtam, de hiába, megint könyörgött, oldjam meg a példát helyette. A végén Julis fölállt és elpanaszolta tanár bácsinak, hogy Lajos a melléhez nyúlkal! Jól megbüntettek! Már akkoriban ilyen volt.

Most a sógoráról terjeszti, hogy vérbajt kapott az eredeti román feleségétől.

Pápai Karcsi, a kis Karesz mindszenti oláh párja három év házasság után milyen szépen beszél a jánosháziak nyelvén! Sőt, egész parasztosan. Kétéves fia nem érti a mindszenti öreganyját.

- Ne keverje össze! Ezt mondja Karesz. Előbb tanulja meg az apja nyelvét, a falu nyelvét, aztán majd jöhet a román, anyja családjának a nyelve!

És nincs igaza?

- Szerintem nincs. Romániában élünk, a románt mindenképpen meg kell tanulnunk!

De nem mindegy, melyiket hallja odahaza! Hogy ne keverje, kavarja, ne zavarodjon bele, ki is ő tulajdonképpen! Egyszerre egy nyelvet tanuljon! Románul az anyjától úgyis ráragad.

- Ki így, ki úgy. Szabad világban élünk, nem?!

Szabadnak szabad, de mitől jobb, mint a régi volt a szegénynek?

- Elmehet a kend fia-lánya Magyarországra, Németországba, Kanadába! Most már nem vadásznak ránk kutyával.

Matyi elnézi húga gazos földjét: Katyi belerokkant. Pityu sógor világ életében jó fiú volt, csak egy kicsit mulatós. Addig-addig, míg a végén elitta az eszét. Az eszét nem, de az

egészsége ráment a kocsmázásra. Hogy bírná a kertet rendben tartani? A szántót a Nagykovács-dűlőben. Matyi ingyen műveli felesége családjának a földjét. Össze kell tartani! Csak az asszony hatására a saját testvéreit nem igazán tartja a családhoz tartozónak. Amazokért mindent, emezekért, a véreiért, annyit, semennyit. Legalábbis újabban. Egyre inkább. Később majd javul a helyzet.

Anyjuk próbálkozik újra és újra megbékíteni a testvéreket. Összehozni őket.

Apjuk bitang vére köszön vissza gyermekei torzsalkodásában? Vagy ha van mit örökölni, nincs ekkora kenyérharc, megmarad a testvéri szeretet?

Rozi néni sem tudja.

Anyjuk.

- Igyál! – szól Pityu az öccsére.

Ne, nem kell.

- Igyál!

Ne!

- Igyál, ha mondom!

- Meg akarsz ölni?

Varga sógor ríva fakad. Mert nem rossz ember! Hogy ne szeretné testvéreit, a nagy családot, szeretné a falubeli társakat?! De nem bírja abbahagyni az italozást.

Azt mondják, valami méreg van az italunkban.

Másképpen hogy magyaráznád, hogy sorra mennek el a nagy piások! Ki kútba ugrik, ki fölakasztja magát, ki a vonatnak áll elébe. Orvosságot inkább asszonyok szednek be. Másodjára, második öngyilkossági kísérletekor ezt tette Kurucz néni, öreg Rozi ángyod is; nem tudta elviselni fiai, lányai békétlenségét.

Békétlenségét? Hogy rá nem nyitnák hónapszám a kaput.

Előtte tíz kiló cukorral sietett Marisékhoz – húzta magát, mert egyre gyöngébb, lassan nem bír a szomszéd utcába, boltba, templomba elmenni -, nehogy azt higgye a veje, hogy nem akarja megfizetni, amiért ingyen szántotta föl Jani földjét. Lánya azt kérdezte: „Csak ennyi?”. Hogy Jani mennyit segít Katinak, tönkrement, a dologba belerokkanó nagyobbik húgának, Marit nem érdekli. Vele mi lesz, vele, családjával?! Vele, a legkisebb Kuruczcal.

Kaparj kurta.

Rozi csak néz. Bámul a leányára. A legszívesebben ott halna meg.

Jánosi oláh menyecske fűjja románul, egyszerre magyarra vált. Jánosi magyar ember mondja magyarul, hogy egyik pillanatról a másikra – kívülálló számára érthetetlen módon – oláhra váltson.

- Azt hallottad volna! A szentpéteri polgármester, amikor fogadták a magyarországi testvérfalu küldöttségét, a magyart magyarra kezdte átfogalmazni! Magyart fordított románra, mert ott volt a megye embere is, és átfogalmazta a magyar beszédet román helyett magyarul... Előtte románról magyarra tolmácsolt.

Belezavarodik az ember. Ezért van igaza Pápainak!

- Kurva tata pálinkázik.

Ilyen parasztosan beszél a magyart a kis Pápai.

Bár pálinkázna még az öreg! Hány éve is halt meg?

A forradalom után valamivel.

- Nem kaptam olyan betegséget, hogy megtanuljak magyarul.

Nem más, Jani felesége szólalt meg ily módon. Kivágta, mint a rezet a maga oltyán módján.

Jani a hetedik határban vállalt munkát, hogy boldoguljon. A kis saját föld nem elég, a kollektívából – akarom mondani: a tsz romjain fészket verő társas gazdaságból - hamar

elküldték, dolog után kell néznie. Traktort nem tudott venni, pedig mennyire vágyott rá! Saját gép! Bér munkát vállal, bármit, van elég szántatlan, vetetlen föld ameddig a szem ellát. De akárhogy ügyeskedett, számított, robotolt éjjel-nappal, nem jött össze. Maradt a maga cselédje.

- Kellett neked hazajönni.

Jobb, ha nem mondd neki, pláne ha a Csárdában keres kikapcsolódást, hogy ne otthon egye magát. Olyan ütése van, hogy hat ökörben nincs annyi erő.

Düh?

A klárapusztai gazdaságot kézbe vevő román nagygazdánál kapott Jani erre a nyárra munkát. Hét közben ott húzza az igát – bármit elvállal: gépre ül, vagy jószág mellé áll, kapát fog a kezébe, kaszál -, hét végén odahaza végzi el az elvégzendőket. Agyondolgozza magát, de érzi, van értelme. Meglesz újig a kenyere. Anyjáié, magáié.

Telik abból többre is!

Ahogy elnézte.

Azt a menyecskevé tenni való oláh nagylányt. Valahonnan a Regátból keveredett ide. Azt mondja, árva. Se apja, se anyja, senkije az égvilágon! Legalábbis Jani először úgy értette a gyöngécske ókirálysági nyelvtudásával. Később kiderült, félárva, apja özvegyen maradt. Jött, ment, bejutott Erdélybe, tovább, a mi áldott, bőven termő Alföldünkre, Bánságunkba.

Vince mondta nemrég Janinak:

- Összefognak a Kuruczok és megmentjük a falut!

Kár hogy nemrég még Curutiu-nak vette a nevét. Úgy is van beírva a buletinjába.

- Mért, beírathatnád a Kuruczot?!

Apjuk sírkövén is mi nem áll: Curut Mate.

Föl nem ismernék az odaátiak, ha hazajönnék. Nem értik, hova lett a nevünk.

Azt mondja Vince: bíró lesz, a falu első magyar bírója.

Nemrég még románnak vallotta magát!

Tehetett mást? Másképp hogy lett volna mester?

Mester a gépállomáson.

Jani akkor ismerkedett meg a regáti nagylánnyal, amikor egy csapatban dolgozott a havasi románokkal, akik közé bekerült Vojkica is. Észrevette, hogy többen is örülnének, ha udvarolna nekik. Nem akarta megjárni, épp elég nő elutasította már. Még hogy az apja, újabban a nők is válogatnak! A legtöbbször városi fiú, városi ember kellene! Az ilyen parasztosan viselkedő öreglegényért nem kapkodnak a falusi lányok, sőt, özvegyasszonyok sem! Szólt a banda vezetőjének, kit ajánlana neki feleségnek, ki fogadná jó szívvvel a közeledését. Lenne 18 éve is, de a 25 éves Vojkicát ajánlja! Dolgos, vele bátran hazaállíthat anyjához Jánosházára! Nem olyan lusta, mint a mai lányok, meg nem akar zabi gyermeket sem!

- Sánta se legyen. Legyen szeme, fara, micsodája!

- Ne bántsd, mert leüti a fejed.

Ölni tudna Jani az asszonyáért.

Így kötött ki Oltyán Vojkicánál!

Mert a falu rövidesen csak így hívta.

Volt neki rendes neve, de azzal nem boldogultak. Olyan megjegyezhetetlen, olyan kimondhatatlan! Maradjunk az Oltyánánál. A Vojkicából meg rövidesen Virág lett.

Bánta Jani! Asszony állt a házhoz.

Honnan, honnan; évek óta együtt dolgoznak, Jani lassan 40 lesz. Pap bácsi megkérdezte tőle:

- Meggondoltad, fiam, nem túl fiatal hozzád?

- Majd megbirkózom vele – válaszolta, utóbb a hallgatóság jót nevet rajta.

Nekik mondja:

- Mi köze hozzá?

- Téged félt.

- Öcséd is azt mondja a mindszeinti román feleségére: jobb, mint tíz magyar!

Hogyne, ezek még szeretnek dolgozni! Nem fogják be az orrukat, amikor odaállnak a tehén seggéhez, nem húznak kesztyűt, ha disznót kell etetni. A magyar csak cicomázza magát, a dolog meg büdös!

Ez az. És hogy egy gyermek elég, annyi kell a gazdasághoz, a kis saját birtokhoz.

Birtok? Semmi az. De annyi igen, hogy már ne haljon éhen az ember! Ha nekiállsz, rendben tartod az udvart, a kertet, a kis szántót, meg piacozol, minden külső munkát megfogsz, valahogy elvagy! Ebben a bitang új világban is! Még szerencse, hogy nem ment szét teljesen a szövetkezet, a közös maradéka valameddig még ad munkát Janinak is, aztán annak is befellegzik. Mehet, amerre lát; így keveredett abba a román munkacsapatba a hetedik határban. De mégiscsak idehaza van! Otthon.

Hét végén.

Amikor megszületik a harmadik – mind leány, sehogy sem sikerül legalább egy fiú, nénéd erre az egyes fiúgyermekre gondolt, amikor azt mondta, egy is elég nekik! -, azt mondta Vojkica, ebből ennyi s ne tovább.

- Föl is kell nevelni őket!

Hú, de megbántódott Jani! Minek nézi őt az asszony. Duzzad az erőtől.

Ma, de holnap.

Virág – oltyánok Vojkicája Jánosházán – már a harmadik gyermeket (azahogy leányt) várta, amikor először megszólalt magyarul. Addig egy kukkot-mukkot, egyetlen szót nem!

- Hogyne tudna – hárítja el Jani, meg anyja, ha bárki érdeklődik.

Hogyne tudna magyarul, ha akarna! De hát, ha nem viszi rá a kényszer, minek erőlködjék? Anyósa, ura oláhul szól hozzá, hogy ne érezze magát idegennek a portán, odahaza, új otthonában, így valójában a faluban ragad rá a szó. Meg leánykáitól, mert azok szépen megtanulnak egyszerre románul és magyarul. Aki nem ilyen közösségben nő föl, nem is értheti, hogyan lehetséges mindkettőt anyanyelvként használni tudni.

Apanyelv?

Valamelyik.

Anyjuk csakis románul szól hozzájuk. Öreganyjuk is igyekszik, de akaratlan gyakran vált magyarra. Apjuk, hogy kedveskedjék a fiatalasszonynak, nem egyszer szintén románul fordul a kicsikhez, asszonyához csakis az ő nyelven! Amaz ugyanezt minek viszonzná.

A falunak nagyon nem tetszik.

Aztán mégiscsak.

Először: hadban a fél faluval! Persze, mert így beszél ökelme:

- Szpurkec ungur!

Jött az apja, özvegyember, beállított a második leány keresztelőjére a templomba a sáros gumicsizmájával... Utána nem győzte a család a tetvészkedést.

Nénéd a család fejéből kiszedte a tetűt, anyád lefüröszttöte Janit, megmosta a haját.

Az utcán akkor támadt Julis ángyi a sógornőjére, lekurvázta, mocskolta, amiért tőle az ura, Jani nemi betegséget kapott, tetvet terjeszt!

Aztán, hogy Virág lassan mégiscsak mindent megért magyarul és egyre többször a falu nyelven (a valameddig még a falu nyelvének számító magyar nyelven) válaszol, kezdik elfogadni. Amennyire el lehet.

Ahogy változik a falu.

- Hányan vagyunk?

- Ne kérdezd.

Magyar ma a falu negyede. Másfél évtized alatt az eredeti jánosiak fele odébbállt. Ki végleg, a sírkertbe, ki más helyre, országhatáron, tengeren túlra, nyilván többnyire szintén

örökre. Csak ők még vissza-visszanéznek, visszagondolnak, esetleg hazalátogatnak. De akit befogad az áldott anyaföld, Hiábaháza fekete földje, utód nélkül hagy maga után telket, ottthont, kicsi magyar portát. Hová újabban a román sem nagyon siet.

Még valamennyi cigányság.

Csak ez már nem magyar cigány, akivel olyan jól szót lehetett érteni. A jövevények csak az állam nyelvét értik és nem is akarnak másképpen megszólalni.

Nem tudnak, de nem is akarnak.

- Majd bolondok lesznek, ha nem kényszerülnek rá! Ha kend is az ő nyelvükre fordítja, ha föltűnik a magyar társaságban egyetlen olyan valaki, aki nem érti a nyelvünket.

Korcsosodunk.

Korcs magyarok vagyunk, már inkább románok.

Ha egyszer így látja őket a magyarországi magyar is!

- Bozgor, hazátlan! És nincs igazuk?

Janiéknál hat év házasság után is az egész család szinte csak románul beszél, a román rádió bömböl, a román tévé van bekapcsolva. Pedig a Mindszentiéknek köszönhetően a kábelén már fogható a magyar is. Meg a temesvári adás.

Magyar?

- Az ember már nem szeret hozzájuk menni.

Janiékhoz, a szülői házba.

Mit nem mond a Szegedébe elszármazott s évente egyszer-kétszer hazalátogató rokon, öreg Kurucz öccsének a lánya?

- Ő könnyen van!

Könnyen beszél.

- Élne köztünk, másképp látná!

Magyarkodik; mind ilyen a magyar. Magyarnak hiszi magát a balga magyarja.

- Kend meg közben marokra fogja a micsodáját.

Egymásnak esnének, ha nem ballag épp arra a faluban járőröző Mindszenti eredeti román rendőr.

Oltyán Virág apja oláhul odaszólt a nászasszonyának, özvegy az özvegynek alapon:

- Nem megyünk inni?

Rozi néni keresztet vetett. Nagyon a menyé és családja kedvében járna, de ennyire azért mégsem lehet. Éppen elég baja volt az urával, aki a végén mást sem csinált, mint ivott, nem hogy most állítson a csapszékbe lassan hetvenévesen?!

Avval nászuram el.

Rozi néni annyira a menyé kedvére tenne, hogy maga is oláhosít.

- Hát, hogy jól érezze magát!

Csakis románul szólal meg, pedig már érti a kutya magyar nyelvet a menyé, nem és nem. A két unokával is – a picivel még nem lehet, bár a kedveskedést is lehet románra fordítani. Így baba, úgy baba, persze a vendég nyelven.

- Vendég, mi az, hogy vendég! Vojkica itt nem vendég, itt minden az övé is!

- Felerészben az lesz, ha én elmegyek.

Ez az, amitől a testvérek egyike-másika a legszívesebben botot fogna, kést ragadna. Az örökség, ki ne semmizzék őket! Ki, amiatt az Oltyán „Virág” miatt.

- Virág, jó hogy nem „muskátli” – utalna ángyi arra, hogy Vojkicán már kezd meglátszani, hogy háromszor szült, hogy alig néz ki fiatalabbnak, mint az ura, akinél pedig jócskán fiatalabb.

A nagyleány már óvodába jár, de a magyar öreganyja még mindig csak románul szól hozzá. Szerencsére az óvoda félig magyar: névleg román, de az óvónő magyar, így aztán nem csak a faluban ragad a kicsikre a régi jánosi anyanyelv, a kicsik között is.

Az óvoda 1990-ben magyar lett; azóta félig ez, félig az, amióta egyre többen kérik magyar szülők is a román.

S akkor még oláhosítja Rozi nénéd a házat.

- Fogadd be a dákot – élcelődne Sanyi bácsi, de ekkorra már rég árkon-bokron túl jár, rég eltemették Odaát; itt is megkondult érte a lélekharang.

Rég járt idehaza, hiányzik a jó kedve, hiányoznak a meséi!

- Meghalt.

Nyugodjék.

Korábban is nyalta-falta Rozi mama a román vendégeket, ha mindszenti ismerős jött hozzájuk, már meg is szűnt a portájukon a magyar élet! Jött valamelyik gyermekének a román munkatársa, katonabajtársa, szinte megfiatalodott! Jani nősülése előtt is kezdett elrománosodni a búcsú Kuruczéknál, mert ha ezek a szomszéd falusi ismerősök beállítottak egy kis magyar harapni- és innivalóért hozzájuk a templomnapon, már romámra váltott az egész család.

Erre beállított Vojkicájával a mi Jani fiunk.

Vojkica? Örvend! Látszik rajta, mindene megvan. Ennyi jót életében nem látott, nem evett, ilyen jó helyen még nem lakott, ilyen embermód még nem volt lehetősége élni.

Megbecsüli magát, dolgozik napestig anyósa helyett is.

Vojkica a kertben, az istállóknál, Rozi mama addig románul pesztrálja a két kis Curutot.

- Curut; ha ezt öregapád hallaná.

Látná!

Odafönt, az Égből. Ki nem igazodhat ebben a bolond mai világban.

Vojkica örvend, Jani somolyog. És fogy. Elaszik, kiszárad. Alig múlt 40 (persze, lassan 50), de 60-nak néz ki.

Étvágya sem nagyon van.

Csak bekap néhány pohár pálinkát a Csárdában s mire hazaér, már nem is kívánja anyja, vagy asszonya főztjét.

- Hallja, apám, ez jó hely! Idehozhatja Tirgovistéből a családot.

Azaz hogy a havaselvei város melletti falucskából.

Ami késik, nem múlik.

Szerencsére nem olyan könnyű manapság áttelepedni a Havasalföldről Erdélybe. Még ha csak innen a Havasból való lenne a menyecske.

Hiába, ezen még gondolkodni kell. S azóta sem látta a Kurucz család az öreg Oltyánt.

- Nem rossz ember!

Persze, hogy Jani mondja. S hát való: miért lenne?

Itt már rég nem arról van szó, ki jó, ki rossz.

- Azt mondják, maradjunk. Közben hogy bánnak velünk?... Temesvárt az élelmiszerboltban az előttem álló magyar asszony a kitett magyarországi csirke árát kérdezi s ösztönösen magyarul szólal meg. Igaz, előtte velem társalgott, megfélekedezett magáról, arról, hol vagyunk, hol élünk! Mi lett Temesvárból, Hunyadi és Tökés városából 1997-re? Az eladó leteremti az idős asszonyt, hogy „Beszéljen románul!”. Mire egy vásárló még megjegyezte: „Nem szégyelli magát, hogy nem tanulta meg az állam nyelvét?!”. Romániában magyarul megszólalni.

Maradjunk, írja a bánási magyar sajtó is.

Maradunk.

Lugoson sem jobb a helyzet, mint Temesvárt.

A második szomszéd, Simon családostul megy. Az öregeket eltemette, velük már nincs gondja. A nagylánya most menne líceumba, Lugoson nincs hova, Temesvár, vagy éppen Arad messze innen ahhoz, hogy bejárjon a leánya, Kolozsvár még messzebb, a koszt, kovártély megfizethetetlen a magafajtának. Pesten él a testvére, régóta hívja. Költöznek, eladták a házat.

- Nem találod el, ki vette meg!

- Fogadjunk egy üveg sörbe, hogy eltalálom!

Mindenki tudja, ki vesz ma házat Sinioan-ban.

Magyar semmiképpen.

Idejön, szétnéz, megveszi az első üresedőben lévő eladó házat, idehurcolkodik családostul, aztán jön a nyámja, veszi a következőt, a végén a fél utca az övék. Ha így megy, lassan az egész falu.

- Mi meg fogyunk, menekülünk és meghunyászkodunk.

- Tehetsz mást?

A Kurucz Matyi háza mögötti házat lugosi román házaspár vette meg, hétvégi háznak használja. A városi zsidóság után jól esik nekik a csend, a falusi nyugalom, pékünk finom kenyerre, a szomszédasszony tyúkja, a szomszéd parasztember kolbásza, sonkája. Hallod, van pénze, majd a boltban vesz!

- Ha bolond lenne.

- Csak szombat-vasárnap jönnek. Múltkor péntek este néztem be Matyiékhoz, ott ültek a konyhában a tűzhely körül az asszonnyal, románul társalogtak. Matyi gyermekeit románra tanítják, ők meg tőlük magyarul.

- Hallottátok? Nagyiratos magyar polgármestere címet készítettett a régi mintájára. Rimniken, ókiráltsági mester csinálta a selyemzászlót, amelyre kétnyelvű fölirat került: Iratos, Nagyiratos. Románul Nagyiratost Iratosnak, magyarul Nagyiratosnak hívják. Rátették a címet a román színű zászlóra és kitűzték a község házára. Jöttek a megyétől, nem nehéz kitalálni, a helyi telepesek közül ugraszthatta őket valaki, vagy egyenesen valami jóféle "magyar" volt a besúgó és a két szekus tiszt, most szereinek, vagy minek mondják a nemzetbiztonsági szolgálatot, rábeszélte a polgármestert, nem való, amit cselekedett! Nem kobozták el a címet és a zászlót, de a nagyiratosiak bevonták és hogy mernék használni. A bukaresti lapok szerint a nagyiratosiak meggyalázták a címerükkel és a kétnyelvű fölirattal Romániát.

- Azt a novellát ismeritek-e.

Farkasiu Viorel pópa – az apja még Farkas volt, igaz, ortodox - Mindszinten a görögkeletiekénél, ahol szintén akad néhány magyar és német a vegyes házasságok miatt, azt prédikálta: Ti nem németek, vagy magyarok vagytok, románá kell válnotok!

- Nem sovinszta, de eléggé nacionalista.

Nem biztos a származásában!

- Az a legrosszabb.

Se ez, se az. Valamelyiket föl vállalja, hogy a másikat letagadja.

- Még hogy tagadja, gyűlöli!

- A legrosszabb fajta, hallja!

Most újítják föl 120 éves templomukat, a cseréptetőre más színű cseréppel kiírták: 1412. Vagyis hogy ők már akkor itt voltak!

- Mintha mi kiírnánk a 896-ot.

Azzal a különbséggel, hogy mi itt voltunk, ők meg sehol.

Most annál többen.

Mindszint, a Begánál.

Már Bega sincs. Rég elcsatornázták a mezővároska alól, még a magyar időkben.

- De szép halakat lehetett ott halászni! Öregapámék kassal mentek, amikor alacsony volt a víz – emlékezik tatája meséire a szomszédbeli vénember.

Most már mehet kend.

Erre a nyáron a Béga, lejjebb, elvitte a falvakat! Idáig nem ért föl az ár. Úgyhogy. A csatornázás óta eltelt egy évszázad, azóta rá sem néztek a regáti főnökök.

- A Monarchia a hibás! – adta a bankot egy nagyokos temesvári telepes román.

A magyar líceum diákbálja azzal zárult, hogy majdnem összeverték a mieink a román támadókat. A diszkóban tetőfokára hágott a hangulat, amikor a bálba beengedett, részeg román fiatalok összevernek egy tizenegyedikes magyar diákot. Nem értik a bálozók, mi történt, mulatnak tovább. Amikor a harmadik magyar licistára támadnak a vad, dákozó, Decebálózó, Geluzó, Vladoszó, Menu-Marutozó legények, diákjaink megelégtették a piszkoskodást és húsz tagú csapatot állítottak össze a randalírozók megfékezésére.

Szerencsére az utolsó pillanatban megérkeztek a biztonsági őrök és megakadályozták, hogy tömegverekedéssé fajuljon a dolog. Fiaink és leányaink hajnal hasadtáig folytatták a jókedvű murit.

„JÁNOSHÁZA”, állt egy darabig a falunév a falu határán. SINIOAN került már a kilencvenes évek végén a névtáblára, s nincs, aki ellene mondjon.

- Korcsok vagyunk mi már, nem magyarok.

Minek magyarkodni, anyanyelvű bármit kérni.

- Nem csak mi, korcsosodik az egész világ, a román is!

Nem vitás. Ők is fogynak.

Először csak megrongálták a magyar falunevet, a végén eltüntették a táblát. Újat tettek a mieink, míg annak is lába nem kelt.

- Mit keres itt ennyi magyar? – kérdi a havasi (születésű) újjánosi polgár.

Újmagyarnak nem mondhatjuk, új jánosí. Nem magyar. Legfőként pedig: akinek fogalma sincs arról, mi történt itt az elmúlt ezer évben.

Ezer év?! De nem szeretik hallani.

- Soproni a húgom ura, attól hallottam: a leghűségesebb magyar város Sopron, amelynek polgárai a népszavazáson Magyarországhoz kérték magukat. A legbátrabb város Balassagyarmat, a legbátrabb falu Kercaszomor, mindkettő fegyverrel verte ki a betolakodókat. A leggyávább falvak meg azok, amelyek a föld miatt átkérték magukat a trianoni határ túloldalára Romániába; ebből több van, mint amazokból.

Mit tehettek volna.

- Temesvárra, mérnöki egyetemre jártam a hatvanas években. A diákszállón volt néhány magyar, szerb, német, a többi román. Egy oltyán rám támadt: „Bozgor!”. Nyakon ragadtam, hogy kidobjam az ablakon. A többi olyan csendben maradt, hogy a légy röpülését meg lehetett volna hallani! Senki sem szólt rám. Ugyanez megisméltődött a seregben, annak is nekiugrottam: „A hátizsákot nem bírod cipelni, de én vagyok a bozgor!”. Persze tudták, hogy sportolok, erősebb vagyok náluk. Ott sem volt egy pissz sem. A gyakorlaton jajgatott, segítettünk, nem bírja a hátizsákot cipelni! Vittük helyette. Ez 1960. táján volt – regéli az emberorvos.

- A fiam 2000-ben, ezért hagyta ott Temesvárt s ment Kolozsvárra, mert mindenki bozgorozta az állatorvosin – nyújtja poharát koccintásra mérnök uram az RMDSZ-gyűlést követő vacsorán.

Lejön a móc a hegyről bocskorban, azonnal blokkot kap Temesvárt. Aztán csizmát húz, a végén félcipőben jár, de akkor már ő a főnök.

- Hallottad-e, hogy a románok föl akarják állítani az aradi Szabadság-szobrot?! ... Ennél rosszabb hírt elképzelni sem lehet. Mert eddig mindent megtettek ellene! Hogy engedik, azt jelenti, biztosak a dolgukban, már nem vagyunk veszélyesek rájuk.

- Elüldözni innen... a német után a magyart is! Erre törekednek. Annyira gyűlölnék bennünket, hogy addig nem nyugszanak, amíg egy magyar él Erdélyben.

- A kisebbségi érzésüket leplezik.

- Hogy oda ne rohanjak!

Ha már csak egy magyar él majd a világon, mondjuk a Kanári-szigeteken, Honoluluban, azt is arra kényszerítik, hogy megtagadja magyarságát, ő se képzelje magát „magyar”-nak!

- Váradon? Szatmáron? Aradon? Temesvárt? Minden magyar emléket el kell tüntetni. Hogy híre-hamva se maradjon a magyar Váradnak, magyar Szatmárnak, magyar Aradnak, magyar Temesvárnak. A betelepülő koromfekete regáti románoknak úgyszólván érthetetlen, mit keresünk mi itt.

A '60-as években a temesvári románság még úgy-ahogy tudott magyarul, ugyanolyan temesvári volt, mint mi. Az új városlakók már nem erdélyiek. Más műveltségűek. Amit itt találnak, nekik Kánaán a szülőhelyükhöz képest.

- Nem örültek meg nekünk hinni, meg sem hallgatnak.

Aznap a megyeszékhelyről röplappal tért haza Kati. Mi nem áll rajta románul és magyarul: „Mi, románok és magyarok független, önálló Erdélyt akarunk, amelyben békésen és megértésben tudunk élni.”

- Ugye megmondtam.

Minek annyit magyarkodni: ők is, mint mi, mi is, mint ők. Akkor nem egyre megy?

Hogy a csudába ne.

Mehetne Magyarországra. Legalábbis ma már könnyebb átjutni. Szórakoznak az emberrel a hatóságok, de nem mi tehetünk róla, hogy csak feketén tudnak bennünket alkalmazni a gazdák meg a vállalkozók. Aki kimegy, az ottaniakhoz képest bármilyen rosszul keres, annyit haza tud hozni, hogy itthon a család ellegyen.

Ráadásul világot látsz!

- Alig, mert aki Magyarban dolgozik, nem ér rá nézelődni, városban sétafikálni, kirakatokat meg szép lányokat bámulni! Reggeltől estig hajtasz, bekapsz valamit és legföljebb egy kicsit még nézed a tévét, már ágnak esel, olyan fáradt vagy. Ha meg nem, a takarékoskodás miatt nem mész kocsmába! Étteremben egyszer sem voltam.

Aki inni akar, nem kell külföldre mennie.

- Külföld? Neked, nekem nem!

Csak meg ne hallja a szekus.

- Most már mondhatod!

Ez is éppen annyit ér.

Most már könnyen átmehetne Jani Magyarországra néhány hónapra, amikor idehaza nem talál munkát se égen, se földön. Mégsem mozdul. Három kicsi leánnyal? Lányait itt hagyni?

Nehezen él, kicsi a saját, de azon a kicsin meg lehet kapaszkodni.

- A fiatalja megy, akit nem köt semmi ide.

- Semmi? És hogy itt születél, itt élnek a szüleid, itt porladnak őseid?!

- Abból nem lehet megélni.

- Nekünk nem.

- Máshonnan keveredik ide és már be is rendezkedett a következő ezer évre!

- Mondom, ne uszíts.

Így már nem megy.

Különben is, mit nem várnak az embertől?! A határon föl kell mutatnod 500 eurót – vagy 150 ezer forint, jó 22 millió lej! -, kimondani is sok. Hogy ezt elkerüld, hitelesített,

románra fordított hívólevelet kell beszerezned. Ebben a vendéglátó, mondjuk a testvéred, igazolja, hogy van szállásod, lesz mit enned. De csak akkor érvényes, ha Magyarországon közjegyző hitelesíti, hogy aztán itt, Romániában hivatalos fordítóval lefordíthatod. És hogy a végén csattanjon az ostor: a határon mind a magyar, mind a román levelet meg kell mutatnod, ha valamelyiket otthon felejtet, jöhetsz haza.

- Ha nem adsz egy kis pénzt a határőrnek!

- Szórakoznak velünk a kedvezménytörvénnyel is, szép lassan kibelezik. Kiváltottam, sokra megyek vele.

- Én csak azért kértem, hogy meglegyen. Itt van, itt hordom a szívem fölött. Nem azért, hogy bármi hasznom legyen belőle!

- Húgom viszont azért kérte, mert egyedül így tud szabályosan elhelyezkedni. Mondták neki! A végén annyit szórakoztak vele, hogy inkább kiment Németországba. Ott jól keres, biztos állása van, jól érzi magát.

Bár legutóbb azt mondta, ha összeszed egy kis pénzt, Pesten vesz magának lakást.

Átment Szegedre: nem állhatott be ápolónőnek, gondozónőnek, mert nem volt papírja, hogy végzett gondozónő. Igaz, hogy Begaminszenteen a német szeretetotthonban másfél évet dolgozott, nem számított, csak a papír. Aztán Pesten próbálkozott, de az se ment. Meg sem állt Németországig. Ott nem a papírt kérték, hanem megnézték, mihez ért!

Mert nincs elég ápolónő a kórházakban, menhelyeiken.

Semmibe vesznek bennünket Magyarországon! Itt van ez a népszavazás, ellenünk volt majdnem az egész ország.

- Nem úgy van az, éppen hogy azok voltak többen, akik megadnák nekünk az állampolgárságot. Csak ráijesztettek az emberekre, hogy elveszük tőlük a munkát, a nyugdíjat, a kórházi ellátást.

Egy szó sem igaz az egészségből!

- Köszönd elvtársaidnak. Markóék is azokkal tartanak, akiknek köszönhetjük! Hogy van az, hogy az RMDSZ mostani vezetői jobban szót értenek Hornnal, Medgyessyvel, Gyurcsánnyal, mint Antallal, Orbánnal?

Valóban, de Tökés túl szélsőséges.

- Mitől? Tán mert független Erdélyt akar? Lassan a román is rájön itt Erdélyben, mire megy a regátiakkal.

Hogy merne önálló Erdélyt Tökés, az autonómiáért harcol!

- A mitikáknak ez ugyanaz.

Mitika?

- Mitica, egyes szám, Mitics, többes szám, a bukarestiek csúfneve a románban, tőlük hallottam, így mondják Mindszenteen is. Bö Mitics, mitics: Hé, kelj föl Jancsi! Kicsi, Paprikajancsi! Vagy a Dumitruból, Demeter, Mitru, Mitica.

A nagylaki román vámosok mondják, a legszívesebben nem engednék át a bukarestieket. „De szeretnék benneteket Brassónál fogadni!”, mondják.

- Kiskocsin láttam Fogarasnál azt a román feliratot, hogy ÉN ERDÉLYI VAGYOK!

Na hála Istennek.

Veca harmadéves volt a váradi Sulyok Főiskolán, katolikus létére a reformtusoknál. Most nyáron itt segít Mindszenteen. Két ösztöndíjból él: az egyik romániai, a másik egy nyugatra szakadt hazánkfia rászoruló magyar diákoknak fölajánlott ösztöndíja. Anyja másfél hektárt művel, abból el nem tarthatja, nem taníttathatja. A bentlakásból kitették, csak valahogy elvégezhesse. A család első diplomása lesz, ha sikerül neki.

Törékeny, tiszta, okos nagylány. Udvarlója is van már. Csak ki ne vigye.

- Mért ne vinné?! Buta lenne itt maradni.

- Úgy ne járjon, mint a legtöbb, aki városba kerül. Megjön pár év után a fiatal Lugosról, Temesvárról és már törve beszél magyarul! Affektál. Aradra ment férjhez húgom fia, ma már így beszél: „Trámvájon utazik a Piácá Révolúcián a Gárának lá Gáj”.

Elkerül, nyelvet vált. A gyermekei, ha vegyes házasságban él, csak akkor tanulnak meg magyarul, ha a nagyszülők megtanítják. Ha ők sem, sőt, ellene vannak, minek akadályozni a gyermek érvényesülését... Nem mindegy, hogy magyar vagy román?

- Én már csak Tőkés-párti maradok!

És: marad. A nem régi helybeli Tőkést ócsárolók többsége már Magyarországon, meg ki tudja, hol nem él!

Mindszinten mégiscsak lesznek magyar elsősök. Addig járt a magyar tanítónő a magyar családok, a magyar nevéük után, hogy beiratkozott három gyermek az első osztályba, így nem szűnik meg a magyar tagozat. A háromból kettő jánosi, egy ottani. Ismerem, Teca mama unokája! A lánya, Irénke vendéglős Mindszinten, ő nyitotta a városban az első magánkocsmát. A férje román, de a két gyermek anyanyelve a magyar, mert nagymamájuk neveli őket, akivel a két kisfiú csak magyarul beszélhet. A népszámláláskor magyarnak vallották magukat a gyermekek. „Most magyarok, vagy románok vagytok?”, kérdi tőlük az öreganyjuk. „Magyarok!”, válaszolják. A nagyobbik román iskolába jár, a kicsit írták a magyarba. A 10.000 lelkes város 2-300 magyarja szervezkedik, aláírást gyűjtenek, hogy legyen magyar óvoda is. Ha lesz legalább 15 aláírás, megkapják, ígéri a magyar párt helyi embere. Trianon óta nem volt Mindszinten magyar óvoda! Tán előtte sem, legalábbis az öregek nem emlékeznek rá.

- A múltkor láttam a mindszenti magyar kistemplomban imádkozni Teca mamát. Jézus lábát csókolgatta.

A kápolnában lévő Krisztus-szobor aláomló ruhája alól kilátszó meztelen lábról lesimogatták, lecsókolták a helybeli magyarok a festéket.

Fehérlik Krisztus csontja, szokták mondogatni az öregasszonyok.

Odajár fohászkodni annyi szegény ember. Amikor betérsz te is megpihenni, épp egy nyomorék, mankóját a falnak dűtő, Krisztus Jézust körbeimádkozó, segélykérő, sírdogáló, csodát remélő középkorú asszonyt lelsz egymagában. Magyarul a fölirat: GYERTYÁT GYÚJTANI TILOS.

- Hallottad? Román helyen megint kiteszik: VORBITI ROMANESTE!

Vorbic numáj romaneste, Kérem románul beszélni.

- Nem nálunk. Jánosházán 1940-ben sem került falra.

Össze nem verekedtek, de Jani nagylánya a mindszenti iskola magyar tagozatán kezdi meg tanulmányait, tanul meg írni, olvasni, számolni.

Jani leánykái? A nagy Juli, aki az asszonynak Iuliana, a középső Rozi, szülőanyjának Rodica, persze így szerepel a buletinban is, de azzal mit kezdjen a falu maradék magyarja, a kicsi meg Annus, anyukája Ana leánya.

Nagyobb baj ne legyen.

Istenem.

Kurucz Jani aznap befizet 100.000 lejt a kolozsvári Funár-féle Caritasnak. Hiába mondod, kéri anyja, ne higgy neki! Annak a rabló bandának.

- Befizetem és pár hónap múlva a tízszeresét vehetem föl!

Ha azt is bent hagyja, rövidesen ismét megtízszerezheti.

Ez történik nyáron, ősszel bukás: volt pénz, nincs, valaki odébbállt vele.

Mondhattad neki, hogy ennek a Karitásznak a neve ellenére semmi köze a katolikus egyházhoz! Neki könnyen és gyorsan pénzre lenne szüksége.

Neki és még annyi szegény magyar és román embernek.

- És ha mégis igaz lett volna? Most én nevezhetnék rajtatok!

Ez az év is jól kezdődik! Kurucz Eszti ura, Marci Kisfaluban részegen úgy agyonverte a leányát, hogy bolondokházába került.

- Erőszakos, duhaj, rossz ember. Szegény húgod.

Unokahúguk.

- A leghangosabb a családban, jól hallod, Eszter, aki azt fújja, hogy „Mi románok vagyunk, román kenyeret eszünk!”. A hozzá hasonlók miatt nyert a faluban a Vatra, pedig az ott élők fele magyar, német, szlovák, szerb, cigány.

Ne magyarkodj! – szokta mondani Marci. Művezető elvtárs volt a szövetkezetben; kocsisként kezdte, most újra kocsis. Előbb kanász, a Mindszenti disznóhizlaldában dolgozik, ma meg az állatorvos fogdmegje: kocsival jár-ke, hozza-viszi a beteg jószágot. Már Csucus idejében letették, annyit ivott.

Mára megcsöndesedett, de ha iszik, megint hangos. Nagyon odáig van a románokért! Mindene a testvériség.

- Azért ütötte agyon a saját leányát.

Ha valaki részeg, nem tudja, mit tesz.

- Köszönöm szépen; neked is jóféle rokonaid vannak!

Még hogy ő, de a húgom, Eszti.

Ő is kifordult magából, az urával tart. Akármekkora állat, a pártját fogja.

Eszter regéli, mert egyébként neki is van ám szája! Bement a rendőrhöz, valamin összeveszett vele. A rendőr letorkolta, mire Eszter nekiugrott: „Tudom, hogy itt verték agyon azt az embert, akit aztán a sógoromnak kellett a kocsijával a határban jó messzire elvinnie! Ott letették, mintha a kukoricásban lett volna rosszul.” A rendőr mindjárt lejjebb adta.

- Székely a csavargó, magyar, nem szeretem a székelyeket! Mind ilyen!

Eszter szerint.

- Egyből ütnek, szúrnak.

A kocsmában.

- Azok jöttek ide, akik otthon valami rosszat tettek – adja tovább a szekus hazugságot.

Eszter ennyire ellene van a székelységnek. A magyarságnak. Valaha volt (ha volt) magamagának.

- Ha apád hallaná, leverné a fejed!

Menten neked ugrik.

Megfordul a sírjában.

Kemény magyar ember volt az apjuk.

Sokra ment vele.

- A román, az igen!

Aki kilakja Kisfaluban is a bennszülöttet.

A városiak az elmúlt évben tíz házat vettek Jánosházán, nyolcat Kisfalun. Nyugdíjasok, fiatal párok. Rendbe teszik az omladozó házat, vagy éppen újat építenek a helyére. A Görbe-utcában emeletes épül, Jánosháza első emeletes háza, olyan jó moldovai modorban sok-sok csicsás kis toronnyal.

Vendéglő lett belőle, a falu egyetlen étterme, ahol az ember kap egy tál meleg ételt, ha nem főz neki senki. Marmalade, supa de masa az étlapon, a tulajdonos Bente Alexandru, a beceneve Bence, s ha nagyon akarod, megszólal magyarul is, de nagyon nem lelkesedik érte.

- Tanuljátok meg az állam nyelvét!

Háromnegyed részt magyar, mert csak az egyik öreganyja, Anuca néni volt román. Aztán lásd.

- Ez a legrosszabb, a korcs.

- Akkor én mit szóljak.

Persze, mert a felesége román, aki egy szót sem ért.

Kurucz Kati fia, Zoli román helyre nősült. Hívja az anyját, menjen oda, ott nem kell dolgoznia a nyomorék asszonynak. Odahaza: se sógor, se Zoli még otthon élő két testvére neki nem állna! Ő tartja rendben a portát. A betegség régóta nyomorítja. Lassan húsz éve nem bírja a parasztmunkát, házi dolgot.

Szegény Kata hazajött.

- Kinevettek a rossz román kiejtésem miatt!

Ezért nem maradt a fiánál Németvárhelyen.

Mit tehettek volna! Ők románok, mi meg magyarok.

Tudod, hogy van az.

- Jánosházán mikor röhögik ki a gyöngye magyarsággal megszólaló vendéget? Te kiröhögöd?

Mi nem. Örülünk.

- Örülünk, ha a románja anyánk nyelvén gügyög valamit, nem hogy csúfot üznénk belőle?!

- Látom, te is Tökéssel tartasz.

- Mért, van más, akivel tartani érdemes, aki nem teszi föl a kezét, hogy itt vagyunk, tegyetek velünk, amit akartok?!

- Hagyjuk abba.

Jobb lesz.

- Tudod, mit mondott egy székely író, aki ma Pesten él?! A nevét már elfelejtettem. Hogy nagyon nem szereti a bánságiakat, mert a behódolás, az önmegadás, az önfeladás szelleme hatja át őket, ami a teljes beolvadáshoz vezet!

- Na, téged nem.

- Jól látod.

Kata ma már: le-leesik a lábáról, a gerinc becsípi az idegszálat. Borzalmasan fáj s mozdulni nem tud az ágyban. Így élni: minek? Hogy emelgessék?! Mert akkor megtámadta a rák, Temesvárt kivették a méhét, petéjét is! Sugarazni nem engedi magát, hallotta, hogy kegyetlenül fáj. Harmadik fokozatú, de az ötödik vizsgálat után az orvos azt mondta, nincs áttét! 40-60 százalékos esélye lett volna, így ki tudja. Kislánya a kórházban befeküdt mellé, hogy vigyázzon rá, mert a nővéreknek arra nincs idejük. Elzavarta a gazdag, de részeges udvarlót, mert, ahogy fogalmazott: „Nem akarok úgy járni, mint anyám”.

Azt mondta legutóbb Zoli: visszajönne Mindszentre, ahonnan elment, visszafogadnák a munkahelyén, igen, ezt tervezte, de házat épít.

Ott, a román családjának.

- Gata.

Az asszony, domna, nem ingatag.

- Ne bánts, Zoli örökre megmarad közülünk valónak. Nem az a fajta, amelyik bemegy Temesvárra, két év után, amikor legközelebb hazajön, törli a nyelvet, hogy ő biza mára elfelejtett magyarul!

Az semmi! Németh Piri Bukarestbe került, ott szolgál az ura. „Hinta, palinta”, játszik gyermekével Bukarestben is. „Csak semmi 'Hinta, palinta'!”, szól rá az anyósa románul és már mondja is a gyermeknek a maga nyelvén.

Sokan átmentek Magyarországra, azok boldogultak, akiknek segítettek.

- Hóna alá nyúlnak.

Az egyik család átment, másik vallást vett föl és azok mindent megadtak nekik az induláshoz. Hegedűsék, Hegedűs Panniék! Ma három házuk van Békésben.

- Eladták a lelküket!

Azok el.

- Arrafelé erősek a pünkösdisták. Volt egy botrányuk is, mert támogatást kértek öregek otthonára, amelyet disznóól átépítésével bővítettek – mondja pap bácsink.

- Jobb, ha nem emlegeted a papunkat, mert a Mindszenti meg a jánosi katolikusok közt jó, ha van tíz, aki nem tud magyarul, az is Moldvából keveredett ide, de Mindszenten a két vasárnapi miséből az egyiket már az ő nyelvükön tartja!

- Szoktat bennünket a román jövőre.

Mire, ha nem temesvári egyházi parancsra gondol a szegény ember. (- A Vatikánt verd ki a fejedből!)

- Az esti mise román, ha délelőtt nem érek rá, arra megyek el. Értem, persze hogy értem, de valahogy olyan idegen így az egész. A tíz helybéli románkatolikusból kettő ha jár templomba, miattuk van ez a mise, erre föl félig így is megtelik a Mindszenti Magyar Kápolna.

Velünk.

- Nem Csucus csuhása ez is?

Csucus, hol van az már? Amerika, ez már Amerika!

- Mint amikor Muresán uraság mondta: Ne menjetek sehová, ez a ti Amerikátok!

Azt mondta, hogy maradjatok, itt van a ti Brazíliátok!

Nem mindegy, hogy mondta?!

Végül tényleg.

- Benne vagyunk itt is, nyakig.

Nem ideette a fene?!

Ez semmi, Újvárt mi történt?! A reformátusok presbitériuma a magyar nyelvű oktatás ellen szavazott, mondván, minek a faluba magyar iskola, magyar óvoda, amikor ők is megvoltak anélkül, a gyermekeik is, mégis vitték valamire! Minek a unokáknak...

- Nem tudod a folytatást! Nem kapott a magyar tagozat termet a reformátusoktól? Kapott a román paptól: a pápa két termet ajánlott föl a magyaroknak!

Megáll az ész.

- Halljátok, ha így haladunk.

A tiszteletes asszony világgá akart futni.

Kisfaluban egy szavazattal nyert a polgármester-választáson a román párti jelölt, nagyon jól beszél magyarul, németül!

Hogy ne tudna magyarul, amikor Keresztes létre magyar anya szülte, magyar apa nevelte.... De polgármester akart lenni, az RMDSZ meg mást jelölt.

- Jól alánk vágott!

- Rosszul politizáltunk.

Mindszenten két jánosi tanácsos is bejutott a néptanácsba!

- Néptanács, hol él kend?

Nem mindegy?

- Nem lenne, ha megint lehetne saját tanácsunk, saját községházánk, amit elvettek, bevitték a „városba”! Azt is nekünk köszönhetik, hogy várossá váltak, nélkülünk sosem kapják meg a város címet.

- Fogyunk, hervadunk, te meg miről nem ábrándozol.

Álmodni sem szabad?

Álmodni lehet.

- Ha tehetném, holnap átköltöznék! Hogy ne lássam, mit csinálnak velünk. Mivé válunk.

De nem lehet.

- Hallottad? A rádióban Paskai azt mondta, hogy ő csak a magyar katolikusokkal foglalkozik!

- Ki az a Paskai?

- Jobb, ha nem tudod meg. A hercegprímás. Mi nekik román katolikusok vagyunk.

Hallja, aki hallja.

- Csodálkozol? Itt járt Mindszinten a magyar testvérvárosi küldöttség, a liceum díszudvarában háromnyelvű műsort ígértek az anyaországi fiatalok! Valóban három nyelven énekeltek, csak hogy a várt magyar helyett angolul a román és a német mellett! Alaposan megtisztelték a kétszáz mindszenti és az ugyanannyi jánosi magyart. És még a karmesternek állt följebb, amikor odament a fiam, hogy kérdőre vonja, hol maradt a magyar ének?! Sanyi majdnem orrba vágta a tanárt, mert az kikérte magának ezt a hangot, amit ő nem tart európainak. Ezek szerint az európai, ha meg sem nyikkanunk a anyanyelvükön, csak az idegenek valagát nyaljuk!

Hallod, akkor inkább a román.

Mint az angol, hogyne. Ez legalább hazai. Itthoni. Amelyet majd' mindnyájan tudnak valamennyire.

- Annyira azért nem, hogy Kovács Feri átmenjen a gépkocsivezetői vizsgán! Traktorista, ért a motorhoz, mióta vezet papír nélkül személykocsit, de magyarul hiába tudna válaszolni a vizsga kérdéseire, románul meg sem bírt mukkanni. Majd harmadjára már megszólalt, de arról a pótvizsgáról meg azért rúgták ki, mert rosszul fordította románra azt, amit magyarul nagyon is jól tudott! Rossz román szót választott.

Na hallod.

Nem babra megy a játék.

Körorvosunk a városból jár ki, Krassó-Szörényből idekeveredett német ember. Valaki, aki érti a nyelvünket, mert jól beszél magyarul is! Velünk érez, tudja, milyen nehéz az élet, s hogy mit jelent maradni ahelyett, hogy világgá futnánk.

- '85 táján összeírtam, hány agglegény van a faluban, mert sokallottam! Mindszinten nem jellemző, Jánosházán annál inkább: a fiatal férfiak jó része asszony nélkül marad! És esélye sincs, hogy valamikor párra leljen ebben a taknyos világban.

Így beszél, ilyen parasztosan!

Ha egyszer tőlünk tanult meg magyarul.

Valóban, nem odahaza a szülőfalujában, itt, Jánosházán a betegeitől. Ilyen jó szívű ember!

- Mindig piszkáltak bennünket az alacsony népszaporulat miatt. Azért néztem meg, mennyi a vénlegény a faluban. Vagy 45-öt találtam az ezer lelkes faluban! Ennyi 25-45 év közötti, asszony nélkül élő férfit találtam Szentjánosházán.

Abban az időben, Csucsú alatt kötelező volt nyilvántartani minden nőt, aki egy-két év házasság után még nem szült, s havonta be kellett jönniük ellenőrzésre, nehogy elvetessék a gyermeküket. Ha valakiről mégis kiderült, mehettek a legfelsőbb bíróságig, úgy meghurcolták az embert. Akiről kiderült, hogy nem tud szülni, meddő, a férfi és a nő kórházi kivizsgálása után kezelésre, kúrára kellett járnia. Csak heten vállalták, ezekben az években összesen heten, közülük egyedül Pacsainé szült.

Az akkor számba vett agglegények közül mára kettő-három házasodott meg. Jani, Szekeres Tomi, meg Varjú Miska, de ő elköltözött. A többi ma is magányosan, egyre inkább magára maradvá tengeti napjait. Szerencsés, aki az anyjával maradt, van ki gondoskodjék róla.

- Az ital az oka.

Megint a Csárda a hibás! Mindent rákennek ezek a nagyokosok. Nem hagyják az embert egy percig békén. Amikor olyan jól esik amúgy magyarosan fölönteni a garatra, aztán ereszd el a hajamat!

Hogy kieresszen egy kicsikét az ember. Egész nap, látástól mikulásig húzza az igát, aztán ennyi öröme se legyen.

- Hol hallottad ezt a „mikulást”, Pesten, az építőiparban?

Mit nem tudsz, hékás!

Csakhogy: aki beszokik a kocsmába, ott is ragad. Egyre több idejét üti el a csapszékben, mind kevesebbet törődik magával. Egyre elhanyagoltabb lesz, az évek múlásával mindinkább tönkremegy. Nem borotválkozik, gondozatlan a ruhája, esetleg szájszaga van a sok rossz piától, netán egy kicsit bűdös is, ha teljesen elhanyagolta magát, eldurvul a beszéde, ha menyecskének való nagylány, tűzről pattant özvegyasszony mellett megy el, sem tud szépen legényesen, egyenesen menni! Ha ilyenkor összeszedi is magát s nem dülöngél, csak látszik rajta, hol tanyázik nyakra-főre! Melyik nőnek tetszik az ilyen legény?!

Egynek sem.

Talál a magára maradó nő máshol, kerít máshonnan férfit magának, ha nagyon kell neki. Nem egy inkább elköltözik hazulról, idegenbe megy, akár román világba is, de nem választ falujabeli agglegényt az istennek se magának. Nem és nem.

Aggszüzet lámpással ha keresel sem lelsz a faluban, agglegényt ma is épp eleget savanyodni.

Eltették magukat szebb napokra.

Várhatják, mint a brazíliaiak a hazajövetelt.

Jöttek volna, amikor kitette őket az őserdő kellős közepén Dél-Amerikában a telekspekuláns, már nem volt visszaút.

- Neked van?

Curut kihúzza magát: bezzeg ő nem hagyta magát!

Asszony, leánygyermek.

Élet.

Csak bírja erővel!

Idővel.

- Gyere, fiam, húzzuk ki Nagy Laji bátyádat a Kenderáztatóból! – riasztja föl Janit ábrándozásából a szomszéd.

Virrasztóból ment haza a kert alatt. Berúgott az öreg, 65 éves lett volna az idén, ha megéri, belezuhant a tóba. Meghalt a felesége, ivásnak adta a fejét. Mindenét eladta, a családja elmenekült előle Mindszentre, Temesvárra, Magyarországra, a kisleány meg sem állt New Yorkig.

Szólni kéne pap bácsinak. Kántornak. Harangozónak.

Ki ide, ki oda. Ki elébb, ki utóbb.

Mindhiába.

- Csak azt ne mondd.

Azért is.

- 45 családdal lenne ma több Jánosházán, ha az a 45 agglegény megnősül. Ha a fele marad, akkor is másképpen állnánk.

Örülj annak a háromnak.

- Jani, megsaporodtunk!

- Ne mondd, úgy maradtál?! Na hála Istennek.

Enni adni ennek a háromnak, ötőjüknek sem könnyű. Már csak öten vannak, anyját ősszel lesz egy éve, tavaly temették el, annyi pirulát vett be, hogy nem lehetett megmenteni.

Virág véletlenül magyarul mondja az urának. Jani észre sem veszi, románul válaszol, románul örvendezne.

- Elment az eszed, nem úgy értettem – vörösödik el az asszony.

Hazajött a nagybácsijuk. Apjuk öccse, aki Temesvárt élt eddig. Haza, a családi házhoz.

Egy párocska eltartási szerződést kötött vele, de nem gondoskodtak róla. Csak a ház kellett! Most pörösködhet, mert valamit vissza lehet szerezni.

- Eladta, fiam, a házaspár a házat. Eltartási szerződést kötöttünk. Beköltöztünk a kétszobás blokklakásukba, ahol nekem nincs helyem. Ott az egyikben a pár, a másik a 16 éves leányuké. Mehetek, mondták, ha nem tetszik.

Kétmillió lejt kapott a házáért az öreg, pedig a házaspár márkáért adta el.

Műbútorasztalos, fiatalon bejárta egész Erdélyt, Ókirályságot. Egyetlen kincset tudott magával hozni Jánosházára: literes borospalack a Krisztust kínozó eszközökkel. Amit az üvegbe ügyeskedett: kereszt, korbács, kalapács, dárda, kocka, létra, töviskoszorú, halálfej, minden, de minden.

Tud sörösüvegbe, fél literes, egy itcés borosüvegbe is tenni!

- El lehetne adni Mária-Radnán a búcsúsoknak.

Valahogy majd csak ellesznek.

Na, az öreg Kurucz úgy megcsömörlött Temesvártól, hogy hazajöve, hazamenekülve a szülői házhoz csakis anyanyelvén hajlandó megszólalni! Mit ad Isten, mindenki megérti.

Rozi néni nem éppen amiatt végzett magával, mert nem boldogult a gyermekeivel? Az a sok keserűség.

Erre jön ez az újabb Kurucz.

Kurucznak Kurucz.

- Ha ezt anyád megéri.

Megtelt a ház újra étellel.

Azelőtt mint egy halottas ház volt Kurucz Janiék otthona. Maga is menekült, kezdett megint a Csárdába járni. Leányai szanaszét, asszonya. Rossz hazamenni, mindenről anyja jutott eszébe. Ezért jött haza Magyarországról? Megérte?

Túl fiatal az asszony. Meg.

- Anyádat tönkretette, most te jössz.

Jani, Jani.

Kurucz Gyuri bácsi visszahozta a jó kedvet a házba.

Ő nem kellett azoknak a szerencsétleneknek?

Gyuri bátya gyalog jött haza Temesvárról, meg fölkéreckedett egy teherkocsira. Haza, csak haza.

- Tudjátok, hogy jártak őseink Amerikával meg Brazíliával, Szalayval meg Muresánnal?...

A három leány már az ölébe telepedne, lesi minden szavát.

- Mondd tovább, bátya!

Édes kis bogaraim.

- Majd ti, majd ti!

Mintha föltámadt volna Kovács Sanyi bácsi. Utoljára akkor volt itt ekkora jókedv, amikor megjött Magyarból és viceivel szórakoztatta hallgatóságát fél éjszaka.

Nevetés nélkül mit ért az egész?

- Okos ember hülyéskedik, hülye ember okoskodik.

Ezt is milyen régen nem hallották?!

- Valahol Székelyföldön a városházára, hogy beugrasszanak bennünket, kitűzik a magyar zászlót. Persze hogy ott les a belügyis, volt szekus. – Mit ámul, mit bámul, atyafi?! – kérdi a székely embert, akinek láthatóan nehezebb esik megszólalnia. - Na, mi kéne, ha vóna?! – erősködik a szekus. – A székely góbé megvakarja a fejét és csak kiböki: - Hogy ott rohadjon el!

- 1998-ban a magyar választásról hallottam. – Beteg Horn, mi a baja? – Orbánc.

Hiába, sokat jár át a határon Magyarországra.

- Elmegy a cigány a munkakamarába, hogy dolgozni szeretne. Egyik sem tetszik neki, mert semmihez sem ért. – Kőhordó, az jó lesz! – bátorítja a tisztviselő. – Az női munka. – Hogyhogy? – Elküldöd te a szülőanyádat követ hordani...

- Most december ötödike után írta haza Misa sógor Szegedéből, hogy ellenünk szavazott az „anyaország”: B(olsevisták) U(tolsó) É(ve) K(övetkezik)!

- Péter komád ugyanezt mondta 1988-ban.

- Ugyanezt fogod 2022-ben is?
2005.

- Hallottátok, Odaát „Csucsu állateledel”-t kínál egy kereskedő?!

Virág otthagya szórakozni leánykáit, meg a mesére köréjük gyülekező szomszédgyermeket. Jani kint fejt, segít neki. Őt tehén a nyári színben, az öt borjú a régi tyúkólból lett istállóban.

Amikor az asszony kiér az udvarra, Jani villáján széna, jön a kertből.

- Fölszedem a szeme pilláját, ha még egyszer így mer velem beszélni!

Rátámadt a főnöke a mindszei majorban nem egyszer, de amikor az anyját kezdte emlegetni, grabancon ragadta, hogy végez vele.

- Nem bántottad?

Nagyon nem.

Mehet másik gazdához. Vagy újra nekivág, most már valamivel szabadabban, Magyarországnak. Azután, hogy visszajött, Magyarba jár napszámba 500 forintért, akinek bizonytalan a helyzete. Ez akkor 2000 lejért, míg idehaza csak 800 lej volt a napszám. Most vajon mennyi lehet, megéri-e? Az itthoninál biztos többet kereshet. A forradalom után kevesebben jártak kocsmába, inkább beültek a tisztább presszóba.

Drága lett az ital, üveg sör 50 lej... Meg: több dolguk lett az embereknek, mióta szétment a tsz, sokan önállóak lettek. Józanabb a falu a komonizmus után.

Feri bácsi, második szomszéd, azóta nem iszik, hogy miatta tört össze a veje kocsija. Kisfaluban a lányánál berúgott s a veje hozta haza. Elöl ült a kocsiban; nagyon részeg volt, rángatta a kormányt, beletaposott a gázba. A veje alig tudta megállítani a kocsit, fél méterre álltak meg a kőfal előtt. Bent ült a kocsiban az apósa meg két unokája. A veje úgy összeverte, hogy betört a koponyája, kék-zöld volt, és a combján csomó nőtt, mert belerúgott a veje. Megfogadta, nem iszik többé! Egyébként is: túl drága a sör, pálinka. Józanodott, de néhány év és újra hangos a csárdakörnyék.

Míg új helyre nem szegődik, legalább helyrefofossa a volt lóistállót – igazítja el Jani a maga dolgát.

- Matyi itt volt, segíts megkarikázni a disznót.

A házban nagyon mulat az ifjúság! A jánosházi jövendő.

Jani átmegy öccséhez.

- Megbuktattak a gépkocsivezetői vizsgán!

- 18 pontot kapott – szól ángyi.

- 22 kellett volna!

- Honnan tudod?!... Mert nem tud rendesen románul! Nem bírja a hivatalos nyelven kifejezni magát!

Járt itt a temesvári vizsgálobiztos, elég jól beszél magyarul.

- Aztán mit ígértél neki?

Ha másképpen nem megy.

- Hallod, ez kitanulta!

A napokban szétrepedt borjazás közben Janinál az üsző, kényszervágás! Matyi segített. A Vágóhíd vette meg, olcsón. Húszmilliót adott neki, de ötöt hozzá kellett tenni, hogy a borjat szoptatni lehessen.

Jani disznót vág, be a húst a hűtőbe, amikor futnak át értük Matyitól a gyermekek: eltörte a gerincét az egyik borjú! Azt is le kellett vágni. Hűtőbe vele.

Másképpen hogy lehetne.

- Azt hallottátok-e, hogy öreg Varga Vince bátyátok, amikor bánatában jó száz éve Amerikának vette az irányt, hamis útlevéllal vágott neki az útnak, mert idehaza félig agyonverte a feleségét szorongató Muresán uraságot? Három hétig tanulmányozta az útlevelét, annak a valakinek a személyi adatait, akinek a nevében igyekezett kereket oldani a perzekutorok elől. Aztán amikor a határon a határőr megkérdi tőle, hogy hívják, zavarba jön: „Szóval, izé, hogy is mondjam, várjon csak, hogy is? Az biztos, hogy Vargának nem!”

Valami mai adomát akasztottak szegény Vice bácsi nyakába. Ha ilyen tökéletlen alak lett volna, hogy boldogul Amerikában?! Mert boldogult, azt mondják.

- Boldogulni boldogult, de ahhoz meg kellett tagadnia saját magát.

Ez az, amitől ments Isten.

Azt írja az újság, hogy hazatelepednének a venezuelai magyarok, mert rosszul áll az ottaniak szénája. Magyarul is alig tudnak, a nagyapjuk, dédapjuk ment ki Amerikába.

- A brazíliaiakról nem hallottál?

Hogy hallott volna.

- Valamikor a '60-as években lehetett. Hazajöttem, apád öreg kocát vágott. Ilyenkor eljön lefogni a disznót a család. Feri bátyátok azt mondja: „Van ez három mázsá!” „Hogy lenne”, ellenkezik Pista bátya. „Fogadjunk egy üveg pálinkába!” „Fogadjunk!” Leszúrjuk, fölteszük a mázsára, a gyermekek vették ki alóla a létrát. Három mázsánál is több, 312 kiló! „Bátya, hozhatod a pálinkát!” „Hogy hoznám, rajta volt a létra!” Ezen aztán jól összevesztek, mert Pista bátya nagyon jól tudta, hogy nem volt rajta a mázsán a kocával a létra, de olyan nincs, hogy ne neki legyen igaza.

Este, amikor a leánykák már elszenderültek, jön elő az öreg a vastagabb történeteivel.

- '40-ben jöttem el Aradról, ahova segédként kerültem. Fociztam, többszörös Aradválogatott voltam, csatár! A menyasszonyom apjának borbély-üzlete volt a Hal-téren, három segéddel dolgozott. Csődbe ment, aztán a repülőgépgyárat, ahol dolgoztam, '40-ben a román Regátba telepítette, akkor jöttem Temesvárra. A Hal-téren a Vaslakatos-ház mellett volt a szerkesztőség, ahol egy-egy bombagól után megfordultam, meg a borbélyüzlet. A téren hat-hét kupi volt. Az egyik a Tükrös; mindenütt tükrös, a kapun is, belülről nem találtál ki. A Csutkásba a kocsisok jártak.

Unokaöccse meg az oláh ángyika úgy nevet, hogy kicsordul a könnyük.

- Az Éden-kert Ajer Pubié, szemben a Hal-térrel. A testvére, Ricsi, nagy focista volt! Elit vendéglő, mindegyik bokszbán más világított. Az egyikben bagoly szeme, a másik fölött kutya. Festve? Nem, szobor! Annak a szeméből világított a bokszba. Az egyik fölött pad, azon két szerelmes! A szerelmespár szemből...

Süthetett nagyon!

- A román katonatiszthez képest a magyar tiszt a csicskása lehetett volna! Rúzsozta a száját, aranyozott szíj, hatalmas süveg!

Tegyük el magunkat holnapra.

Havas-havas menedékháza: omlik a havasfüredi méregdrága szálloda hátsó fala. Az emeleti faerkélyes néhai (XIX. századi) havasi mulató tetejével a szél már ki tudja, hol iszkol. Rossz út... Füred sehol, fürdő sehol. S kezdik újraépíteni, amit lelaktak.

Nem régi bizánci fatemplomocska; mellé most épül fadeszkás (tókás) harangláb, hogy vadonatúj sokkupolás görögkeleti téglaeagyház álljon mellette. Lassan ez is kész! Abban 20-30-an, ebbe több százan beférnek.

- Jönnek!

Már megint.

S igen mérges havasi darázs.

- Végre magyarszag.

Trianon-idő 85. évében.

- Ahogy omlik, úgy nem mennek.

Havas, Havas.

Amoda, túl a Pádis alján, az Alföld eleje-széle szalad a Marosnak, szalad a Tiszának. Szalad... ki tudja, hova nem! Az a kicsi falu, a láthatatlan távolban, ha igaz: Janié.

Tisza partján mandulafa virágzik...

- kezd nótázni Bucur havasi csárdájában.

Nóta, nóta. Öregapja kedvenc nótája volt! Mikor is énekelte utoljára?...

Sógor emlegetette legutóbb Odaát, az anyaországban:

- Minél közelebb értünk a komonizmus legfelső fokához, annál többször volt áramszünet, emiatt mifelénk a fiatalok is sok magyar nótát tudnak. A sötétben közös énekléssel töltöttük az időt!

Jani, Jani.

Úgy elámul az öreg havas, hogy – röptében - megáll a kés a levegőben.